

วารสาร

JMBR

มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhasothorn Review

ISSN: 2773-9554 (Online)

JMBR

Vol.4 No.1 January - June 2024

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (2024) : มกราคม - มิถุนายน 2567

วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhasothorn Review

ISSN: 2773-9554 (Online)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2567

Vol.4 No.1 January – June 2024

• วัตถุประสงค์

วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยและตีพิมพ์บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ศาสนศึกษา และพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือการประยุกต์พุทธศาสนากับสาขาวิชาอื่น เช่น การศึกษา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน บทความทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับการสอน และการวิจัยทางพระพุทธศาสนา ใน 2 กลุ่มประกอบด้วยกลุ่มที่ 1 พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม ได้แก่ หลักพุทธธรรม การวิเคราะห์หลักพุทธธรรม และกลุ่มที่ 2 พุทธศาสนาประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ปิโตรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

• กำหนดการเผยแพร่วารสาร (Publication Frequency)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ เป็นราย 6 เดือน

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

• เจ้าของ

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทรศัพท์/โทรสาร 0-3882-0916

Email: mcujsothorn@gmail.com

<http://sothorn.mcu.ac.th>

• **ที่ปรึกษาวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์**

พระราชปรีดีติสุนทร

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปริยัติวรรณภรณ์, ผศ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

พระครูวิมลปริยัติบัณฑิต, ผศ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• **หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Editor-in-Chief)**

ผศ. ดร.จตุพล พรหมมี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• **กองบรรณาธิการ**

รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ. ดร.อำนาจ ปาอ้าย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

ผศ. ดร.บุญรอด บุญเกิด

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ. ดร.สมคิด ดวงจักร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผศ. ดร.พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

ผศ. ดร.สมชาย ดำเนิน

สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย

ผศ. ดร. ภูริทัต ศรีอร่าม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

ดร.บุญยอด ศรีรัตนสรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

ดร.สกุล อันมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

พระพรหมพิริยะ ถาวโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

พรภิรมย์ ยอดบุญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• **คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ (Peer Review)**

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

• **ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

รศ. ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ

รศ. ดร.กฤต ศรียะอาจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สมอเนื่อ

ผศ. ดร.มัน เสือสูงเนิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดุลย์ คนแรง

พระมหากษัตริย์ธนินต์ เสฎฐเมธี, ดร.

• ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศ.กิริติ บุญเจือ

รศ. ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์

รศ. ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รศ. ดร.เสาวณิต วิงวอน

รศ. ดร.ศานติ ภัคดีคำ

ผศ. ดร.ประพันธ์ สหพัฒนา

ผศ. ดร.ชัยณรงค์ เครือนวน

ผศ. ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา

ผศ. ดร.เอกชัย ไชยดา

ผศ. ดร.ไชยะ เทพา

ผศ.ประมวล น้อยทรง

พระมหาโยธิน มาศสุข, ดร.

ดร.ศิตภัทร ศิริฉัตรเดชา

• ฝ่ายประสานงานและจัดการ

• พิสูจน์อักษร

พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ ขนติพล

พระครูสังฆรักษ์สวรงค์ นาดสีโล

พระเอนก คุณวุฑโฒ

ผศ.สมภพ สายหยุด

ดร.นิรมล ตรีตราเพ็ชร

• งานสมาชิก

พระมหาเกรียงไกร กิตติปัญโญ

นายสมศักดิ์ ธรรมศร

• บันทึกข้อมูล

นางกาญจนา เชี่ยวชาญ

นางวลัยพรรณ ไชทอง

• งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

พระมหาประสพสุข ปิยภาณี

• นิติกร

นายสมศักดิ์ ทารินทร์

นายไพสม สายหยุด

พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฒโน, ดร.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

พระครูสังฆรักษ์วิชิตกร ธีรจิตโต, ดร.

พระมหาสหาย กนตธมโม

พระมหาปิยะ ปิยวฑฒโน

ผศ. ดร.เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

นางน้ำทิพย์ มั่งคั่ง

นางสาวณมล โพธิ์ทอง

นางสาวสุธิดา ทองอินทร์

นางสาววารุณี กราบตุ้ม

นายปัญญา โพธิ์ทอง

- ภาพ/ศิลปะ

พระมหาประสพสุข ปิยภาณี

นายสิทธิกร พันศิริ

- ออกแบบปก

พระพรหมพิริยะ ถาวโร

- จัดรูปเล่ม

ผศ. ดร.ภูริทัต ศรีอร่าม

นายพรภิรมย์ ยอดบุญ

- สำนักงาน

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
ฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทรศัพท์/โทรสาร 0 3882 0916

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2567) มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ จำนวน 7 เรื่อง ดังนี้

1) เรื่อง การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร โดย สำเริง ราชฉวาง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร

2) เรื่อง จิตสำนึก : การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย โดย สำเริง ราชฉวาง มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางของการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันไว้ 2 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล โดยการสร้างภูมิคุ้มกันในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการสร้างจิตสำนึกโดยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมแนวคิดต่าง ๆ

3) เรื่อง การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน : มิติใหม่แห่งการเรียนรู้ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล โดย สุธน วงศ์แดง มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนและการโค้ชการสอน ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสอนกับการโค้ชการสอน ความสำคัญของการเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอน กลยุทธ์ของการโค้ชการสอนในห้องเรียน การเปลี่ยนแปลงที่ทำนายของการโค้ชการสอนในห้องเรียน

4) เรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน โดย ขาภา ธพิพัฒน์, พรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี, สุรางค์ ธรรมดวหาร และชวนิดา สุวานิช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ซึ่งภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา พฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษา สถานการณ์ผู้บริหารสถานศึกษา บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา และความฉลาดทางอารมณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญเรื่องภาวะผู้นำ และความสำเร็จของสถานศึกษา

5) เรื่อง การทบทวนคิดกับการเดินทางเท้า โดย เอนก สุวรรณบัณฑิต และบุญเลิศ ยองเพชร มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอการทบทวนคิดเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องหลังของการเดินทางเท้าสัญจรซึ่งปัจจุบันมีปรากฏการณ์ของความไม่เป็นระเบียบ มีความสับสนมาก ผู้คนไม่รู้ว่า จะเดินชิดซ้ายหรือเดินชิดขวา เมื่อไม่รู้จักเดินตรงกลางหรือไม่ก็เดินสะเปะสะปะ ทำให้เกิดขวางการจราจรบนทางเท้าอีกด้วย

6) เรื่อง ระบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดย พระมหาศุภฤกษ์ สิวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอระบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการนำเอาวิธีระบบ หรือการจัดระบบมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งทำให้สามารถจัดการและวิเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) เรื่อง สถานการณ์พิษภัยในศรีลังกา โดย พระมหาพัฒน์ สหสสุขมัตถ์ และมนตรี สิริโรจนานันท์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนเรื่องของพิษภัยสังคมในประเทศศรีลังกา โดยเริ่มตั้งแต่ต้นของการก่อตั้งพิษภัยสังคมจนถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากข้อมูลเกี่ยวกับพิษภัยสังคมที่ทราบโดยทั่วไป

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่า ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตพล พรหมมี
หัวหน้ากองบรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	I - V
บทความวิจัย	
การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภา กรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร สำเร็จ ราชฉวาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	1 - 30
บทความวิชาการ	
จิตสำนึก : การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย สำเร็จ ราชฉวาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	16 - 30
การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน : มิติใหม่แห่งการเรียนรู้ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล สุชน วงศ์แดง คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	31 - 47
ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ณิชาภา ธพิพัฒน์, พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี, สุรางค์ ธรรมไธหาร และชวนิดา สุวานิช มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	48 - 62
การทบทวนคิดกับการเดินทางเท้า เอนก สุวรรณบัณฑิต และบุญเลิศ ยองเพชร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา	63 - 77
ระบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พระมหาศุภฤกษ์ สิวินคำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	78 - 90
สถานการณ์ภิกษุณีในศรีลังกา พระมหาพัฒน์ สหัสสุขมนังค และมนตรี สิริโรจนานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	91 - 102

การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภา กรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

People's political awareness affecting the election of bangkok council members,
khlong Sam war district, Bangkok

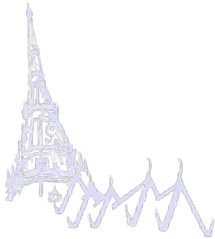
สำเริง ราชฉวาง

Samrerng Ratchawang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email 6226504023@mcu.ac.th

Received March 10, 2024; Revised May 30, 2024; Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร 2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และ 3. ศึกษาการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้โดยการประยุกต์หลักสุจริตธรรม ใช้ระเบียบวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คน จากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จำนวน 180,507 คน และเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูปหรือคน ผลการวิจัยพบว่า

1. การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง
2. ผลการวิเคราะห์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านหลักสุจริตธรรมกับ ปัจจัยด้านการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก
3. การประยุกต์หลักสุจริตธรรมเพื่อส่งเสริมการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับข่าวสารการเลือกตั้ง ข่าวสารการเลือกตั้งขาดการประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมของการเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารการเลือกตั้งยังอยู่ในกรอบที่จำกัด คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนดที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานเท่ากับ 0.67

คำสำคัญ: การเมือง; ประชาชน; สมาชิกสภา

Abstract

This article aims to 1) study the level of the political awareness of the people who affected the exercise of rights to elect members of the Bangkok Council, 2) study the factors that affected the exercise of rights to elect members of the Bangkok Council, and 3) study the political perception of citizens to affects the voting rights to elect members of the Bangkok Metropolitan Council. This research was done by applying the principles of honesty and morality. This research's method is the mixed method, consisting of quantitative research and the mixed method. A sample group of 399 people from voters in the Khlong Sam Wa area, Bangkok, totaling 180,507 people, and qualitative. There were 10 important informants or people. The research results were found that

1. Political awareness of the people who affected the voting rights to elect members of the Bangkok Council, Khlong Sam Wa District, Bangkok as a whole is at a moderate level.
2. Results of analysis to study factors affecting the exercise of rights to elect members of the Bangkok Council, Khlong Sam Wa District, Bangkok. There was the correlation coefficient between the factors of honesty and Dharma and Factors in people's political perception with the statistically significance at the 0.01 level on a high level of relationship.
3. The application of the principles of honesty and morality to promote political awareness of the people who affected the exercise of rights to elect members of the Bangkok Council, Khlong Sam Wa District, Bangkok, were found that the most people did not pay the attention to election news, because it is lack of the publicity in the election activities and is still limited by the Election Commission to declare the dates. It is the statistical significance on the level of 0.01, and there is a standard regression coefficient of 0.67.

Keywords: Politics; Population; Council member

บทนำ

การรับรู้ทางการเมืองของประชาชน ในปัจจุบันได้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ได้พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีผลต่อการพัฒนาด้านการสื่อสาร และการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การรับรู้ทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์อย่างเชื่อมโยง และมีความสำคัญกับสื่อต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงมีความเชื่อมโยงกับการสื่อสารในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะว่า การรับรู้

ทางการเมืองของประชาชน ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อผลของการเลือกตั้ง ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งให้ความสำคัญกับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน (ปราณี สุรสิทธิ์, 2564)

การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิ ถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญของสังคมการเมืองในระบบประชาธิปไตย และยังเป็นดัชนี ถึงระดับการพัฒนาการทางการเมืองด้วย โดยเฉพาะการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน และกลุ่มการเมืองต่าง ๆ กล่าวโดยรวมก็คือ การรับรู้และรับทราบข้อมูลทางการเมืองซึ่ง เป็นตัวชี้วัดต่อผลของการเลือกตั้ง และยังเป็นเป้าหมายของทางสังคมการเมือง โดยประเทศที่ปกครองในระบบประชาธิปไตย จะใช้การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนเป็นตัวชี้วัดว่า การพัฒนาการเมืองจะพาไปทิศทางใด คือ หากประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ก็จะทำให้ประชาชนได้ตระหนักในเรื่องของสิทธิเสรีภาพ การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนก็มีมาก ถึงแม้จะมีการสื่อสารที่ดีต้องการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน ก็ยังพบว่า ระดับการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย ยังไม่สามารถอยู่ในระดับเทียบเท่ากับต่างประเทศได้ หากวัดกันที่ระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนโดยทั่วไป (บวรศักดิ์ สุวรรณโณ และคณะ, ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม, 2548)

ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จึงเป็นที่สนใจอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนให้มากขึ้น และการให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการเลือกตั้ง เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง จะสามารถยกระดับการมีส่วนร่วมและการรับรู้ทางการเมืองมากขึ้นได้ การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ เพราะหากประชาชนไม่สามารถได้รับข่าวสาร หรือข้อมูลทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ไม่สามารถตอบสนองผลของการเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะอยู่ในรูปแบบการสื่อสารที่ประชาชนตอบสนองต่อข่าวสารทางการเมือง และพฤติกรรมการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน ในลักษณะจะเป็นไปในทิศทางใด ๆ ก็ได้ การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้น อาจถือได้ว่า ผลการเลือกตั้งเป็นตัวบ่งชี้ถึงการพัฒนาทางการเมืองเช่นกัน (สมหมาย ปาริฉัตร, 2564)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อการศึกษาเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์หลักสุจริตธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ทางการเมือง

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง “ความหมายของการรับรู้ทางการเมือง” ไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัย ได้คัดเลือกเพื่อนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

การรับรู้ทางการเมือง หมายถึงการรับรู้ในการคิดการกระทำ ได้แก่การเป็นอาสาสมัคร การอุทิศตน การบริจาคเงินทองข้าวสาร เครื่องใช้ให้แก่ท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาช่วยงาน สาธารณะ ได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น (Victoria Neufeld, 1988)

การรับรู้ทางการเมือง หมายถึงการเคลื่อนย้ายอำนาจรัฐสู่ประชาชน เพื่อฟังและ พัฒนาตนเอง โดยส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและพลังอำนาจของประชาชนให้เป็นตัวหลักในการแก้ไขปัญหาโดยส่วนอื่นเป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554)

การรับรู้ทางการเมือง หมายถึงสถานการณ์ที่คนส่วนหนึ่งมีความพอใจมารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ด้วยการมีสำนึกร่วมกันรับรู้ต่อการเมือง มีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อกัน เพื่อแสดงความคิดเห็น และ ความห่วงใย ความสนใจและการทำต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกดดันเรียกร้องและตรวจสอบภาครัฐและภาคธุรกิจให้ทำงานด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ เพื่อการอยู่ดีกินดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่มกิจกรรมของมนุษย์ ส่วนใหญ่อาศัยการมีส่วนร่วมเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย การรับรู้ต่อการ และการรับรู้ต่อการบริหารงาน เป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จและบรรลุ เป้าหมาย การให้บุคคลได้มีการรับรู้ในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานกิจกรรม หรือปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ขององค์กร การที่บุคคลมีการรับรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพันต่อกิจกรรมนั้น และมีความผูกพันต่อองค์กรในที่สุด จึงทำให้เห็นว่า การมีการรับรู้ทางการเมืองทำให้การเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน (จันทรา สุทธจารี, 2548)

การรับรู้ทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญของกระบวนการทางการเมืองและ กระบวนการในการจัดการต่อปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานของสังคมยุคใหม่ ที่เน้นปัจจัย ในด้านการรับรู้ของประชาชนเป็นสำคัญ การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนโดยเฉพาะการเสนอข้อ เรียกร้อง (Demand) และการสนับสนุน (Support) หลักความการรับรู้ประกอบด้วย ความ สัมฤทธิผลของโครงการต่าง ๆ รวมถึงการประหยดงบประมาณ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ได้รับผลกระทบ จำนวนผู้รับรู้แสดงความคิดเห็น หรือจำนวนข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็น ของประชาชนในการดำเนินงานเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงคุณภาพของการเข้ามารู้ทางการเมือง (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2545)

การรับรู้ทางการเมืองของประชาชน (Political awareness) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสาร สองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์กร ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

หรือหลาย กิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการรับรู้ทางการเมืองจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ประชาชน เข้ามารับรู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา รับรู้ในการคิด รับรู้ในการตัดสินใจ รับรู้ในการดำเนินงานและการรับรู้ต่อผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่ม และเป็นการเสริมสร้างความ สามัคคีความรู้สึกต่อการรับผิดชอบกับกลุ่ม การให้ความหมายคำจำกัดความ การรับรู้มีมากมายหลาย ทักษะ โดยการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการ เกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งให้เกิดความรู้สึก รับผิดชอบร่วมกับกลุ่มดังกล่าวด้วยซึ่งเป็นความร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับซึ่งประชาชนจะต้องมีการรับรู้ดังนี้ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2543)

การรับรู้ทางการเมืองของประชาชน หมายถึงกระบวนการให้ประชาชนเข้ามารับรู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา การคิดการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเอง การใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้ และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (Victoria Neufeld, 1988)

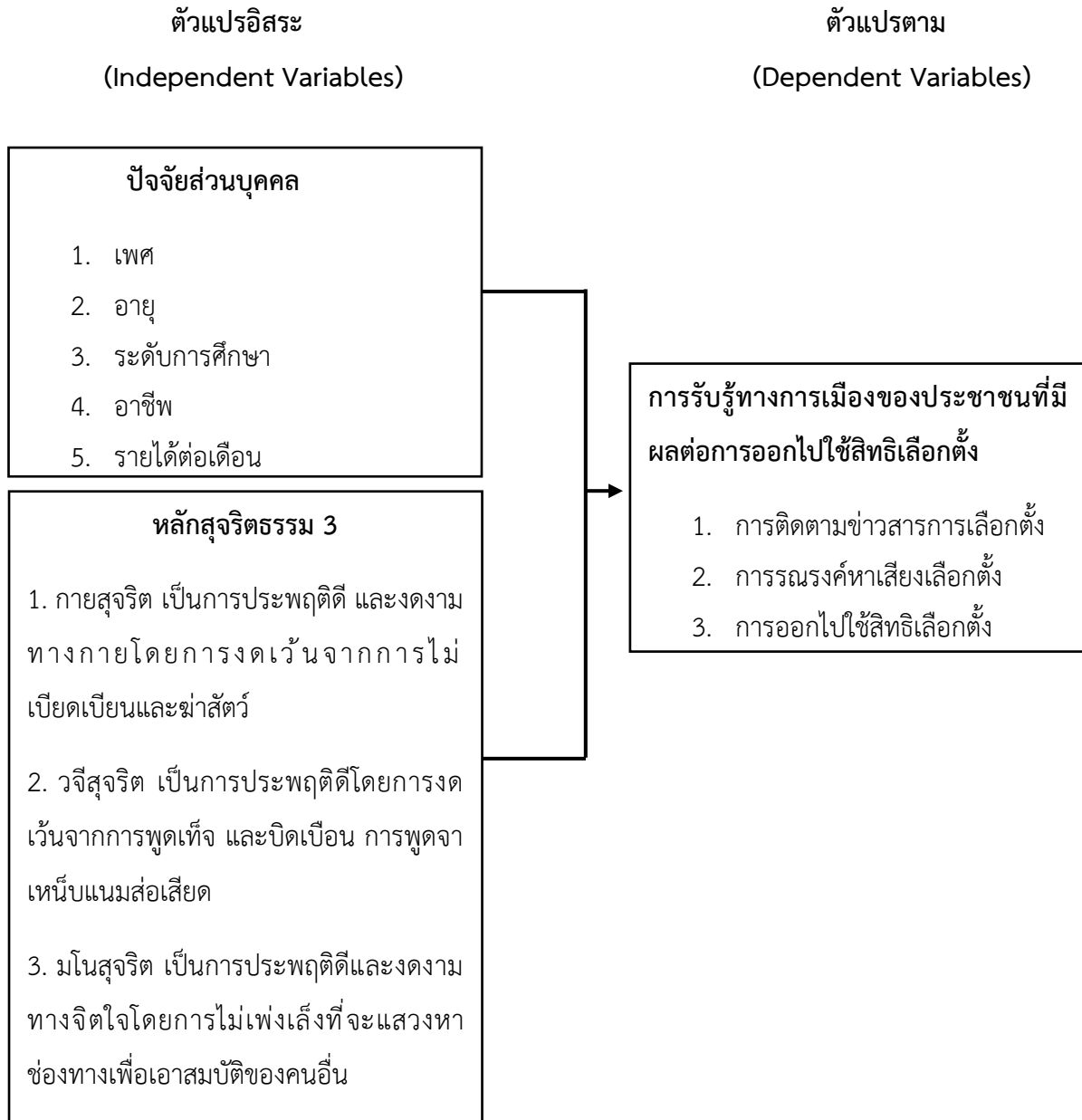
การรับรู้ทางการเมือง หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันได้รับรู้ในการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรมติดตามตรวจสอบ และการ ประเมินผลร่วมกันให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนา หรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมความร่วมมือกันของบุคคลในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและ ทางอ้อม ในลักษณะการรับรู้ การรับรู้ในการคิด รับรู้ในการดำเนินงาน ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมรับต่อการตัดสินใจ ร่วมรับรู้ต่อการติดตาม ประเมินผลและร่วมกันรับรู้ต่อผลประโยชน์ เป็นการประสานความรับผิดชอบ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการทำงานของบุคคลร่วมกับกลุ่ม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตนหรือกลุ่มที่ตั้งไว้ด้วยความ สมัครใจมิได้ถูกบีบบังคับ (Heusen and N.T. Postlethwaite, 1975)

สรุปได้ว่า การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนมีแนวคิดหรือจุดมุ่งหมายเหมือนกันเข้ามาดำเนินกิจกรรมใด ๆ นั้น ให้แล้วเสร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้วรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งต้องเข้ามารับรู้ทาลงการเมืองในทุก กระบวนการดำเนินงานหรือทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ในการตัดสินใจ การรับรู้ในการปฏิบัติ การรับรู้ในเรื่องของผลประโยชน์ และการรับรู้ในการประเมินผล รวมถึงการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน หมายถึงการเปิด โอกาสให้ประชาชนคน และทุกภาคส่วนที่มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันได้รับรู้ทางการเมืองในการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนา หรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมกรรับรู้ทางการเมืองของบุคคลในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรง และทางอ้อม ในลักษณะการรู้ในการคิด รับรู้ในการดำเนินการ รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รับรู้ต่อการตัดสินใจ รับรู้ต่อการติดตามประเมินผล และรับผลประโยชน์เป็นการประสานความรับผิดชอบ (Fonaroff, 1980)

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” ใช้ระเบียบวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods

Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คน จากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จำนวน 180,507 คน และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 รูปหรือคน ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมเรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์จากเอกสารวิชาการ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการทั้งจากนิตยสารวารสารสื่อสิ่งพิมพ์และจากสื่ออินเทอร์เน็ต

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) การการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) วิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นรูปแบบของการวิจัย ซึ่งนักวิจัยตัดสินใจว่า จะศึกษาอะไร โดยใช้คำถามที่มีความเฉพาะเจาะจง มีประเด็นเฉพาะ รวบรวมข้อมูลที่เป็นตัวเลข จำนวน หรือการนับ โดยใช้เครื่องมือที่มีความตรงจากประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ การสัมภาษณ์เชิงลึกการสรุปมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการอนุมาน (deduction) และการอธิบายในภาพกว้าง (Nomothetic explanations) วิธีการวิจัย โดยทั่วไปใช้การทดลอง และการสำรวจ เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบและสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภา กรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.91$) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการติดตามข่าวสารการเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.31$) 3) อยู่ในระดับปาน และด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.04$) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านหลักสุจริตธรรมกับ ปัจจัยด้านการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภา กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านมโนสุจริต ($r = .638^{**}$) รองลงมาคือ ด้านการวิจัยสุจริต ($r = -1.95^{**}$) และด้านกายสุจริต ($r = -.068^{**}$) ไม่มีความสัมพันธ์กัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การประยุกต์หลักสุจริตธรรมเพื่อส่งเสริมการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร สรุปพบว่า ด้านติดตามข่าวสารการเลือกตั้งนั้นในปัจจุบันนี้การนำเสนอข่าวสารการเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของขึ้นนำของหน่วยงานทางราชการ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับข่าวสารการเลือกตั้ง ข่าวสารการเลือกตั้งขาดการประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมของการเลือกตั้ง การติดตาม

ข่าวสารการเลือกตั้งยังอยู่ในกรอบที่จำกัด โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้กำหนด ดังนั้นจากสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $Y = 1.194 + 0.310(x_1) + 0.315(x_2) + 0.258(x_3)$ โดยมี $F = 57.146$, $p\text{-value} = 0.000$ และ $R^2 = 0.904$ (90.40%) $a_1 = 0.395$ และ $a_2 = 0.676$ แสดงว่า ปัจจัยด้านกายสุจริต (X_1) และปัจจัยด้านวินัยสุจริต (X_2) มีอิทธิพลต่อการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร (Y) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยที่ปัจจัยด้านกายสุจริต (X_1) และปัจจัยด้านวินัยสุจริต (X_2) สามารถร่วมกันอธิบายความแปรผันของการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ได้ถึงร้อยละ 90.40 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลเป็นรายปัจจัย พบว่า ปัจจัยด้านกายสุจริต (X_1) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (a_1) เท่ากับ 0.395 และปัจจัยด้านวินัยสุจริต (X_2) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานเท่ากับ 0.67

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยนี้ เรื่อง การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสามารถนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ดังนี้

องค์ความรู้ (Body of knowledge) ที่ได้จากการศึกษา เรื่อง “การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ประกอบด้วย การประยุกต์หลักสุจริต ธรรม 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกายสุจริต (2) ด้านวินัยสุจริต และ (3) ด้านมโนสุจริต ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย และจากการสัมภาษณ์สามารถนำมาสรุปเพื่อไปใช้ประโยชน์ได้จริง การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร มี 3 ด้าน คือ

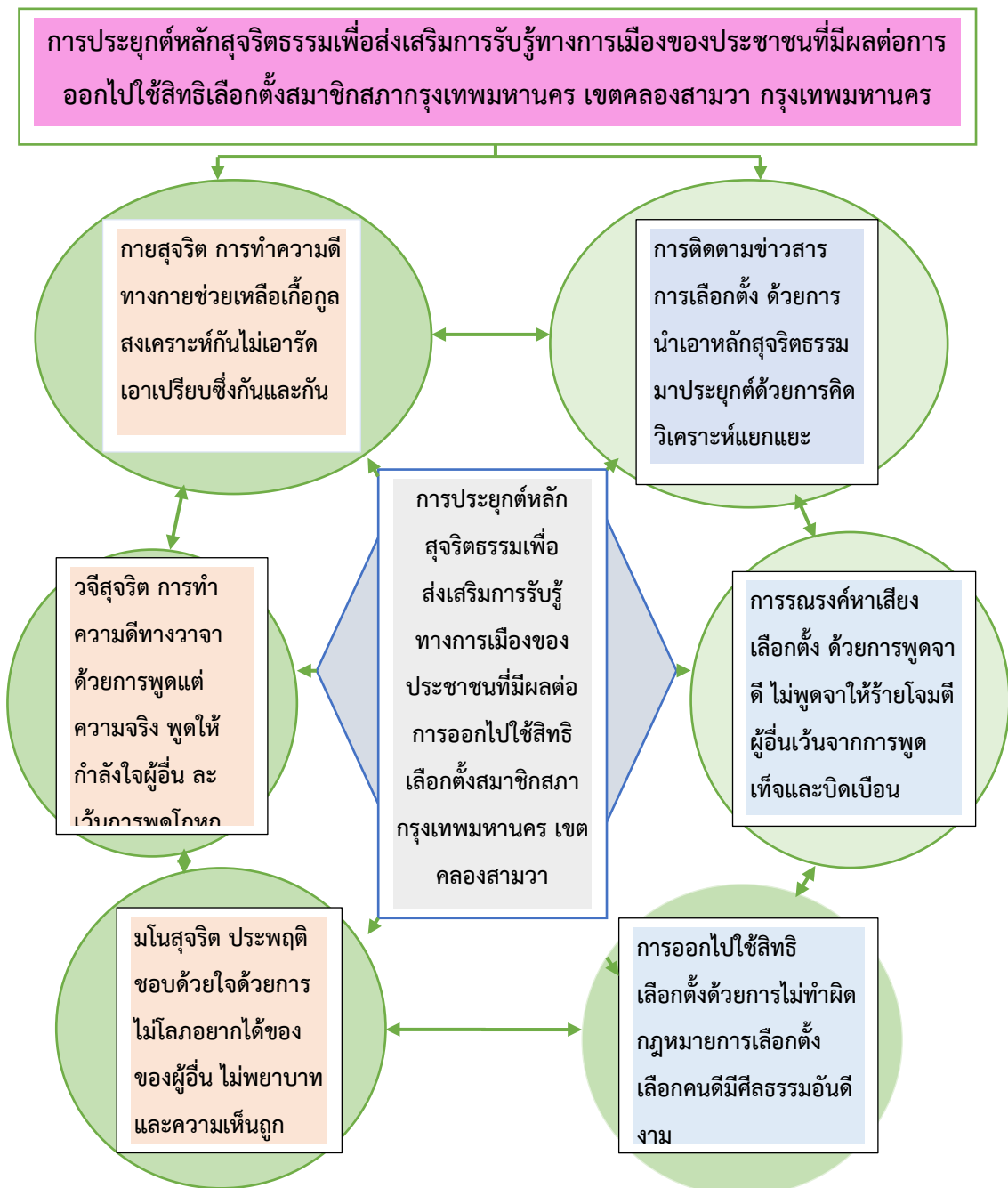
1) ด้านการติดตามข่าวสารการเลือกตั้ง อธิบายได้ดังนี้ สำหรับการติดตามข่าวสารการเลือกตั้งนั้นพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งควรที่จะประชุมทำความเข้าใจร่วมกับหน่วยงานทางราชการที่รับผิดชอบการเลือกตั้ง (กกต.) และควรที่จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เพราะการรับข้อมูลข่าวสารการเลือกตั้งของประชาชนในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นการบอกกล่าวกันเสียมาก ฉะนั้นแล้ว ผู้นำควรนำสื่อต่าง ๆ

2) ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อธิบายได้ดังนี้ การไม่สนใจทางการเมืองทำให้ประชาชนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เช่น การเรียกประชุม การรณรงค์การเลือกตั้งหรืออื่น ๆ ทำให้ต้องประชาสัมพันธ์แจ้งข่าว หรือจัดทำเอกสารเพื่อแจกตามบ้านต่าง ๆ ในภายหลัง แต่ก็ยังถือว่าเป็นประชาชนแค่จำนวนน้อยกว่า ผู้ให้ความร่วมมือ เพราะส่วนใหญ่ผู้นำชุมชน เข้าไปให้ความช่วยเหลือคลุกคลี และรับทราบปัญหาเกี่ยวกับทางประชาชนอยู่เสมอ ๆ แต่ควรจะต้องคำนึงถึงหลักความถูกต้อง

3) ด้านการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อธิบายได้ดังนี้ การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชน และเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ประชาชนทั้งชาย และหญิง ตั้งแต่อายุ 18 ปี

บริบูรณ์ขึ้นไป ที่อยู่ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยดังนั้นการใช้สิทธิเลือกตั้งจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก
ประชาชน

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เนื่องจากหลักสุจริตธรรม 3 เป็นธรรมะเพื่อดำรงไว้ซึ่งความประพฤติดี
ความประพฤติงามทั้งกายสุจริตจะเน้นไปที่การตัดสินใจประพฤติทุจริตคอร์รัปชัน โดยการแสดงออกทางกาย
ด้วยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การใช้กำลังหรืออาวุธแย่งชิงโดยตรงหรือการแย่งชิงและคดโกงด้วยวิธีการ
ต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของหรือสมบัติสาธารณะที่ตัวเองได้ตั้งใจและวางแผนเพื่อแย่งชิงหรือคดโกง

ส่วนวจิสุจริตนั้นเป็นการใช้วาจาเพื่อโน้มน้าวบิดเบือนโกหกหรือหลอกหลวงด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ผู้กรณหรือบุคคลอื่น ๆ หลงเชื่อจนได้มาซึ่งสิ่งที่มุ่งหวังว่า สุจริตมักใช้ควบคู่กับคำว่า ซื่อสัตย์เป็นซื่อสัตย์ สุจริต เช่น กฎหมายกำหนดให้ข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงธรรม อดทนขยันหมั่นเพียรและดูแลเอาใจใส่รักษาประโยชน์สุจริตธรรมหมายถึงการมีกายวาจาใจที่สุจริตอันเป็น คุณธรรมของคนดี จึงเป็นการสอดคล้องกับหลักธรรมข้อนี้โดยตรง โดยการรับรู้ทางการเมืองของประชาชน ที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 ด้าน คือ

1) กายสุจริต คือ การประพฤติดีทางกาย อธิบายได้ดังนี้ การสร้างความอยู่ดีกินดี ให้กับประชาชน พร้อมกันนั้นประชาชนก็ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่สำคัญ ควรเป็นการใช้สิทธิเลือกตั้ง ที่มีความสุจริตและเที่ยงธรรม ประชาชนจะต้องเข้าใจหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยด้วยว่า การใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นหัวใจสำคัญ ของการปกครอง แต่ในขณะเดียวกันจะต้องนำหลักธรรมมาเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจของประชาชนด้วย เพื่อนำพาตนเองไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีความสุข เช่น การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เป็นความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบบังคับ เบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล สงเคราะห์กัน ไม่แย่งชิงลักขโมย หรือเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน แต่เคารพสิทธิ ในทรัพย์สินของกันและกัน

2) วจิสสุจริต คือ การทำความดีทางวาจา อธิบายได้ดังนี้ การพูดจาไพเราะ พูดแต่ความจริง พูดยกย่องเพื่อน พูดให้กำลังใจผู้อื่น เป็นต้น ด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง เป็นความสุจริต ทางวาจา ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วย วาจา ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง หลักเกณฑ์ ในการเลือกตั้งตามหลักสุจริตธรรมนั้นควรเป็นหลักการที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับ และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ นั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้วหลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งถือเป็นหัวใจหลักของการเลือกตั้งตามระบอบ ประชาธิปไตย การเลือกตั้งนั้นจะต้องเป็นไปอย่างยุติธรรมและเป็นระบบ กล่าวแต่คำสัตย์ไม่จงใจพูดให้ผิด จากความจริง เพราะเห็น แก่ผลประโยชน์ใด ๆ ไม่พูดส่อเสียดยุยงสร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่ส่งเสริม สามัคคีละเว้นจาก การพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง

3) มโนสุจริตเป็นการประพฤติดีและงดงามทางจิตใจ อธิบายได้ดังนี้ สุจริตธรรมนั้น ธรรมะจะรักษาที่คนที่คิดพูดและทำอย่างสุจริตให้มีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกอื่นตลอดเวลา การตรวจสอบ ประวัติการเลือกตั้ง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบกับประชาชนในการที่ ประชาชนจะต้องรับรู้ ปฏิบัติ ร่วมกันในระบบประชาธิปไตย บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะ ในครอบครองของหน่วยราชการในการดำเนินชีวิตและความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นพื้นฐานหรือตัวชี้วัดความดี งามในการใช้ชีวิต ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในสังคมชีวิตที่สะอาดตามความมุ่งหมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าวดูสอดคล้องกับพุทธพจน์อย่างมีนัยสำคัญดังบทว่า “มหาบุรุษทรงยินดีในสิ่งจะในธรรม ในการฝึกในความสำรวมในความสะอาด ในศีลที่เป็นอาลัยในอุโบสถกรรมในความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ในกรรมอันไม่สาหัสทรงสมาทานมันทรงประพฤติอย่างรอบคอบและพระพุทธองค์ตรัสไว้

สรุป

การเลือกตั้ง มีการจัดการตามระเบียบของ คณะกรรมการการเลือกตั้งอย่างครบถ้วน เช่น การประชาสัมพันธ์ การติดป้ายผู้สมัครตามเขตเลือกตั้งต่าง ๆ การให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และการให้ความรู้ความเข้าใจต่อประชาชนถึง รูปแบบการเลือกตั้งผู้ที่มีความสนใจทางการเมือง ผู้ไม่สนใจทางการเมือง และผู้ที่เลือกตั้งตามหน้าที่ของตนการใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชน และเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ประชาชนทั้งชาย และหญิง ตั้งแต่อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่อยู่ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยดังนั้นการใช้สิทธิเลือกตั้งจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ประชาชนจะต้องไม่ละเลยในการใช้สิทธิการใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นหน้าที่ของประชาชนคนไทยทุก ๆ คนที่กฎหมายรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ และการใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นทางออกของความขัดแย้งในสังคม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นประชาชนก็ควรจะใช้อยู่ตามสิทธิของตนเอง และต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักสุจริตธรรม 3 ประการ ด้วยการประพฤติดี ทั้งทางวาจา และจิตใจ และการใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นทางออกของความขัดแย้งในสังคม สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ประชาชนทั้งชาย และหญิง ตั้งแต่อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ที่อยู่ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยดังนั้นการใช้สิทธิเลือกตั้งจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก และต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักสุจริตธรรม 3 ประการด้วยการประพฤติดี ทั้งทางวาจา และจิตใจ เพราะการใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชนประชาชนไม่ควรหลงผิดนำสิทธิที่ตนเองมีตามกฎหมายรัฐธรรมนูญไปขายสิทธิขายเสียงให้กับกลุ่มคนที่ไม่มีความหวังดีกับประเทศชาติบ้านเมือง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง การรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ด้านการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จากผลการศึกษาพบว่า ระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร เข้าใจถึงสิทธิอันชอบธรรม ที่ตนเองพึงมี และเข้าใจถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะถือว่า การเลือกตั้งเป็นสิทธิของประชาชนที่มีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตยชญ์ สมมุ่ง (2563) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง วันที่ 23 มีนาคม 2562 กรณีศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตที่ 2 และเขต ที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนเขตที่ 2 และเขตที่ 5 จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยลงคะแนนเสียงจากปัจจัยด้านพรรคการเมืองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านตัวบุคคล และด้านปัจจัยการหาเสียง ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุเดช สุเมธโส (บุญเรือง) (2563) ได้วิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการตัดสินใจใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร ในตำบลตำผามอก อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า 1. ความคิดเห็นของ ประชาชนต่อการตัดสินใจ

ใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง จากผลการศึกษาพบว่า ระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร มีการรับรู้ทางการเมือง ในด้านการเคารพกฎหมายของการเลือกตั้ง และให้ความสำคัญกับกิจกรรมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเรวัต อุดคาพิโร (2563) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอคลองหลวง จังหวัด ปทุมธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง รองลงมาด้านการติดตามตรวจสอบการเลือกตั้ง 3.31) และด้านการใช้สิทธิเลือกตั้ง ตามลำดับอีกทั้งยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พระวิชาญ จันทสโร (มุกกลาง) (2564) ได้วิจัยเรื่อง อิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเทศบาลตำบลกุดจิก อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 3. ระดับอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ด้านการติดตามข่าวสารการเลือกตั้ง จากผลการศึกษาพบว่า ระดับการรับรู้ทางการเมืองของประชาชนที่มีผลต่อการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร มีการรับรู้ทางการเมืองด้วยการติดตามข่าวสารการเลือกตั้ง ทั้งวันที่เปิดรับสมัคร และทราบถึงจำนวนผู้สมัครเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยกานดา บุญนิธิ (2552) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย พบว่า จากตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว มีตัวแปร อิสระ 11 ตัวที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ ระดับ 0.05 และเป็นไปตามสมมุติฐาน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การเป็นหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับ ความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม และระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุ พบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบาย ความแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ประมาณร้อยละ 23.0 และภายหลังจาก การควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้วพบว่า มีตัวแปรอิสระ 5 ตัว ได้แก่ อาชีพ เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม และระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ส่วนผลการวิเคราะห์ ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธี ถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่า ระดับความรู้ทางการเมืองสามารถอธิบายการ แปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ดีที่สุด (ร้อยละ 12.9) และสอดคล้องกับงาน วิจัยของ พระชาญชัย ดิสดิวโส (ศรี แพทย์),

(2563) ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธ ธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตเทศบาลนครระยอง โดยใช้หลักอภิธานิธรรมเป็น หลักพุทธธรรมในการประยุกต์ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดระยอง 1) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรนำเสนอนโยบายที่ทำให้ประชาชนได้ประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชนแล้วจะต้องทำตามนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชน ในขณะเดียวกันประชาชนผู้ถือสิทธิอันชอบธรรมต่อการลงคะแนนเสียงจะต้องตื่นรู้ด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดสำคัญ และนโยบายหรือหลักการต่าง ๆ ผู้นำชุมชนมีหน้าที่ต้องกระจายข่าวสารเหล่านั้นสู่ประชาชนในชุมชนของตน ให้ได้รับทราบข้อมูล หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ประชาชนจะได้รับอย่างทั่วถึง และไม่พลาดข่าวสารต่าง ควรเป็นไปอย่างสร้างสรรค์เน้นการนำเสนอแนะนโยบายที่สามารถทำให้ประชาชนได้มีความอยู่ดีกินดีเป็นหลักที่สำคัญ และไม่ประชาชนผู้ที่ไปออกเสียงเลือกตั้งต้องผิดหวัง

1.2 การศึกษาและการเผยแพร่ข้อมูลทางการเมืองโปรแกรมการศึกษาเรื่องการเลือกตั้ง จัดหลักสูตร หรือเวิร์กช็อปเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย แคมเปญประชาสัมพันธ์: ใช้สื่อสังคมออนไลน์ สื่อมวลชน และแคมเปญโฆษณาเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิ และหน้าที่ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมถึงผลกระทบของการเลือกตั้งที่มีต่อชีวิตประจำวันการเพิ่มความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของกระบวนการเลือกตั้ง การสื่อสารเชิงรุก รัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้งอย่างโปร่งใสและเปิดเผยทุกขั้นตอนการเฝ้าระวังและการตรวจสอบ สนับสนุน การมีส่วนร่วมของผู้สังเกตการณ์อิสระและองค์กรภายนอกในการตรวจสอบกระบวนการเลือกตั้งเพื่อสร้างความเชื่อมั่นการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรภาคประชาชน

การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาชนในการให้ข้อมูลและรณรงค์การเลือกตั้งการสนับสนุนกิจกรรมชุมชนสนับสนุนกิจกรรมและโครงการที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองและการเลือกตั้งในชุมชนท้องถิ่นการพัฒนากระบวนการเลือกตั้งที่เป็นมิตรต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

1.3 ประชาชนจะต้องไม่ละเลยในการใช้สิทธิ และควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักสุจริตธรรม ประชาชนจะต้องเข้าใจหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วยว่า การใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นหัวใจสำคัญของการปกครอง และต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักสุจริตธรรม 3 ประการด้วยการประพฤติดี ทั้งทางวาจา และจิตใจ เพราะการใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ประชาชนควรจะใช้ชีวิตตามสิทธิของตนเอง และต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักสุจริตธรรม 3 ประการ ด้วยการประพฤติดี ทั้งทางวาจา และจิตใจ และการใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นทางออกของความขัดแย้งในสังคม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นประชาชนก็ควรจะใช้ชีวิตตามสิทธิของตนเอง และต้องคำนึงถึงความถูกต้อง

ตามหลักสุจริตธรรม พร้อมทั้งจะต้องใช้สิทธิการเลือกตั้งที่ตนเองพึงมีอย่างถูกต้อง และเลือกคนดีมีศีลธรรม อันดีงานเป็นตัวแทนของประชาชน ประชาชนไม่ควรหลงผิดนำสิทธิที่ตนเองมีตามกฎหมายรัฐธรรมนูญไปขาย สิทธิขายเสียให้กับกลุ่มคนที่ไม่มีควมหวังดีกับประเทศชาติบ้านเมือง

2.2 การให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง และการให้ความรู้ความเข้าใจต่อประชาชน ถึง รูปแบบการเลือกตั้งผู้ที่มีความสนใจทางการเมือง ผู้ไม่สนใจทางการเมือง และผู้ที่เลือกตั้งตามหน้าที่ของตน ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ก็จะแบ่งออกเป็นระดับขั้นตามขั้นตอนดังกล่าวด้วย เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีความสนใจทางการเมือง ก็จะเข้าไปช่วยเหลือผู้สมัครพรรคการเมืองอย่างเต็มตัว ส่วนผู้ที่ไม่สนใจทางการเมือง ก็มองว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องไม่มีความจำเป็น ทำมาหากิน ประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองจะดีกว่า และผู้ที่กลาง ๆ คือ ที่เลือกตั้งตามหน้าที่ของตน ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยในการรับรู้ทางการเมืองทางการเมือง

2.3 การใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นหน้าที่ของประชาชนคนไทยทุก ๆ คนที่กฎหมายรัฐธรรมนูญได้ กำหนดไว้ และการใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นทางออกของความขัดแย้งในสังคม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น ประชาชนก็ควรจะใช้้อยู่ตามสิทธิของตนเอง และต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักสุจริตธรรม 3 ประการ ด้วยการประพฤติดี ทั้งทางวาจา และจิตใจ และการใช้สิทธิเลือกตั้งถือเป็นทางออกของความขัดแย้งในสังคม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นประชาชนก็ควรจะใช้้อยู่ตามสิทธิของตนเอง และต้องคำนึงถึงความถูกต้อง ตามหลักสุจริตธรรม พร้อมทั้งจะต้องใช้สิทธิการเลือกตั้งที่ตนเองพึงมีอย่างถูกต้อง และเลือกคนดีมีศีลธรรม อันดีงานเป็นตัวแทนของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

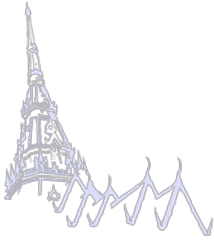
- กมล สมวิเชียร. (2557). *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กฤตยชญ์ สมมุง. (2563). *พฤติกรรมกาเลือกตั้ง กรณีศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตที่ 2 และเขตที่ 5* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ และหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย รังสิต.
- จันทรา สุทธจारी. (2548). *การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายกฎหมาย.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2545). *การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สุด*. กรุงเทพฯ: สถาบัน พระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: สิ่งพิมพ์สถาบัน พระปกเกล้า.
- ปราณี สุรสิทธิ์ (2564). *การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสง ดาวจำกัด.

- ปิยกานดา บุญนิธิ. (2552). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2543). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2545). *1 ทศวรรษแห่งประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: มิติใหม่.
- Fonaroff, A. (1980). *Community involvement in health systems for primary health care*. Unpublished WHO document. SHS/8J.6.
- Heusen and N.T. Postlethwaite. (1975). *The international encyclopedia of education*. New York: Simonians Schuster, Inc.
- Victoria Neufeld. (1988). *Webster's New World Dictionary*. Edition. New York: Simon and Schuster, Inc.

จิตสำนึก : การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย

Conscious: Tackling Corruption in Thai Society

ลำเริ่ง ราชฉวาง

Samrerng Ratchawang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email 6226504023@mcu.ac.th

Received June 10, 2024; Revised June 20, 2024; Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

ปัจจุบันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยถือเป็นปัญหาเรื้อรังที่นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและส่งผลกระทบในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของชาติ เป็นปัญหาลำดับต้น ๆ ที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เนื่องจากเกิดขึ้นทุกภาคส่วนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นภาคการเมือง ภาคราชการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักถูกมองจากภายนอกสังคมว่าเป็นองค์กรที่เอื้อต่อการทุจริตคอร์รัปชัน การที่จะแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้นั้นจะต้องใช้วิธีการเข้าช่วย โดยการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง หรือร่วมกันแก้ไขด้วยมวลรวมของประชาชนทุกฝ่าย โดยมีทฤษฎีหลาย ๆ ทฤษฎีแตกต่างกันออกไป เช่น ทฤษฎีการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมือง โดยมีหลักการตรวจสอบอำนาจรัฐ คือ เป็นการตรวจสอบอำนาจรัฐโดยองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนพลเมือง หลักนิติรัฐ คือ รัฐที่ปกครองภายใต้กฎหมายควบคุม หรือภายใต้กฎหมายที่เที่ยงธรรม เป็นต้น

บทความทางวิชาการนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางของการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันไว้ 2 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล โดยการสร้างภูมิคุ้มกันในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการสร้างจิตสำนึกโดยการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาล้วนมีปรากฏหรือมีอยู่แล้วในสังคมไทย เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการบ้านเมือง การพัฒนาชาติและสังคมที่ดีในทุก ๆ ภาคส่วนของสังคมไทย

คำสำคัญ: จิตสำนึก; การทุจริตคอร์รัปชัน; สังคม

Abstract

In the present, the corruption in Thailand is considered a chronic problem and become the more severe and complex problems and has wide-ranging impacts. Especially, the national security is one of the top problems that hinders the country's development in terms of

economics, society and politics, because it happened in every sector in Thai society, and even it is the political sector, the government sector, especially local government organizations. They are often viewed outside of the society as organizations that facilitate on the corruption. To solve the corruption problem, the right methods must be used to help and enlarged to the people by creating citizenship consciousness or collaboratively participation to solve the problem with the masses of the people on all parts. There are many different theories, such as the theory of creating citizenship consciousness. With the principle of checking state power, it is a check on state power by organizations in several parts of the government, private, and civil society sectors. With the rule of law, a state is governed by controlled laws or under just laws, etc.

In this academic article, the author has presented guidelines for solving corruption problems in the two levels: the individual level by building people's immunity in political participation and creating awareness to integrate the Buddhist principles and promote the various concepts mentioned as above appeared. Mechanism for goodness resisting of the corruption would be built in Thai culture with the well-management system and the nation progressively development in every part of Thailand's organizations.

Keywords: Consciousness; Corruption; Thai society

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงสังคม ความคิดเหล่านี้จะมีความหลากหลายและสามารถเปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์และเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมไทย การหลีกเลี่ยงทุจริตคอร์รัปชันมักจะเกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนของสังคมของไทยแล้วในความคิดที่มองด้วยสายตาหลาย ๆ คนอาจจะมองได้หลาย ๆแง่มุมมอง ไม่ว่าจะเป็นสังคมของการเอื้ออาทรด้วยความที่เป็นสังคมอันดีงาม ของการอุปถัมภ์เหล่านี้ เป็นต้นหรือถ้าเรามองอีกอีกมุมหนึ่งของสังคมไทย ก็จะมีพบเจออีกหลาย ๆ ปัญหา เช่น ปัญหาการขาดจิตสำนึกทางการเมือง ปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เท่าเทียมกัน และปัญหาทางเศรษฐกิจเหล่านี้ เป็นต้น แต่อีกปัญหาหนึ่งที่ประชาชน พลเมืองไทยอาจจะลืมนึกถึงหรือยังไม่ให้ความสำคัญมากเท่าที่ควรต่อปัญหานี้ นั่นคือ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption) ประชาชนพลเมืองหลาย ๆ ท่านอาจจะมองว่า ไม่สำคัญ เพราะอาจจะคิดว่า ไม่ใช่ปัญหาของตัวเองจึงได้มองข้ามในสิ่งที่เกิดขึ้น หรือบ้างก็อาจจะคิดว่า ไม่ใช่เรื่องใกล้ตัวทำให้เกิดความเชื่อใจ และยังมีความคิดบางความคิดมองว่า สามารถยอมรับได้ ถ้ามีการทุจริตคอร์รัปชันแต่ประเทศชาติเจริญ แต่หากย้อนกลับมาคิด วิเคราะห์ แยกแยะ พิจารณาดูให้ดีแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น คือ การทุจริตคอร์รัปชันนี้นั้น นับว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชน พลเมืองของเรามากมายทีเดียว คำว่า “การทุจริตคอร์รัปชัน” นิยามความได้กว้างขวางมาก

ยกตัวอย่างเช่น การทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย การรับส่วย อื่น ๆ หลากหลายช่องทาง การฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น โดยแต่ละความหมายนั้นล้วนให้ความหมายในภาพลบทั้งสิ้น จะแก้ปัญหาคอร์รัปชันนั้น จะต้องใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีเพื่อเข้าช่วย หรือร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการมีส่วนร่วมจากหลาย ๆ ภาคส่วนเข้ามาร่วมกันแก้ไข โดยมีกรอบแนวคิด หลาย ๆ แนวคิด หรือหลาย ๆ วิธีการเข้ามาช่วยเหลือ เช่น หลักนิติรัฐ คือ รัฐที่ปกครองภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือการบังคับใช้กฎหมายเข้ามาควบคุม รวมทั้งหลักการควบคุมตรวจสอบอำนาจรัฐ คือ เป็นการตรวจสอบอำนาจรัฐ โดยใช้ขบวนการจากภาคประชาชนองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเหล่านี้ เป็นต้น (พระปลัดเทียน พลสุโข, 2552)

บทความทางวิชาการนี้ได้นำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน (Corruption) ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Corruption เป็นคำที่รู้จักกันดีทั่วไปมานาน แต่ความหมายของคำนี้มีหลากหลายต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้ หลักการหรือมุมมองในทางศีลธรรม ทางการเมืองหรือทางเศรษฐศาสตร์ ในมุมมองของพฤติกรรมหรือการกระทำนั้น คอร์รัปชัน อาจจัดเป็นอาชญากรรม (crime) ประเภทหนึ่ง ในบางกรณีคอร์รัปชันอาจจะถูกมองในความหมายที่แคบและต่างจากการโกง ยักยอก รีดไถ การขู่ โดยมองว่า คอร์รัปชันเป็นการกระทำของคนสองฝ่ายที่หาประโยชน์ร่วมกันจากฝ่ายที่สาม (Bowles, 1999)

โดยสรุป คอร์รัปชัน เป็นการกระทำที่มีการใช้อำนาจ หรือการให้สินบน ที่อาจจะผิดหรือไม่ผิดกฎหมายก็ได้ แต่มีเจตนาให้ได้รับประโยชน์อันไม่สมควรจะได้ และคอร์รัปชันนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยการคอร์รัปชันในภาคเอกชนอาจหมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหรือตำแหน่งที่ได้มาจากผู้ถือหุ้นในการดำเนินงานของบริษัทเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน

การทุจริตคอร์รัปชันหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ปัญหาคอร์รัปชัน (Corruption) เป็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในเกือบทุกประเทศทั่วโลก มีผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจการเมือง สังคม ทำลายประชาธิปไตย บางประเทศตกไปอยู่ในค่ายคอมมิวนิสต์ เพราะการ คอร์รัปชัน (ธานินทร์ กรวิเชียร, 2518)

ชาวญี่ปุ่นเรียกการคอร์รัปชันว่า "โอโซกุ" โอโซกุ (Oshoku) งานสกปรก (dirty job)

ชาวจีน เรียกว่า "ตันวู" (tan wu) หมายถึง ความละโมภอยากได้ในทางที่ไม่บริสุทธิ์ (greedy impurity) (อุทัย หิรัญโต, 2517)

การคอร์รัปชัน (Corruption) หมายถึง

1. การกระทำที่ขัดต่อศีลธรรม ความซื่อสัตย์ คุณธรรม ความดีต่าง ๆ
2. การกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือบริสุทธิ์
3. การกระทำที่เกิดจากการให้สินบนอำมิสินจ้าง ซึ่งผิดต่อกฎเกณฑ์ กฎหมายหรือระเบียบ

ประเพณี (Webster's Seventh New Collegiate Dictionary, 1963)

การคอร์รัปชัน (Corruption) หมายถึง การทุจริตคดโกง โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ อิทธิพล และอำนาจที่ตนมีอยู่ หาผลประโยชน์ให้ตนเองและพรรคพวก หรือ หมายถึง การฉ้อราษฎร์บังหลวง ในระบบราชการ (ฉันทฉลดา พิชิตบัญชาการ, 2526)

สรุปได้ว่า คอร์รัปชัน หรือฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นคำที่มีความหมายทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อน และอาจมีการตีความหลายแบบตามแต่บุคคลหรือกลุ่มคนที่ใช้งานคำนี้ นักฉ้อราษฎร์ บังหลวง คือ กลุ่มหรือบุคคลที่ต่อต้านหรือต่อต้านระบบทางการเมืองหรือสถาบันทางสังคม พวกเขามักเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูปในระบบปัจจุบัน การฉ้อราษฎร์บังหลวงอาจมีหลายแนวทางทั้งทางการเมืองและทางสังคม การต่อสู้และตรวจสอบ การต่อสู้และการตรวจสอบการฉ้อราษฎร์บังหลวง มักจะแตกต่างกันตามวิธีการที่กำหนดขึ้นในแต่ละสังคม อาจมีการใช้วิธีการทางการเมืองหรือการต่อสู้ทางสังคม เพื่อร้องเรียนหรือส่งเสริมความเห็นต่าง ๆ และบางครั้งอาจจะมีการใช้การชุมนุมหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบทางสังคม เพื่อแสดงถึงความไม่พอใจและการต่อต้านต่อระบบปัจจุบัน

การทุจริตคอร์รัปชันนั้นมีหลากหลายประเภทแต่ที่สำคัญมีอยู่ 3 ประเภท

ประเภทแรก การคอร์รัปชันขนาดเล็กน้อย (petty corruption) คือ การรับเงินที่ไม่ชอบธรรมหรือไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนัก เพื่อดำเนินการบางอย่างให้กับผู้ที่ให้เงิน

ประเภทที่สอง การคอร์รัปชันขนาดใหญ่ (big corruption) ซึ่งมักเป็นการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ที่รับเงินในรูปแบบของสินบนเป็นเงินจำนวนสูง และโครงการใหญ่ ๆ เช่น บริษัทต่าง ๆ

ประเภทที่สาม คือ การให้ของขวัญ (gift) เป็นการคอร์รัปชันอีกประเภทหนึ่ง เป็นการให้ตอบแทนในรูปแบบสิ่งของ หรือการให้ตอบแทนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การเชิญไปรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นการพยายามสร้างความสัมพันธ์อันใกล้ชิด (ACT, 2560)

สาเหตุของคอร์รัปชัน

1. คนในสังคมส่วนใหญ่ นับถือความร่ำรวย ย่อมเป็นแรงจูงใจในการแสวงหาเงินทอง
2. ค่านิยมแบบนิยมพวกพ้องและเครือญาติ ความสัมพันธ์ในเชิงผลประโยชน์
3. ระบบอุปถัมภ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับลูกน้อง สร้างลูกน้องไว้ช่วยเหลือตนในเรื่องต่าง ๆ
4. ระบบการควบคุมและตรวจสอบที่ขาดประสิทธิภาพ
5. สภาพทางการเมืองที่มีการแข่งขันอย่างเข้มข้น เพื่อช่วงชิงตำแหน่งทางการเมืองและผลประโยชน์ (ACT, 2560)

รูปแบบของการคอร์รัปชัน

1. การทุจริตในการซื้อจัดจ้าง การทุจริตในเรื่องเหล่านี้มีตั้งแต่การเรียกรับเงินสินบน ค่านายหน้า หรือการตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ในการอนุมัติคำร้องเพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ

2. การทุจริตโดยการยกยอกทรัพย์ ของทางราชการหรือการทุจริตในการเบิกค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ ค่ารักษาพยาบาล และค่าเช่าบ้าน เช่น การใช้พาหนะของราชการ โดยเบิกค่าพาหนะ หรือการเบิก เบี้ยเลี้ยงเกินวันเวลาที่ปฏิบัติจริง หรือ การเบิกค่าเช่าบ้าน แต่ไม่ได้เช่าบ้านจริง

3. การทุจริตโดยการเรียกรับเงินหรือผลประโยชน์อื่นในการแต่งตั้งข้าราชการ ในการเลื่อนตำแหน่ง หรือการโยกย้ายไปในพื้นที่ ที่อยากไป โดยการให้ค่าตอบแทน หรือเรียกว่า การซื้อ

4. การซื้อขายเสียงและการให้ผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ในการเลือกตั้ง การทุจริตเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการคอร์รัปชันทางการเมือง เช่น การให้เงิน สิ่งของ แก่หัวคะแนนเสียง (ACT, 2560)

การทุจริตคอร์รัปชันในกรณีต่าง ๆ

การคอร์รัปชันอาจจะใช้วิธีการโกงหลายรูปแบบทำไปพร้อม ๆ กัน อย่างสลับซับซ้อน ได้การเมืองไทยหากดูในวันนี้แทบเชื่อใครไม่ได้เลยว่า เป็นนักการเมืองจะไม่คอร์รัปชัน ดูเหมือนใครมาเล่น การเมืองตั้งแต่จะทำโกงตั้งแต่ต้นถึงปัจจุบัน ใครเข้ามาเล่นการเมืองเสียคน เพราะถูกมองเข้ามาแสวงหาอำนาจ ผลประโยชน์เพื่อคอร์รัปชัน แต่ภาพพจน์ของนักการเมืองก็ไม่ได้เป็นแบบนั้นเสมอไป นักการเมืองระดับชาติ ระดับท้องถิ่นที่ดีมีจำนวนมากน่าชื่นชม ในขณะเดียวกันภาพพจน์ นักการเมืองทำมาหากินบนประโยชน์มีมาก เช่นกัน สำหรับนโยบายพรรคการเมืองปัจจุบันนี้ ผู้ก่อตั้งเว็บไซต์เครือข่ายข้อมูล คอร์รัปชันทางนโยบายสูง มาก ซึ่งนักวิจัยของเครือข่ายข้อมูลการเมืองไทยได้ทำการประมวลค่าใช้จ่ายของแต่ละพรรคการเมืองประกาศ ตามป้ายหาเสียงข้างถนน โดยหากมีการทำตามที่ได้พูดไว้ ดังที่ (จรัส สุวรรณเวลา, 2562)

สรุปได้ว่า การทุจริตทางการเมือง เกิดขึ้นเมื่อผู้มีอำนาจในการปกครองหรือการเมืองใช้อำนาจ ของตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการรับสินบน การส่งเสริมการเลือกตั้งที่ไม่ธรรม หรือการทำร้าย สิทธิและเสรีภาพของประชาชน การทุจริตทางธุรกิจ เกิดขึ้นในกระบวนการทางธุรกิจ เช่น การให้สินบน หรือสิ่งของในการทำธุรกิจ การทำธุรกรรมที่ไม่ธรรม หรือการส่งเสริมการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม การทุจริต ทางรัฐ เกิดขึ้นในหน่วยงานรัฐ, การบริหารราชการ, หรือกระบวนการรัฐธรรมนูญ เช่น การรับสินบน ที่จะประสานงาน การใช้อำนาจเพื่อได้รับประโยชน์ส่วนตัว หรือการทำร้ายสิทธิของประชาชนในการรับบริการ รัฐ ดังนั้นการทุจริตมีผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีนายทุนความยุติธรรม และความสมบูรณ์ของระบบ การปกครอง การต่อสู้กับการทุจริตต้องได้รับการสนับสนุนจากนโยบายที่เข้มงวดจากการศึกษา และการประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในสังคม

การทุจริตคอร์รัปชันหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงในสังคมไทย

สาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันที่ มาจากภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม อธิบายว่า มีความสัมพันธ์ อย่างใกล้ชิดกับ มูลเหตุภายใน ทั้งเรื่องโอกาส สิ่งจูงใจและความซื่อสัตย์สุจริตการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ควรเริ่มต้นด้วยการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นค่าจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ รวมถึงการให้ความสำคัญ กับระบบควบคุมและการตรวจสอบที่เข้มงวด ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. มูลเหตุจากด้านเศรษฐกิจและการครองชีพ ซึ่งนักวิชาการจำนวนมากมีความเห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันนี้สืบเนื่องมาจากรายได้ไม่ได้สัดส่วนกับค่าครองชีพ รายได้จึงเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เนื่องจากสภาพสังคมไทยทุกสมัยมีปัญหาด้านความแตกต่างในฐานะของบุคคล การดิ้นรนต่อสู้จึงไม่มีขอบเขตว่า สุจริตหรือทุจริต รายรับของข้าราชการไทยโดยเฉพาะ ข้าราชการระดับล่างจะมีรายได้ต่างกันมากในขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อย ๆ ข้าราชการต้องต่อสู้ดิ้นรนต่อสู้ เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ประกอบกับนักธุรกิจมักตัดความรำคาญจนกลายเป็นธรรมเนียมว่า เวลาไปติดต่อกับราชการต้องมีสินบนไปให้ การเกิดโครงการใหญ่ ๆ ของรัฐจำนวนมากเป็นการทำให้ ข้าราชการและพ่อค้านักธุรกิจร่วมมือกันหาผลประโยชน์รวมทั้งเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่ทรัพยากรของชาติมีจำกัด จึงได้มีบุคคลวิ่งเต้นกันมาก และก่อให้เกิดการทุจริตขึ้นในวงราชการ (สภาวิจัยแห่งชาติ, อย่างไรก็ตาม ธาณินทร์กรวิเชียร กล่าวว่า นักวิชาการหลายท่านเห็นว่า ความคิดนี้ไม่เป็นจริงเสมอไป เพราะยังมีผู้ที่ยากจนอีกจำนวนมากไม่น้อยที่ปฏิบัติตนน่า นับถือ แม้จะมีฐานะยากจนอยู่ก็ตาม ตรงกันข้ามกับคนที่มิฐานะบางคนกลับทำการทุจริตคอร์รัปชันอย่าง ปราศจากความอับอาย (สภาวิจัยแห่งชาติ, 2509)

2. มูลเหตุจากด้านการเมือง ซึ่งสภาวิจัยแห่งชาติ ได้ทำการวิจัย และชี้ให้เห็นว่า การเมืองเป็นสาเหตุหนึ่งของการทุจริตคอร์รัปชัน ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดนักการเมือง และนักการเมืองหลายคนใช้อำนาจในทางแสวงหาประโยชน์ก่อให้เกิดการทุจริตในวงราชการอย่าง กว้างขวาง

2.2 ระบบพรรคการเมืองทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันแสวงหาผลประโยชน์ กลายเป็นการหาเงินแบบเป็นกลุ่ม

2.3 มีการประมูลตัวนักการเมืองพรรคอื่นที่ทำตัวดีหรือเป็นนักพูดจามี คำพูดเปรียบเทียบกับในครั้งหนึ่งว่า ถ้ามีเงินก็คงซื้อนักการเมืองได้เกือบทั้งสภา และสามารถเป็นรัฐบาลได้ตลอดกาล การเมืองที่มีผลต่อการทุจริตคอร์รัปชันว่า ประเทศใดที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลโดยไม่ได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์การได้มาซึ่งอำนาจ หรือไม่ได้เป็นไปตามทำนอง คลองธรรม เรียกว่า การเมืองไม่มีเสถียรภาพ ทำให้นักการเมืองเกิดทัศนคติต้องทุจริตคอร์รัปชันเพื่อถอน ทุนค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง

2.4 การไม่มีเงินช่วยเหลือสนับสนุนการเลือกตั้ง ทำให้นักการเมืองที่ ซื่อสัตย์สุจริตต้องเลือกที่จะกลายเป็นคนยากจนหรือทิ้งเวทีการเมืองไป แต่นักการเมืองที่ไม่สุจริตก็ใช้วิธีทุจริตคอร์รัปชันอย่าง เนื่องจากต้องใช้เงินหาเสียงมากผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงต้องเสาะหาความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งการที่กลุ่มต่าง ๆ ที่มีเงินมากหาได้ยาก จึงเปิดโอกาสให้นักธุรกิจที่ร่ำรวยเข้ามาทำหน้าที่แทนกลุ่มต่าง ๆ นักธุรกิจชั้นสูงสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริหารประเทศ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยอาศัยเงินเป็นสินน้ำใจมากที่สุด

3. มูลเหตุจากสภาพแวดล้อมทางสังคม การพิจารณามูลเหตุของการทุจริตคอร์รัปชัน ต้องมีการนำธรรมเนียมของสังคมมาพิจารณาด้วยเช่น มีการเปรียบเทียบว่า ในแอฟริกามีการทุจริตคอร์รัปชันมากกว่าเดนมาร์กก็เพราะชาวแอฟริกาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เห็นการทุจริตคอร์รัปชันเป็นสิ่งธรรมดาที่เกิดขึ้น

ในชีวิตประจำวันอย่างหนึ่ง ไม่ถือว่า การทุจริตคอร์รัปชันเป็นสิ่งชั่วร้ายในปี พ.ศ. 2514 รัฐมนตรีของมาเลเซียคนหนึ่งถูกจับได้ว่า รับสินบน แต่แทนที่ประชาชนจะรู้สึกรังเกียจกลับแสดงความสงสารและเห็นใจที่ รัฐมนตรีผู้นั้นทำได้ไม่แนบเนียนพอเป็นต้น (เกริกไกร จิระแพทย์, 2520)

3.1 มูลเหตุจากการบริหารงานของรัฐที่ขาดประสิทธิภาพซึ่งการบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพหมายถึงการปกครองบังคับบัญชาที่หละหลวม ผู้ใต้ปกครองและผู้บังคับบัญชา ไม่สุจริต ซึ่งเห็นได้บ่อย ๆ การไม่กวัดจั้นควบคุมทางระเบียบวินัยเกือบจะเป็นประเพณีนิยมของบ้านเมืองไป เช่น จากการที่ให้เจ้าหน้าที่ นั่งรถลี้ภัยจำนวน 3 คันผ่านด่านต่าง ๆ เข้ามาในกรุงเทพมหานครได้ถูกเรียกหรือเสียเงินแก่เจ้าหน้าที่ด่านหลายสังกัด การทุจริตคอร์รัปชันเช่นนี้หมายถึงการไม่ควบคุมดูแล ความบกพร่องในการบริหารเปิดโอกาสให้แก่อการทุจริตคอร์รัปชัน และบางครั้งการบริหารงานอย่างเป็นทางการมากเกินไปก็ทำการทุจริตคอร์รัปชันมีมากขึ้นด้วย (เกริกไกร จิระแพทย์, 2520)

3.2 มูลเหตุจากกฎหมายหรือระเบียบมีช่องว่างหรือมีข้อบกพร่องซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของกฎหมาย คือ การทุจริตคอร์รัปชันมิได้เป็นอาชญากรรมที่เห็นได้โจ่งแจ้ง การหาพยานหลักฐานทำได้ยากยิ่งกว่านั้น การทุจริตคอร์รัปชันยังก่อประโยชน์ให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย จึงไม่ค่อยมี ฝ่ายใดยอมเปิดเผยและถ้าหากมีฝ่ายใดปรารถนาจะเปิดเผยความจริงในเรื่องนี้กฎหมายหมิ่น ประมาทก็ยับยั้งเอาไว้ทั้งกฎหมายของทุกประเทศเอาผิดกับบุคคลผู้ให้สินบนเท่า ๆ กับผู้รับสินบน จึงไม่ค่อยมีผู้ให้สินบนรายใดกล้าดำเนินคดีกับผู้รับสินบนเลย ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ถ้ากฎหมาย ออกมาตรงกันข้ามกับความพอใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมหรือทำให้ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายนั้นได้เปรียบ ก็เป็นที่มาของการทุจริตคอร์รัปชันเช่นกัน เป็นต้นว่ากฎหมายเกี่ยวกับการพนัน โสเภณียาเสพติด ที่ดิน ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น (เกริกไกร จิระแพทย์, 2520)

3.3 มูลเหตุจากการมีตำแหน่งหน้าที่ที่เอื้ออำนวยต่อการกระทำผิด ถ้าปราศจากอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ราชการแล้ว การทุจริตคอร์รัปชันจะเกิดขึ้นได้ยาก แม้จะมีสภาพแวดล้อม ประการอื่นประกอบอยู่ด้วยก็ตาม ส่วนราชการใดจะมีการทุจริตคอร์รัปชันหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็ง ของผู้นำและความยึดมั่นในหลักจริยธรรม หลายกรณีเกิดขึ้นเพราะผู้นำอ่อนแอ การทุจริตคอร์รัปชันพบมากในส่วนราชการที่เจ้าหน้าที่ระดับสูง ไม่สามารถควบคุมเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อยให้อดทนต่อความเย้ายวน ของสินบนได้ ยิ่งไปกว่านั้น คือ เจ้าหน้าที่ระดับสูงเหล่านั้น คือ การทุจริตคอร์รัปชันเสียเอง เจ้าพนักงานผู้มีตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่ในการอนุมัติอนุญาตให้สัมปทานหรือคำอนุมัติ อนุญาตประกอบกิจการต่าง ๆ ตำแหน่งหน้าที่ในลักษณะนี้เอื้ออำนวยต่อการกระทำผิด เพราะเป็นไปใน ลักษณะที่เป็นภาษาพูดว่า “เกือบจะว่าไม่ต้องทำอะไร ปลาย่ายเข้ามาติดข้ายเอง” หมายความว่า กัก เรื่องไว้เฉย ๆ เดียวก็วิ่งมาหาเอง แล้วก็ได้มาอย่างนี้ แต่ไม่ได้หมายความว่า การมีตำแหน่งหน้าที่ที่ เอื้ออำนวยต่อการกระทำผิดจำเป็นต้องเป็นตำแหน่งใหญ่ ๆ ตำแหน่งเล็ก ๆ ก็ได้ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งสูง เสมอไป (สุธี อากาศฤกษ์, 2524), (เกริกไกร จิระแพทย์, 2520)

3.4 มูลเหตุจากการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์โดยสุธีอากาศฤกษ์ ได้สันนิษฐานไว้ว่า การตกอยู่ในภาวะแวดล้อมและอิทธิพลของผู้ทุจริตมีทางเป็นไปได้ที่ผู้นั้นจะต้อง ทำทุจริตด้วย เนื่องจากมีตัวอย่างของบุคคลที่มาหาในลักษณะเดือดร้อนมากมาย เพราะถูกตั้งกรรมการสอบสวนให้ออก

จากราชการ มีข้าราชการจำนวนไม่น้อยที่บ่นในที่ลับและที่เปิดเผยว่า ตนเองไม่อยากจะเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน แต่จะอย่างไรได้ในเมื่อการทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องของ "ระบบ" สอดคล้องกับนายกรัฐมนตรีเนห์รู แห่งอินเดียได้กล่าวไว้ว่า การที่ผู้นำ ระดับสูงประกาศว่า ทุก ๆ คนต่างทำการทุจริตคอร์รัปชันกันทั้งนั้น เป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อ การทุจริตคอร์รัปชันขึ้นมาในสังคม เพราะข้าราชการชั้นผู้น้อยก็จะคิดว่า หากคนอื่นทั่วไปต่างทำการทุจริตคอร์รัปชัน กันหมด แล้วทำไมตนจึงจะไม่ทำเหมือนกับเขาบ้างเล่า (อุทัย หิรัญโต, 2512)

3.5 มูลเหตุอื่น ๆ ของการทุจริตคอร์รัปชัน เช่น อิทธิพลของภรรยาหรือผู้หญิง กรณีนี้ อุทัย หิรัญโต กล่าวไว้ว่า ภรรยามีอิทธิพลอย่างสำคัญในการก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ เนื่องจากภรรยาข้าราชการเป็นตัวละครสำคัญที่ไปสนับสนุนและส่งเสริมให้สามีของตนทำการทุจริตคอร์รัปชัน ด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ความมั่งคั่งสมบูรณ์และเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายใน ครอบครัว จุดเริ่มต้นที่ทำให้ภรรยาเข้ามามีส่วนในการทุจริตคอร์รัปชัน เพราะภรรยาเป็นผู้ใกล้ชิดกับสามี ผู้ใช้อำนาจหน้าที่ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อื่นมากที่สุด ด้วยเหตุนี้เองที่ผู้แสวงหาประโยชน์จาก ข้าราชการจึงชอบที่จะเข้ามาหา "คุณนาย" หรือเรียกว่า "เข้าหลังบ้าน" ภรรยาจะเข้ามามีบทบาทใน หน้าที่การงานของสามีในบางกรณีสามี อาจจะรังเกียจการทุจริตคอร์รัปชันเพราะเห็นเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายและ กลัวความผิด แต่ต้องจำใจคอร์รัปชัน เพราะกลัวภรรยาจะไม่พอใจและทนอิทธิพลต่อการบงการของภรรยาไม่ไหว

สรุปได้ว่า การทุจริตคอร์รัปชันหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงในสังคมไทยเป็นเรื่องที่ซับซ้อน และที่ซ่อนเร้นการทุจริตสามารถเกิดขึ้นในหลายรูปแบบและระดับต่าง ๆ รวมถึงการใช้ความอิทธิพลเพื่อได้รับประโยชน์ส่วนตัวทางการเมือง การธุรกิจ หรือองค์กรต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ การทุจริตทางการเมือง การใช้ความอิทธิพลในการตัดสินใจทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มเสียหาย การทุจริตทางธุรกิจ การทำการธุรกิจที่ไม่ถูกต้องการส่งเสริมการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม การใช้อำนาจหรือตำแหน่งทางการเมืองเพื่อประโยชน์ส่วนตัว การทำผิดกฎหมาย การทุจริตที่เกิดขึ้นในสถาบันรัฐบาล การศึกษา และสถาบันอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานและความยุติธรรม

แนวทางในการแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

การแก้ปัญหาคอร์รัปชันต้องคำนึงถึงโครงสร้าง ระบบ และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องในทุกฝ่ายเริ่มตั้งแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นระดับผู้ปฏิบัติงานให้บริการโดยตรงต่อประชาชนขึ้นไปถึงผู้บริหารระดับกลางและระดับสูง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ใกล้ชิดกับประชาชนนักการเมืองที่เข้ามา มีบทบาทและมีส่วนในการกำหนดนโยบาย กำกับดูแลและตรวจสอบการบริหารราชการและท้ายที่สุด

คือ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำการทุจริตคอร์รัปชัน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547) ได้เสนอแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดโทษให้หนักกระหว่างผู้ให้และผู้รับ ทั้งนี้ ควรมีการกำหนดบทลงโทษ หรือการเพิ่มโทษให้หนักขึ้นทั้งสองฝ่าย เช่น ในส่วนของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คอร์รัปชันต้องรับโทษเพิ่มขึ้น ให้มากกว่าปกติจากความผิดทั่วไป ในขณะที่บริษัทภาคเอกชนจะมีการถูกปรับและมีโทษทางอาญา ควรมีการจัดทำเป็นบัญชีดำที่ไม่สามารถรับการจัดสรรผลประโยชน์จากภาครัฐอีกต่อไป

2. การสร้างเครือข่ายในการต่อต้านการคอร์รัปชัน ซึ่งในการแก้ปัญหาเรื่องคอร์รัปชัน ในสังคมไทยนั้นควรเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน ดังนั้น จึงควรมีการเปิดโอกาสในการสร้างกลุ่มเคลื่อนไหว เพื่อขจัดปัญหาการคอร์รัปชันแห่งชาติขึ้น เช่น มีการทำงานประสานความร่วมมือกันในการเฝ้าตรวจสอบ การทำงานของหน่วยราชการต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา และอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับกระทรวง ทบวง กรม จนถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา เนื่องจากการบริหารจัดการที่ดีในองค์กรของรัฐนั้น จะต้องมีความโปร่งใสในการทำงานในเรื่องของการเปิดเผยข้อมูล หรือปฏิบัติตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 หน่วยงานราชการต้องเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการปกปิดข้อมูลจากเดิมที่เคยคิดทุกอย่างยกเว้นเรื่องที่มีเหตุผลเพียงพอในการเปิดเผย โดยหันมาใช้หลักที่ว่า ข้อมูลทุกอย่างเปิดเผยได้หมด และหากมีข้อมูลใดที่ไม่เปิดเผยจะต้องมีเหตุผลสนับสนุนการปกปิดที่เพียงพอ

4. การสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง จะเห็นว่า การคอร์รัปชันเป็นปัญหาระดับค่านิยมที่เกิดขึ้น ในสังคมไทย ดังนั้น ในการแก้ไขการคอร์รัปชันนั้น จะต้องจัดการแก้ไขในระดับค่านิยมโดยการสร้างค่านิยมของคนไทยในเรื่องของการเห็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าการช่วยเหลือพวกพ้องในการทำผิดกฎหมาย หรือการสร้างความสำเร็จในชีวิตด้วยความซื่อสัตย์และความเพียรมากกว่าในการได้ทรัพย์สินมาจากการฉ้อราษฎร์หรือคดโกง

5. เชิดชูบุคคลต้นแบบที่มีความซื่อสัตย์และทำความดี ทั้งนี้ แบบอย่างการกระทำนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและย่อมมีความหมายมากกว่าคำพูด ดังนั้น สังคมไทยจะต้องร่วมกันเชิดชูบุคคลต้นแบบ ซึ่งไม่เพียงเชิดชูรูปแบบหรือตามพิธีการเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลต้นแบบในเรื่องของความซื่อสัตย์ และความดีงาม เช่นโดยเริ่มจากที่โรงเรียน สถาบันการทำงาน รวมถึงหน่วยงานของรัฐ หากสังคมไทยเต็มไปด้วยคนต้นแบบแห่งความซื่อสัตย์และทำความดี และมีการสนับสนุนยกย่องแล้วสังคมนั้นจะเต็มไปด้วยคนเลียนแบบในการทำความดีต่อไป

6. การจัดตั้งหน่วยข่าวที่รับแจ้งเบาะแส โดยเฉพาะภาคประชาชนควรร่วมกันจัดตั้งระบบแจ้งงานข่าวที่เกี่ยวกับระบบราชการ ให้เป็นศูนย์กลางของงานข่าวที่มีข้อมูลแม่นยำ และเชื่อถือได้ เช่น มีการประสานกับเครือข่ายต่าง ๆ ในการรับแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการกระทำผิดของหน่วยงาน ราชการ และเปิดเป็นสายตรงเพื่อให้ประชาชนสามารถแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการคอร์รัปชันหรือส่งข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้หน่วยงานของรัฐที่ถูกพาดพิงต้องระมัดระวังในการใช้อำนาจหน้าที่

หลักการมาภิบาลสู่การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันอย่างยั่งยืน

หลายคนคงเคยได้ยินคำว่า “ธรรมาภิบาล” แต่คงไม่ใช่ทุกคนที่รู้ความหมายและความสำคัญของคำคำนี้ ในส่วนของความหมาย คณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (UNESCAP) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสถาบันทางการเมือง การตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรเพื่อบริหารกิจการของบ้านเมือง และแก้ไขปัญหาของสังคม ตลอดจนกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคส่วนหรือฝ่ายต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติภายใต้กรอบและกระบวนการทางกฎหมาย อันชอบธรรม หรือกล่าวอย่างง่าย คือ เป็นหลักการในการดำเนินงานของภาครัฐที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มั่นใจได้ว่า ข้อเรียกร้องหรือความต้องการของทุกฝ่ายในสังคมจะได้รับการรับฟัง และเพื่อให้ปัญหาทุจริตหรือประพฤติดีมีขอบเขตลดลงและหมดไปในท้ายที่สุด การที่จะแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้นั้นต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ประการแรก คือ การสร้างค่านิยมความมีจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งอยู่ในระดับปัจเจกบุคคล และ ประการที่สอง คือ การส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลให้เป็นที่ยอมรับในทุกภาคส่วนของสังคม เป็นกฎเกณฑ์กติกาของสังคมในการส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี แนวทางในการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันใน 2 ระดับ (ประเวศ วะสี, 2546) ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันในระดับปัจเจกบุคคล

การสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ คุณค่าและจิตสำนึกเป็นแกนหรือจิตวิญญาณของสังคม คน องค์กร หรือสังคม ที่ไม่มีคุณค่าและจิตสำนึกย่อมไม่มีความหมายและขาดพลังสร้างสรรค์ คุณค่าและ จิตสำนึกจะส่งผลให้การพัฒนาอย่างอื่นได้ผล และการพัฒนาทุกอย่างต้องมุ่งสร้างคุณค่าและจิตสำนึก

การแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันในระดับบุคคลเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการต่อต้านคอร์รัปชันทั่วไปต่อไปนี้เป็น บางแนวทางที่สามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันในระดับบุคคล มีดังนี้

1. การสร้างความตระหนักรู้ เริ่มต้นด้วยการทำให้คนรู้ถึงปัญหาการคอร์รัปชันผลกระทบที่เกิดขึ้น และความสำคัญของการต่อต้านการเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจะช่วยให้บุคคลมีการตระหนักรู้ และสามารถรับมือกับคอร์รัปชันได้

2. การส่งเสริมคุณธรรมและความซื่อสัตย์ กรุณายังตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมและความซื่อสัตย์ในทุกการกระทำ การแสดงความซื่อสัตย์และคุณธรรมส่งผลให้สภาพแวดล้อมรอบตัวมีความมีสุขมากขึ้น

3. การอยู่ร่วมกับองค์กรที่ไม่ทนทุกรูปแบบของคอร์รัปชัน ในกรณีที่ท่านทำงานในองค์กรที่ต่อต้านคอร์รัปชัน ช่วยในการสนับสนุนและร่วมมือกับนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่องค์กรตั้งขึ้น

4. การแจ้งเตือนหรือรายงานการคอร์รัปชัน หากท่านพบเห็นการคอร์รัปชันในองค์กร หรือสภาพแวดล้อมทำงาน, ควรพิจารณาที่จะแจ้งเตือนหรือรายงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. การเสริมสร้างวัฒนธรรมความคิดที่ต่อต้านคอร์รัปชัน การสนับสนุนและเสริมสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่เต็มไปด้วยความโปร่งใส ความยุติธรรม และคุณธรรมจะช่วยให้การลดโอกาสในการเกิด คอร์รัปชัน

6. การเรียนรู้และพัฒนาทักษะ การพัฒนาทักษะทางวินัยและความรับผิดชอบสามารถช่วย ในการป้องกันตนเองจากการเข้าสู่การกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์หรือคอร์รัปชัน

7. การทำงานร่วมกับคนที่มีความคิดเห็นเดียวกัน การร่วมมือกับคนที่มีความคิดเห็น และค่านิยมเดียวกันสามารถทำให้มีกลุ่มที่ต่อต้านคอร์รัปชันทำงานร่วมกันได้

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความมุ่งมั่น แต่มีผลกระทบ ที่สำคัญต่อสังคมและองค์กรทั้งหมด

ในแต่ละวิชาชีพจึงได้กำหนดจรรยาบรรณมากำหนดบทบาทหน้าที่ และพฤติกรรมของ สมาชิก ในวงการวิชาชีพ ตัวอย่างเช่น จรรยาบรรณครู จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาล จรรยาบรรณ วิชาชีพเภสัช กรรม จรรยาบรรณวิชาชีพทันตกรรม เป็นต้น สำหรับความหมายของวิชาชีพ แตกต่างจากอาชีพทั่วไป กล่าวคือหมายถึง อาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Profession ซึ่งจาก พจนานุกรมหลายฉบับจะมีความหมายใกล้เคียงกัน กล่าวคือ อาชีพหรืองานที่ต้อง อาศัยวิชาความรู้ ที่มีความก้าวหน้าหรือความชำนาญในระดับสูง รวมทั้งการฝึกฝนที่มีความเฉพาะเจาะจง มีผู้ให้ความหมาย ของวิชาชีพเพิ่มเติมว่า วิชาชีพมีความหมายอยู่ในตัวว่า ต้องใช้วิชาชีพ เพื่อเลี้ยงชีพ ดังนั้น จรรยาบรรณวิชาชีพ จึงหมายถึง ประมวลผลความประพฤติ ข้อบังคับ มรรยาท ที่ผู้ ประกอบวิชาชีพแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษา และส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง ฐานะของสมาชิก ความดีงาม รวมทั้งก่อให้เกิดความสงบสุขและความเจริญ ในตัวคน วิชาชีพและสังคม (กุหลาบ รัตนสังธรรม, 2546)

2. แนวทางการแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันโดยใช้การการสร้างความจิตสำนึกของพลเมือง และแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน

จากการศึกษา ได้มีการเสนอแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการป้องกันการทุจริต คอร์รัปชัน ที่จะเป็ประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ดังนี้ แนวทางแรก ควรมีการพัฒนากระบวนการป้องกันและปราบปราม เพื่อไม่ให้ระบบอุปถัมภ์ ระบบพวกพ้อง ระบบอำนาจ ที่ฉ้อฉล เหล่านี้สามารถทำงานได้ ควรมีการดำเนินการพัฒนาระบบการให้ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผย โดยเฉพาะ ข้อมูลในเรื่องที่มีความเสี่ยงต่อการทุจริตเช่น ข้อมูลรายละเอียดโครงการของรัฐ การจัดซื้อจัดจ้าง การคัดเลือก คนเข้าทำงาน การเลื่อนตำแหน่ง ฯลฯ ประกอบกับควรส่งเสริมแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลให้เป็นที่ยอมรับ ของทุกภาคส่วนในสังคม แนวทางต่อมา ควรกำหนดให้หน่วยงานที่กำกับดูแล ตรวจสอบการคอร์รัปชัน เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนา ฐานข้อมูลให้มีความถูกต้อง ทันสมัย สามารถเชื่อมต่อกับระบบฐานข้อมูลของหน่วยงานอื่น ๆ ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างเสริมจริยธรรมและคุณธรรม ป้องกันและตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันได้มากขึ้น แนวทางที่สาม ควรมุ่งไปที่การปลูกฝังเยาวชนให้เห็นความสำคัญของการป้องกันการทุจริต การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและบรรทัดฐานของประชาชนทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมให้เกิดค่านิยมที่ไม่ยอมรับการคอร์รัปชัน โดยการประชาสัมพันธ์ และร่วมมือกันใช้ธรรมาภิบาลในหน่วยงาน นอกจากนี้ ควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่อต้านการทุจริตอื่น ๆ และบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการต่อต้านการคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย ควรเพิ่มบทบาทของภาคประชาสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม การทำงานของแต่ละหน่วยงาน เป็นกระบอกเสียงของประชาชน เพื่อป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างธรรมาภิบาลให้กับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

สังคมไทยควรจะหันมาตระหนักถึงเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยอาจเริ่มจากการปลูกฝังเยาวชนไทยเกี่ยวกับ “หลักธรรมาภิบาล” ให้ไม่เนิ่นช้าคอยให้กับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันมาบ่อนทำลายสังคมไทยมากไปกว่านี้ประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะผู้นำ หรือผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใหญ่ในบ้านเมืองเกือบทุกท่านได้กล่าวคำว่า ประชาชนไทย ต้องมี “จิตสำนึก” ในการทำอย่างโน้น ในการทำอย่างนี้ เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เพื่อให้ประเทศ เพื่อให้ตนเอง และผู้อื่นไม่มีความเดือดร้อน และมีความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ดังนั้นผู้ศึกษาในฐานะนักวิชาการที่มีบทบาทหน้าเผยแพร่งานวิชาการทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ จึงมีความตั้งใจเผยแพร่งานวิชาการทางด้านพฤติกรรม สำหรับให้ประชาชน หรือนักวิชาการได้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบันต่อไป (ปรีชา อุยตระกูล, 2561)

จิตสำนึก (Awareness)

มาจาก คำว่า จิต + สำนึก ซึ่ง จิต แปลว่า ใจ และสำนึก แปลว่า ความรู้สึก หรือ รู้สึกรู้สิด ดังนั้น คำว่า จิตสำนึก จึงแปลว่า “มีความรู้หรือความตระหนักรู้ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน” ในทางจิตเวชศาสตร์ มีการแบ่งจิตใจเป็นส่วนต่าง ๆ ตามระดับความรู้สึกตัว โดยอิงทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ดังนี้ ส่วนของจิตที่เรารับรู้ได้ เรียกว่า จิตสำนึก (Conscious) ส่วนของจิตที่เราไม่รับรู้ เรียกว่า จิตไร้สำนึก (Unconscious) ส่วนของจิตไร้สำนึกที่เกือบจะมาอยู่ในจิตสำนึกแล้ว เรียกว่า จิตกึ่งสำนึก (Preconscious) ซึ่งมีการกล่าวกันมานานแล้วว่า ประเทศชาติของเราจะเจริญกว่านี้หลายเท่า หากประชาชนชาวไทยมีจิตสำนึกในหลายอย่าง และจะเห็นได้ว่าการที่มีปัญหามากมายในบ้านเมืองของเราเกี่ยวข้องกับคนไทยที่ขาดจิตสำนึกหลาย ๆ เรื่อง (ยิ่งศักดิ์ จิตตะโคตร, 2555) ดังนี้

1. คำว่า จิตสำนึก ยากที่จะอธิบาย หากจะกล่าวในทางการแพทย์ ก็คงยากที่จะเข้าใจ หากจะกล่าวในทางนามธรรมก็ยากที่จะทำความเข้าใจสัก สรุพบว่า คนเราจะทำอะไรก็ได้ที่ไม่เดือดร้อนต่อตนเอง และผู้อื่นก็เป็นการดี จะถือได้ว่า ท่านมีจิตสำนึกแล้ว จิตสำนึก ถึงแม้จะไม่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก

แต่หากบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีการศึกษา รู้ว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร ก็สามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับตนเองได้ คำว่า จิตสำนึก ถึงแม้จะเกิดขึ้นในจิตใจ แต่ถ้าหากไม่ปฏิบัติก็ไม่มีประโยชน์อะไร และไม่ถือว่า บุคคลนั้นมีจิตสำนึก

2. การที่คนจะมีจิตสำนึกที่ดีหรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่รวมทั้ง วัฒนธรรมที่บุคคลนั้นประสบพบด้วย หากแต่บางคนอยากและปรารถนาที่จะทำดี แต่เห็นว่า คนอื่น ๆ ไม่ทำ หรือไม่เห็นจะปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่ ก็ยังถือว่า คนบุคคลนั้นขาดจิตสำนึกในจิตใจอยู่ หากว่ามีจิตสำนึกแล้ว และได้ปฏิบัติแล้ว และยังสามารถส่งเสริมเผยแพร่ ให้ผู้อื่นได้รู้จักคำว่า “จิตสำนึก” เพิ่มขึ้นอีก ก็จะทำให้ ประเทศชาติ สังคม ก้าวหน้าทางด้านจิตใจได้ มิใช่เพียงแต่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว

ทฤษฎีพื้นฐานจิตใจของคนเรา กรมสุขภาพจิต แนะนำพ่อแม่ควรเริ่มสอนให้เด็กรู้จักและเริ่มสร้าง พื้นฐานความดี 5 ประการ (เกียรติภูมิ วงศ์รจิต, 2562) ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty and Integrity) สอนให้เด็กเรียนรู้สิทธิของตนเองและผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น การหยิบยืมของไปใช้นั้นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของก่อนเท่านั้น และไม่ถือว่า เด็กอย่างรุนแรง เมื่อเด็กเล่าความจริง ให้คำชื่นชมที่เด็กยอมเปิดเผยความจริง แม้ว่าความผิดนั้น จะรุนแรงก็ตาม

2. การมีจิตสาธารณะ (Greater Good) โดยให้คำชื่นชมเด็ก เมื่อเด็กมีความรับผิดชอบ อาสา และเสียสละต่อเรื่องส่วนรวม ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าในตัวเอง เมื่อเด็กมีเมตตา กรุณา มีน้ำใจ และไม่เห็นแก่ตัว รวมทั้งพาเด็กและครอบครัวออกไปท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเรียนรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อชีวิตมนุษย์

3. ความเป็นธรรมทางสังคม (Fairness and Justice) โดยรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ไม่ด่วนตัดสิน เปิดใจรับฟัง สอนถึงความสำคัญในการเคารพและให้เกียรติผู้อื่น สร้างค่านิยมการพิทักษ์ ความยุติธรรมและความถูกต้อง สร้างความภาคภูมิใจในตัวเองของเด็กที่ไม่นิ่งเฉยต่อสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และปกป้อง ผู้ที่อ่อนแอกว่าในสังคม

4. การกระทำอย่างรับผิดชอบ (Responsibility and Accountability) โดยฝึกเรื่องระเบียบ วินัยตั้งแต่ยังเด็ก มีการทำตารางการใช้ชีวิตภายในบ้าน การจัดตารางเรียนเอง มอบหมายหน้าที่ภายในบ้าน ให้ฝึกรับผิดชอบตามระดับพัฒนาการ รวมถึงให้คำชื่นชมเมื่อสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ดี และให้คำชื่นชม เมื่อกล้ายอมรับผิดและยินดีแก้ไขในสิ่งที่ผิด การลงโทษของผู้ปกครองควรใช้วิธีการ ตัด งด ลด ของชอบ แทนการลงโทษด้วยวิธีที่รุนแรง

5. การเป็นอยู่อย่างพอเพียง (Sufficiency and Moderation) โดยการสอนลูกให้รู้จักบังคับตัวเองให้มีความพอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น ฝึกความอดทน อดกลั้น ต่อความยากลำบาก เป็นตัวอย่างที่ดีในความไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ของอย่างประหยัดและรู้คุณค่า รู้จักพอเพียง เน้นคุณค่าของความพยายามของลูกมากกว่าผลสำเร็จปลายทาง

ทั้งนี้ การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ผู้ปกครองจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการปลูกฝังจิตสำนึก และระบบคุณค่าความคิด ความเชื่อ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เด็กมีส่วนร่วมและให้เด็กได้เป็นผู้ปฏิบัติเอง คิดเอง ทำเอง และขบคิดแก้ปัญหาเอง จะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด

สรุปได้ว่า การสร้างจิตสำนึกในภาคราชการของไทย คือ การกำหนดให้ส่วนราชการต่าง ๆ ต้องปรับปรุงวิธีการบริหารราชการ และการให้บริการสาธารณะเป็นไปตามหลักการ บริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ส่วนราชการพัฒนาระบบ รูปแบบ กระบวนการ บริหารงานและการให้บริการ สาธารณะให้มีมาตรฐานเท่าเทียมสากลและมีคุณภาพสูงขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การทุจริตคอร์รัปชันหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงนับว่า เป็นปัญหาสังคมที่หนักมากเรื่องหนึ่งของประเทศไทย เพราะยากแก่การป้องกันและปราบปราม เนื่องจากหาข้อมูลที่แท้จริงได้ค่อนข้างยาก เราอาจพบด้วยตนเองในบางเรื่องและหลาย ๆ เรื่องก็มีการรายงานข่าวทางสื่อมวลชน ความเสียหาย โดยรวมที่เกิดขึ้นทั่วประเทศมีจำนวนแท้จริงเท่าไรย่อมไม่มีทางรู้ได้อย่างถูกต้อง ผู้หวังใยในอนาคต ของประเทศเป็นจำนวนมาก ต่างก็ตระหนักว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่หลวงมาก เปรียบเทียบเหมือนมะเร็ง ร้ายที่กำลังขยายตัวแผ่ซ่านเข้าไป ในร่างกายของผู้ป่วย หากจะรักษาชีวิตไว้จะต้องใช้วิธีการรักษาที่ตรง จุด รวดเร็ว และรุนแรง หลายคนที่มีมองโลกในแง่ร้าย อาจคิดว่า คงไม่มีทางที่จะปราบการทุจริตคอร์รัปชันใน ประเทศไทยให้หมดสิ้นไปได้ เพราะการทุจริตคอร์รัปชันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยไปแล้ว

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งต่อมาได้ครอบคลุมถึงเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ทำให้เกิดความเสียหายทั้งต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างรุนแรง คือ ทำให้มีการเร่งรัดใช้จ่ายทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณะสมบัติ งบประมาณ เป็นต้น เพื่อผลประโยชน์ระยะสั้นของ นักการเมือง และพรรคพวกซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อย มากไปกว่าผลประโยชน์ระยะยาวของประชาชนส่วนใหญ่ การเร่งรัดทำลายทรัพยากรเพื่อผลิตสินค้าและบริการแสวงหาผลกำไรสูงสุดของเอกชน ทำให้ เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม การขาดสมดุลในระบบนิเวศ การขาดสมดุลระหว่างเมืองกับชนบท การกระจายรายได้และทรัพย์สินที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาความยากจนและปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ค่านิยมที่เห็นแก่เงิน เห็นแก่การบริโภคนิยม และเห็นแก่ตัว เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

เกริกไกร จิระแพทย์. (2520). คอร์รัปชันในรัฐบาลท้องถิ่นรัฐนิวเซาท์เวลส์. แปลและเรียบเรียงโดย วาสิษฐ์ บุนนาค. วารสารสำนักงาน, ป.ป.ป.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). กลเม็ดเด็ดพิชิตคอร์รัปชัน. กรุงเทพฯ: บริษัทซัดเซสมิเดีย จำกัด.

- เกียรติภูมิ วงศ์รจิต. (9 ธันวาคม 2562). *แนะ 5 วิธี สอนเด็กโตไปไม่โกง*. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2567, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/286854>
- จรัส สุวรรณเวลา. (2546). *จุดบอดบนทางสู่ธรรมาภิบาล : บทบาทของบอร์ดองค์การมหาชน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฏฐดา พิชิตบัญชาการ. (2526). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ: กิ่งจันทร์การพิมพ์.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2518). *ครูกับทางอยู่รอดของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ประเวศ วะสี. (2546). *ธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มปท.
- ปรีชา อุยตระกูล (2561). *ประชาสังคมกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นเพื่อพัฒนาระบบและกลไกในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน: กรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมา* (รายงานวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- พระปลัดเทียน พลวุฒโฒ. (2552). *ธรรมาภิบาล : การแก้ปัญหาคอร์รัปชันในสังคมไทย*. วารสารดิฉัน, 1(766), 1-12.
- ยิ่งศักดิ์ จิตตะโคตร. (14 มิถุนายน 2555). *จิตสำนึกคือสภาพจิตที่มีสติสัมปชัญญะ*. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2567, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/335967>
- กุหลาบ รัตนสังธรรม. (2546) *การศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ภาพรวมจรรยาบรรณวิชาชีพในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา – สภาวิจัยแห่งชาติ. (2509). *การทุจริตในวงราชการ* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. (2549). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เอท. ที. เพรส.
- สุธี อาภาศฤกษ์. (2524). *มูลเหตุแห่งคอร์รัปชัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- อุดม มุ่งเกษม. (2545). *Good Governance กับการพัฒนาข้าราชการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- อุทัย หิรัญโต. (2512). *ข้าราชการ: ทำไมคอร์รัปชัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อินเดียนสโตร์.
- _____. (2517). *ปัญหาข้าราชการคอร์รัปชันในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: พัฒนบริหารศาสตร์.
- ACT. (17 มีนาคม 2560). *วงจรของคอร์รัปชัน*. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.anticorruption.in.th/2016/th/detail/135/5/วงจรคอร์รัปชัน>
- Bowles, T. (1999). Focusing on time orientation to explain adolescent self concept and academic achievement: Part 2: Testing a model. *Journal of Applied Health Behaviour*, 1(2), 1–8.
- University of Florida. (1963). *Webster's Seventh New collegiate Dictionary*. D 2 C, Merrian Co.

การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน : มิติใหม่แห่งการเรียนรู้ ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล

Transitioning from Teaching to Instructional Coaching: A New Dimension of Learning in Digital Disruption

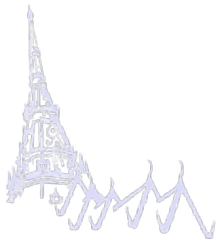
สุธน วงศ์แดง

Suthon Wongdaeng

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Faculty of Education, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

Email: apopost2550@gmail.com

Received June 9, 2024; Revised June 25, 2024; Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

การโค้ชเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ผู้สอนนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะและใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพของตนเองในการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันการโค้ชการสอนจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ตามเป้าหมายในการเรียนรู้ และสามารถนำทักษะการเรียนรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้และการทำงานในอนาคตได้เป็นอย่างดี บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนและการโค้ชการสอน ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสอนกับการโค้ชการสอน ความสำคัญของการเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอน กลยุทธ์ของการโค้ชการสอนในห้องเรียน การเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายของการโค้ชการสอนในห้องเรียน จากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า การโค้ชการสอนเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีกระบวนการทางความคิดเพื่อการเติบโต มีทักษะการคิดขั้นสูง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีวินัยในการเรียนรู้กำกับตนเอง มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งผู้สอนและผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการโค้ชซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำคัญสำหรับการเรียนรู้ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล

คำสำคัญ: การโค้ชการสอน; มิติใหม่แห่งการเรียนรู้; ยุคพลิกผันทางดิจิทัล

Abstract

Coaching is a tool that educators use to guide learners in the right direction. Coaches provide the guidance and use the powerful questioning to enable learners and utilize their

own potential in learning through hands-on experience. Moreover, they construct knowledge themselves and can continuously develop. Therefore, the instructional coaching plays the significant role in developing learners to achieve success in learning goals and to effectively apply the learned learning skills on the learning and work in the future.

This article aims to present concepts related to the teaching and Instructional coaching, or similarities and differences between the Instructional coaching and the ordinary teaching, the benefits of the instructional coaching in the classroom, including the importance of transitioning from the ordinary teaching into the instructional coaching, besides, strategies for integrating the instructional coaching into the classroom and the challenging changes in implementing instructional coaching in the classroom were the significant factor in this point.

This studying through the documents, the textbooks, the academic articles, and the various researches revealed that the instructional coaching serves and supports the educational important technique as a supportive tool by inspiring learners to self-directed learning, fostering learners' cognitive processes for growth, developing high-level thinking skills, fostering self-confidence, self-guided learning discipline, and continuous self-improvement. Therefore, all of those which are the crucial characteristics in the Digital Disruption. Additionally, both of the instructors and learners have the opportunity to exchange and learn together through the instructional coaching process.

Keywords: Instructional Coaching; New Dimension of Learning; Digital Disruption

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ระบุว่า การเปลี่ยนโฉมบทบาท “ครู” ให้เป็นครูยุคใหม่ โดยปรับบทบาทจาก “ครูสอน” เป็น “โค้ช” หรือ “ผู้อำนวยการการเรียนรู้” ทำหน้าที่กระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจ แนะนำวิธีเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมและสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน ดังนั้นครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา อันจะนำไปสู่คุณภาพต่อผู้เรียน อบรมบ่มเพาะความรู้ ประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนก้าวสู่สังคม และเผชิญกับสภาวะการณ์ต่าง ๆ ด้วยการใช้ปฏิบัติและการแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) การพัฒนาครูจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาทั้งด้านวิชาการ และสมรรถนะทางวิชาชีพครูให้มีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (พระภิกษุชัยยุกรณ์ อุดมสุข, 2023) การพัฒนาประสิทธิภาพของผู้สอนนำมาสู่การบรรลุผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่สูงขึ้น การพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ เป็นเรื่องที่คุณครูทุกคนต้องรับผิดชอบค้นหากลยุทธ์ เทคนิค และวิธีการสอนในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ ผู้อำนวยการความสะดวก เพื่อให้

ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ฝึกทักษะการคิด สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และนำมาซึ่งทักษะการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้เพื่อตอบสนองโจทย์ท้าทายอยู่ที่การสร้างผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสร้างเสริมแรงบันดาลใจ บ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ ปลูกฝังจิตสาธารณะ มุ่งการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ลงมือปฏิบัติให้เกิดประสบการณ์ตรงต่อยอดความรู้นั้นได้ด้วยตนเอง ผู้สอนจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น กระตุ้น ส่งเสริมผู้เรียนให้มีวิธีคิดต่าง ๆ สนับสนุนการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน กระตือรือร้นต่อความรู้ที่ค้นพบได้จากแหล่ง ความรู้หลากหลาย (วิจารณ์ พานิช, 2562)

การเรียนรู้ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล (Digital Disruption) ที่โลกต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และความท้าทายอยู่ตลอดเวลา การมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นำไปใช้ ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ เน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติโดยมีผู้สอน ทำหน้าที่เป็นโค้ชที่มีบทบาทสำคัญ คือ การสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ การใช้พลังคำถาม การสะท้อน ความคิด ภายใต้การทำงานร่วมกันในลักษณะชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ที่มีการเรียนรู้ จากการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ระบบการศึกษาในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องค้นหายุทธศาสตร์ใหม่ ในการพัฒนา แนวโน้มการจัดการศึกษาจำเป็นต้องบูรณาการทั้งด้านศาสตร์ต่าง ๆ การศึกษาที่ถูกต้องสำหรับ ในยุคดิจิทัลต้องเรียนให้บรรลุทักษะ จากรู้วิชาไปสู่ทักษะดำรงชีวิตและบูรณาการในโลกแห่งความเป็นจริง (ศักดิ์ดา งานหมั่น, พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ และพระพนมภรณ์ กับบุญ, 2564) การสอนแบบเดิมจึงไม่สามารถ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในปัจจุบันได้ ทำให้บทบาทของผู้สอนได้เปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้ (Teaching) มาเป็นโค้ช (Coach) (เพลินตา พรหมบัวศรี และ อรพิน สว่างวัฒนเศรษฐ์, 2560) การโค้ช เป็นช่วยสร้างแรงบันดาลใจ และท้าทายผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนและผู้เรียนได้มีโอกาส แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการโค้ช ประกอบด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย (ธนวัฒน์ ศรีไพโรจน์ และคณะ, 2561; Knight, 2007) ผู้เรียนมีกระบวนการคิดที่เติบโตขึ้น พัฒนาและปรับปรุงการเรียนรู้ ของตนเองอย่างต่อเนื่องตามศักยภาพของแต่ละคน เพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ การโค้ชช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มตามศักยภาพ ทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะ ในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างสรรค์นวัตกรรม ทักษะในการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้เรียน ทุกคนต้องมีในโลกปัจจุบันและอนาคต และเป็นทักษะที่จำเป็นในการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะที่จำเป็น ให้เกิดกับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นในยุคดิจิทัล (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล, 2562) การโค้ชก็ถือว่าเป็นการพัฒนาวิชาชีพที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างโค้ชและผู้รับการโค้ชให้ถึงบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ การโค้ชใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือให้ผู้รับการโค้ชได้ใช้กระบวนการคิด และกระบวนการทางปัญญาของตนเองในการเรียนรู้การปฏิบัติงาน และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อพัฒนาการ จัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้น ผู้รับการโค้ชปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง (ศศิมา สุขสว่าง, 2567)

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ช การสอน : มิติใหม่แห่งการเรียนรู้ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการสอนและการโค้ช การสอน ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสอนกับการโค้ชการสอน ความสำคัญการเปลี่ยนการสอน

สู่การโค้ชการสอน กลยุทธ์ของการโค้ชการสอนในห้องเรียน และการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายของการโค้ชการสอนในห้องเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการสอนและการโค้ชการสอน

หากจะกล่าวถึงการสอนและการโค้ชการสอน ทั้งสองประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กันคำว่า “การสอน (Teaching)” เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของบุคคลผ่านหลายกิจกรรมที่ต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและเรียนรู้เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เน้นการโต้ตอบระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อสร้างนิสัยการเรียนรู้และค่านิยมตามหลักการที่กำหนดไว้ การสอนเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น

ในห้องเรียนระหว่างผู้เรียนและผู้เรียน และมีกิจกรรมชัดเจนซึ่งกำหนดไว้ล่วงหน้า (Suresh, 2014) การสอนเป็นการถ่ายโอนความรู้ของตนเองไปยังผู้เรียนให้ได้รับความรู้ที่ส่งไป เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการห้องเรียนที่ประสบความสำเร็จ (Samaddar, Mukherjee and Sikdar, 2023) การสอนเป็นการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ไม่ได้หมายถึงการถ่ายทอดความรู้โดยการบอกหรือบรรยายเท่านั้น การจัดการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การคิด การวางแผนการสอน การออกแบบกระบวนการเรียนรู้สำหรับ ผู้เรียน การจัดเตรียมวัสดุและสื่อการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ทิตินา แคมมณี, 2557) การสอนเป็นกระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อถ่ายโอนความรู้ สร้างเจตคติบวก และพัฒนาทักษะของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นที่พึงประสงค์ การสอนให้ความสำคัญกับผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะทางปัญญาและวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน กระบวนการนี้รวมถึงจิตวิทยาการเรียนรู้ของบุคคล และสังคม การสื่อสารถูกนำไปใช้ในกระบวนการเรียนด้วยการใช้ภาษา ท่าทาง สื่อต่าง ๆ และกิจกรรมที่หลากหลาย (ดวงใจทิพย์ ณ สงขลา, 2561) ผู้สอนใช้ทั้งความรู้ทางวิชาการและทักษะศิลปะในการสอน พร้อมกัน (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553) ด้วยเหตุนี้การสอนจึงเป็นงานหลักของครู ที่ต้องมีการศึกษาอบรมเพิ่มเติมเพื่อเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่ เลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติให้แก่ผู้เรียน การฝึกฝนการสอนต้องเป็นประจำเพื่อให้ผลลัพธ์ในการสอนมีประสิทธิภาพสูงสุด เหมือนกับวิชาชีพชั้นสูงอื่น ๆ ผู้สอนต้องปฏิบัติตามมาตรฐานของวิชาชีพและสามารถในการผสมผสานศาสตร์การสอนและศิลปะการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของการสอนที่ดีที่สุด การสอนยังครอบคลุมด้านวิธีการและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (ศุภลักษณ์ ทองจีน, 2560)

ส่วนคำว่า “การโค้ช (Coaching)” ถูกนำมาใช้ในหลากหลายศาสตร์ มีความหมายใกล้เคียงและคล้ายคลึงกัน เช่น การโค้ชเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการโค้ชเกิดการเรียนรู้ผ่านการกระตุ้นโดยผู้สอน ทำให้ผู้ที่ได้รับการโค้ชค้นพบและดึงศักยภาพของตนเองทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายหรือผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังไว้ได้ (ธนวัฒน์ ศรีไพโรจน์ และคณะ, 2561) การโค้ชเป็นการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalized learning) ที่เติมตามศักยภาพ เพื่อฝึกทักษะของผู้ที่ได้รับการโค้ชให้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา, 2562) ขณะที่การโค้ชยังนับว่า เป็นเครื่องมือที่มีพลังสำหรับการเปลี่ยนแปลงบุคคลและการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยใช้การฟังเชิงรุกและสืบสาวเหตุปัจจัย กระบวนการพัฒนา

มนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างโค้ช (Coach) และผู้ที่ได้รับการโค้ช (Coachee) โดยใช้กลยุทธ์ เครื่องมือ และเทคนิคที่เหมาะสมกับผู้รับการโค้ช ทำให้ผู้รับการโค้ชเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในและบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง (Cox, Bachkirova and Clutterbuck, 2014) การโค้ชจะประกอบด้วยเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การกระตุ้นให้คิด การสนับสนุนกระบวนการวิเคราะห์เพื่อวางแผน การสะท้อนคิด การให้ข้อมูลย้อนกลับ การแสดงเป็นตัวอย่าง และการให้กำลังใจ การโค้ชจึงเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในการฝึกปฏิบัติทักษะและความสามารถของบุคคลเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (ณัฐธินิธ กาลพัฒน์, สุวิทย์ ภาณุจारी และ วีระวัฒน์ พัฒนกุลชัย, 2565) ดังนั้นการโค้ชการสอนจึงเป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการพัฒนา และดึงศักยภาพและความสามารถของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนตระหนักและเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง จนสามารถปฏิบัติได้ตามเป้าหมาย การโค้ชสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาสมรรถนะของครูร่วมกับวิธีอื่น ๆ อย่างได้ผล มุ่งเน้นการพัฒนาตนเอง และพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจะบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ตามเป้าหมาย (สมาพร มณีอ่อน, 2560)

กล่าวโดยสรุป การสอนและการโค้ชการสอนเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือผู้รับการโค้ชในหัวข้อที่กำหนดไว้ ทั้งการสอนและการโค้ชไม่ได้มีเพียงการถ่ายทอดความรู้ผ่านการบรรยายอย่างเดียว แต่เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ซับซ้อนมากขึ้น ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การวางแผนการสอน การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ และการวัดประสิทธิผลของการเรียนรู้ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และเข้าใจเนื้อหาที่สอนอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันการโค้ชการสอนเป็นการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลยุทธ์และวิธีการช่วยเหลือผู้รับการโค้ชให้ใช้กระบวนการคิดและปัญญาของตนเองในการเรียนรู้ จุดมุ่งหมาย คือ การพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือผู้รับการโค้ช การเลือกใช้กลยุทธ์ของการโค้ชที่เหมาะสมและมีประโยชน์จะช่วยเสริมพัฒนาการเรียนรู้ อย่างเชี่ยวชาญของผู้เรียนหรือผู้รับการโค้ชในทุก ๆ ขั้นตอนของการเรียนรู้หรือการพัฒนาทักษะที่ต้องการในสายงานต่าง ๆ

ความเหมือนและความแตกต่างของการสอนและการโค้ชการสอน

หากจะกล่าวถึงการสอนและการโค้ชการสอน ทั้งสองประเด็นนี้มีความสอดคล้องกันและสัมพันธ์กัน จะมีทั้งในส่วนของความเหมือนและความแตกต่างกัน สามารถสรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้ (Matsumura et al., 2014)

1. ความเหมือนกัน ความเหมือนกันที่เป็นพื้นฐาน จะพบว่า การสอนและการโค้ชการสอนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ กล่าวคือ (1) มีเป้าหมายเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ (2) มีการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการสอน และกลยุทธ์การโค้ชการสอน (3) การสร้างแรงจูงใจ เพื่อกระตุ้นหรือดึงดูดความสนใจให้แก่ผู้เรียน (4) ความรับผิดชอบเป็นองค์ประกอบที่ใช้ทั้งในการสอนและการโค้ชการสอน ไม่ว่าจะเป็นทั้งผู้สอนและโค้ช

ต้องมีทักษะบางอย่างที่จำเป็น เช่น การสื่อสาร การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และทักษะในการจัดการ เป็นต้น

2. ความแตกต่าง พบว่า มีหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม การวางแผน เทคนิคการใช้รูปแบบ การโค้ชการสอนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้โค้ช ในขณะที่เดียวกันการสอนจะต้องเป็นการเรียนการสอนแบบทางการ การสอนเป็นการเปลี่ยนถ่ายโอนความรู้และทักษะใหม่ ๆ ในขณะที่การโค้ชการสอน การโค้ชการสอนมักจะค้นพบความรู้และทักษะที่มีอยู่ การสอนถือว่าเป็นกระบวนการที่เป็นทางการ ในขณะที่การโค้ชมีความผ่อนคลายมากขึ้น และกลยุทธ์ที่โค้ชใช้ในการโค้ชขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลที่ได้รับ การฝึก การโค้ชการสอนมักเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ถูกโค้ชในเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ขณะที่การสอนมักมีลักษณะทฤษฎีมากกว่านั้น อย่างไรก็ตามทั้งโค้ชและผู้ถูกโค้ชมีส่วนร่วมอย่างมีความสำคัญ ในขณะที่การสอน ผู้สอนเป็นผู้รับผิดชอบมากกว่าและส่งความรู้ผ่านการสื่อสารทางเดียว การสอนเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นทางการ โดยมากเกิดขึ้นโดยทั่วไปในห้องเรียน ขณะที่การโค้ชการสอนเกิดขึ้นผ่านวิธีการหลากหลายรูปแบบ รวมถึงทั้งวิธีการอย่างเป็นทางการและไม่ทางการ

จะเห็นว่า การสอนกับการโค้ชการสอนมีความสัมพันธ์กันทั้งความเหมือนและแตกต่างกัน สามารถสรุปได้ดังนี้ สิ่งเหมือนกัน พบว่า (1) การนำไปใช้การจัดการเรียนรู้ (2) การกำหนดเป้าหมาย (3) การให้ข้อมูลย้อนกลับ (4) การสร้างแรงจูงใจ (5) ความรับผิดชอบ (5) การมีทักษะที่จำเป็น เช่น การสื่อสาร การจัดการ ฯลฯ ส่วนประเด็นที่มีความแตกต่างกัน พบว่า (1) ลักษณะการจัดการเรียนรู้ การสอนมุ่งเน้นการให้ความรู้และช่วยเหลือผู้เรียนให้เข้าใจความรู้ กระบวนการ และแนวคิดใหม่ ๆ การโค้ชการสอนมุ่งเน้นที่กลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุทักษะ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเฉพาะ (2) เนื้อหา ความรู้หรือทักษะ การสอนเน้นความรู้หรือทักษะใหม่ ๆ การโค้ชการสอนเน้นความรู้หรือทักษะเดิมที่มีอยู่แล้ว (3) สภาพแวดล้อม การสอนเป็นแบบทฤษฎีมากกว่าและมักเกิดขึ้นในห้องเรียน การโค้ชการสอนจะชี้แนะในสถานการณ์จริง (4) ความรู้ของผู้เรียน การสอนเน้นที่เนื้อหาวิชาที่อยู่ในหลักสูตร การโค้ชการสอนใช้กับผู้เรียนที่มีทักษะในระดับหนึ่งอยู่แล้วเพื่อพัฒนาและปรับปรุงตัวเอง (5) การให้ข้อมูลย้อนกลับ การสอนเป็นการสื่อสารทางเดียว การโค้ชการสอนแนะนำแบบโต้ตอบในระหว่างการโค้ช ซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารสองทาง (6) ระยะเวลา การสอนจะมีการกำหนดแน่นอน เป็นรายภาคหรือรายปี การโค้ชการสอนเป็นการเปิดโอกาสให้อิสระขึ้นอยู่กับความต้องการผู้เรียน

ความสำคัญของการเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอน

การเปลี่ยนจากการสอนเป็นการโค้ชการสอนมีความแตกต่างที่สำคัญในลักษณะ และบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้อง การโค้ชการสอนเน้นการตั้งเป้าหมายและการวางแผนเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนปรับตัวและพัฒนาตนเองในทิศทางที่ต้องการ การโค้ชการสอนมีความสำคัญสำหรับผู้เรียนและผู้สอนหลายด้าน เช่น การสนับสนุนการเรียนรู้รายบุคคล การกระตุ้นและความมั่นใจเพิ่มขึ้น พัฒนาการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและทักษะการวิเคราะห์ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การส่งเสริมการสอนแบบความแตกต่างระหว่างบุคคล การส่งเสริมและพัฒนาด้านสังคมและอารมณ์ และการก้าวหน้าอย่าง

มีอาชีพสำหรับครู จากประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Knight (2007) สรุปความสำคัญของการโค้ชการสอน ดังนี้ (1) ช่วยส่งเสริมความมั่นใจ และกระตุ้นในการจัดการเรียนการสอน (2) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโค้ช และผู้รับการโค้ช (3) โค้ชและผู้รับการโค้ชค้นหาคำตอบที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (4) ครูได้วิธีการสอนที่ดีและถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตรงตามความต้องการของครู (5) ช่วยให้ครูสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการทำวิจัยได้ (6) ทำให้ผู้ที่รับการโค้ช สามารถทำงานได้ดีขึ้น และตรงประเด็นในเนื้อหาที่ตนเองสอน (7) สนับสนุนการเรียนการสอนและช่วยให้ผู้บริหารได้รับรู้ระดับความรู้ความสามารถของครูซึ่งจะช่วยพัฒนาโรงเรียน ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สิ่งที่สำคัญการโค้ชการสอนมีประโยชน์ คือ ทำให้ผู้เรียนมีกระบวนการทางความคิดเพื่อการเติบโต (Growth mindset) มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะการคิดขั้นสูง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีวินัยในการเรียนรู้กำกับตนเอง มีทักษะพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างมากในโลกอนาคต (Smith & Firth, 2018) นอกจากนี้ Saimoon (2015) สรุปว่าการโค้ชการสอนมีความสำคัญที่ช่วยส่งเสริม ความต้องการและความสามารถของแต่ละบุคคลการสร้างเป้าหมายและการวางแผน การเสริมสร้างความเชื่อมั่น การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ การสร้างสัมพันธภาพและความร่วมมือ โค้ชสร้างสัมพันธภาพและความร่วมมือในห้องเรียน โดยสร้างพื้นที่ที่เชื่อมโยงและสนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน การพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน การสร้างสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการเรียนรู้

อย่างไรก็ตามผู้สอนในยุคพลิกผันทางดิจิทัลจะต้องปรับบทบาทของตนเองในฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระตุ้นความสนใจ ใฝ่รู้ ออกแบบการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในชีวิตให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริง (วิจารณ์พานิช, 2556) และจากงานวิจัยของเจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2558) เรื่อง กระบวนการพัฒนาครูด้วยระบบการโค้ช (Teacher Coaching) พบว่า ผู้สอนเกือบทั้งหมด ที่อยู่ในโครงการยอมรับและมีเจตคติที่ดีต่อกระบวนการโค้ช ผู้สอนปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้ความสำคัญผู้เรียน ออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนด้วยการปฏิบัติจริงมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนวิธีการสอนของผู้สอนมาเป็นการถามและการฟังผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรม การสอน ผู้เรียนสนใจ ตั้งใจเรียน มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ ร่วมมือกล้าแสดงออก ชักถาม และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสูงขึ้น นอกจากนี้การโค้ชการสอนเป็นกระบวนการส่งเสริมกระตุ้นผู้รับการโค้ชให้คิด ค้นพบแนวทางพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดทั้งการเรียนการทำงานและการใช้ชีวิต จะเห็นว่า การเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอน ย่อมส่งผลต่อทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้ ด้านผู้สอน ได้แก่ (1) มีความมั่นใจและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (2) สะท้อนผลการจัดการเรียนการสอนได้ด้วยตัวเอง และพัฒนาตนเองสู่ความเป็นมืออาชีพ (3) เสริมสร้างความสามารถของผู้เรียนแต่ละบุคคล (4) ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้ความสำคัญผู้เรียนมากขึ้น (5) ออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติจริงมากขึ้น (6) มีทักษะการถามและการฟังผู้เรียนมากขึ้น (7) สร้างสรรค์นวัตกรรมการสอน (8) สร้างพื้นที่ที่เชื่อมโยงและสนับสนุนการเรียนรู้ (9) พัฒนาและปรับปรุงการเรียนรู้ตามความต้องการของนักเรียน ส่วนด้านผู้เรียน ได้แก่ (1) มีกระบวนการทางความคิดเพื่อการเติบโต (2) มีทักษะกระบวนการเรียนรู้

ด้วยตนเอง (3) มีทักษะการคิดขั้นสูง (4) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (5) มีวินัย ในการเรียนรู้กำกับตนเอง (6) มีทักษะพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง (7) มีความร่วมมือ กล้าแสดงออก และซักถามอย่างสร้างสรรค์

การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอนในห้องเรียน

การเปลี่ยนการสอนเป็นการโค้ชการสอนนั้นเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการให้ความสำคัญจากการสอนแบบคงเดิมไปสู่การใช้แนวทางที่ให้การสนับสนุนและให้คำแนะนำในลักษณะของการโค้ช หลักการสำคัญของการเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน (Grant, 2017) ดังนี้ (1) การให้พลังและความสามารถ การโค้ชการสอนเน้นการให้พลังและความสามารถให้กับผู้เรียนในการเป็นเจ้าของกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ไม่ใช่เพียงแค่การส่งเสริมความรู้ แต่การโค้ชการสอนยังส่งเสริมการค้นพบและการเติบโตของตนเอง ส่งเสริมความเป็นอิสระโดยการแนะนำผู้เรียนผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ และการให้โอกาสให้ผู้เรียนตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง (2) การฟังอย่างจริงจัง การโค้ชมีความสามารถในการฟังอย่างจริงจัง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่กับผู้เรียน การเข้าใจมุมมองของพวกเขา ผู้สอนสามารถนำเอาการโค้ชการสอนไปใช้ในการสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่สนับสนุนให้ผู้เรียนรู้สึกสบายที่จะแสดงความคิดเห็นและความกังวล สามารถทำได้โดยการถามอย่างเปิดเผย และการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ (3) การให้คำแนะนำและการทบทวน การโค้ชการสอนเน้นการให้คำแนะนำและการทบทวนเพื่อส่งเสริมการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ผู้สอนสามารถนำไปในการปฏิบัติการสอนได้โดยการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและการให้คำแนะนำ (4) การทำงานร่วมมือกัน การโค้ชการสอนเน้นการทำงานร่วมมือกันระหว่างโค้ชและผู้เรียน ผู้สอนนำแนวทางการทำงานร่วมมือกันเข้าไปในการสอนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (5) การกำหนดเป้าหมาย ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนกำหนดเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงและเป็นไปได้ ผู้สอนสนับสนุนการกำหนดเป้าหมาย ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนส่งเสริมการกระตุ้นและให้ทิศทางชัดเจนสำหรับการเรียนรู้ (6) ความยืดหยุ่น การโค้ชการสอนปรับเปลี่ยนเพื่อการตอบสนองต่อความต้องการและความชอบของผู้เรียนแต่ละคน ผู้สอนเสริมความยืดหยุ่นของตนเองได้โดยการให้คำแนะนำเพื่อเป้าหมายของความสำเร็จ

จากการศึกษากรณีตัวอย่างของการเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอนในห้องเรียน พบว่า Elizabeth (2019) ศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอนของครู จำนวน 13 คน พบว่า การโค้ชการสอนสามารถอธิบายว่า เป็นการตัดสินใจและสถานการณ์ที่ทำให้ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทของตนเองตามบทบาทโค้ชการสอน การโค้ชการสอนส่งเสริมความร่วมมือกันขีดความสามารถของผู้สอนและช่วยให้มีการพัฒนาวิชาชีพเป็นรายบุคคลเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ Kho & Mohamed (2019) สำนวจการโค้ชการสอนและการเปลี่ยนบทบาทของโค้ช โดยสัมภาษณ์ครูสอนภาษาอังกฤษโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศมาเลเซีย พบว่า ครูโค้ชการสอนมี 3 บทบาท คือ ผู้ดำเนินการ ผู้สนับสนุน และผู้สอน โค้ชมีการเปลี่ยนบทบาทตามสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ผลการศึกษาช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนการโค้ชการสอนในบริบทของประเทศมาเลเซีย การศึกษานี้เป็นแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการสอนเพื่อสนับสนุนการโค้ชการสอนในอนาคต Tekir (2022) ศึกษาและ

พัฒนารูปแบบการโค้ชการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Coaching - SCC) เพื่อเสริมสร้างทักษะการสอนของผู้สอน และผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของนักเรียน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รูปแบบ SCC เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนของครู โดยมุ่งเน้นไปที่ผู้เรียน การศึกษานี้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาและการพัฒนาวิธีการสอนที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนในยุคปัจจุบันและอนาคต จากการศึกษาประสบการณ์ของครูในรัฐเวอร์จิเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า สาเหตุที่ครูมีการเปลี่ยนการใช้การโค้ชการสอนในห้องเรียน เพราะว่าผู้สอนต้องการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ค้นหากลยุทธ์การสอนใหม่ ๆ ที่เป็นนวัตกรรมเพื่อส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของผู้เรียน (Smith et al, 2016) และจากการศึกษาของ Tope (2023) มุ่งการแก้ไขปัญหาในการรักษาครูมือใหม่ในโรงเรียนที่กำลังมีปัญหา การรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบโครงสร้างกับครูมือใหม่ที่ทำงานแตกต่างกัน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษาเมืองใหญ่ในรัฐโอคลาโฮมา ผลการค้นพบชี้ให้เห็นว่า การสอนที่ดีของการโค้ชการสอน คือ การสร้างแรงบันดาลใจให้ครูที่เป็นผู้เรียนที่ร่วมมือและสนับสนุนในการทำงาน ผลการค้นพบเพิ่มเติมพบว่า การโค้ชการสอนช่วยเป็นแนวทางในการให้คำแนะนำ ช่วยสร้างความสัมพันธ์สำหรับครูมือใหม่ นอกจากนี้ครูมือใหม่ควรสร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนและบุคลากร รวมถึงสนับสนุนการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ของความไว้วางใจกันและกัน

ข้อค้นพบจากการศึกษาของนักวิชาการประเทศไทย เช่น ชญาภา กาญจนทวีวัฒน์ (2022) สร้างรูปแบบการพัฒนาโค้ชผู้นำต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี หรือเรียกว่า PEACE Model ผลการศึกษา พบว่าการโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้คนในสังคม ผู้รับการโค้ชทุกคนย่อมสามารถเรียนรู้และเติบโตอย่างรับผิดชอบจำกัด กระบวนการโค้ชกระตุ้นความคิดอย่างสร้างสรรค์และจุดประกายให้ผู้รับการโค้ชเกิดการฉุกละหุกคิด เกิดการตระหนักรู้ เกิดปัญญา เกิดแรงบันดาลใจ สามารถปลดปล่อยความคิดและศักยภาพที่แท้จริงออกมา ทำให้ค้นพบทางออกของปัญหาหรือค้นพบหนทางไปสู่เป้าหมายได้ด้วยตนเอง สร้างความสุขและความสำเร็จให้แก่ตนเองทั้งด้านหน้าที่การงานและด้านชีวิตส่วนตัว หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาโค้ชผู้นำต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี คือ กัลยาณมิตร 7 มรรค 8 และภาวนา 4 และหลังจากเรียนจบแล้วมีการประเมินผลทั้งผู้ฝึกสอนและเนื้อหาหลักสูตรมีผลลัพท์อยู่ระดับดีมาก เบญจมาภรณ์ ฤไชย และลลิตพรรณ ปัญญานาค (2564) ศึกษากลวิธีการโค้ชเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความกระตือรือร้นของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีส่งผลให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาจีน ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทจากผู้บรรยายมาเป็นโค้ช และผู้เรียนภาษาจีนยุคใหม่ด้วยการใช้หลักการ “3 ป 4 ก” 3 ป คือ เปิดใจ ปรับตัวและเปลี่ยนแปลง 4 ก คือ กล้าคิด กล้าสงสัย กล้าถาม และกล้าแลกเปลี่ยน วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2559) ใช้กระบวนการโค้ชการสอนเพื่อการทําวิจัยในชั้นเรียนโดยใช้กระบวนการโค้ช และการให้คำแนะนำ ผลวิจัยพบว่า นิสิตสาขาวิชาภาษาไทยชั้นปีที่ 3 มีความสามารถด้านการทําวิจัยในชั้นเรียนได้ตามเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่กำหนดไว้ทุกคน และจากผลการศึกษาของอมฤตา พงษ์ศักดิ์ และชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน (2020) พบว่าการโค้ชการสอนทำให้ครูสามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับดีมาก มีพัฒนาการในการจัดการเรียนรู้สูงขึ้น นักเรียนมีพัฒนาการการอ่านจับใจความหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีพัฒนาการสูงขึ้น

ครูผู้โค้ชและผู้ที่ทำหน้าที่โค้ชให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน รวมถึงสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาตนเองส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับกมลวรรณ คารม, ปราชญ์ คล้ายแก้ว และพิชชาดา ประสทธิโชค (2564) พบว่าการโค้ชการสอนทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้โดยการมุ่งมั่นที่จะแสวงหาความรู้ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น มีความสามารถในการหาคำตอบเมื่อมีข้อสงสัย มีความตระหนักถึงเหตุและผลในการเรียนรู้สิ่งใหม่ นำทักษะการเรียนรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเรียนและการทำงานในอนาคตได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 (2563) ดำเนินงานปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนของครูในโรงเรียนเครือข่าย พบว่า ครูมีการเปลี่ยนบทบาทจาก “ครูผู้สอน” เป็น “Coach” ผู้ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะการเรียนรู้หรือผู้อำนวยการการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ครูมีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และวิสุทธิศักดิ์ หวานพร้อม (2564) ศึกษาผลของการโค้ชต่อการเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน ผลการโค้ช พบว่าครูมีสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเองเพิ่มขึ้น และมองเห็นการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน เน้นการส่งเสริมความเป็นมืออาชีพและความสำเร็จในชีวิตของบุคคลทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัว ด้วยความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ช่วยพัฒนาความสามารถของผู้สอนและผู้เรียนในระบบการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและการพัฒนาวิชาชีพเป็นรายบุคคล การโค้ชการสอนสามารถส่งเสริมความร่วมมือและพัฒนาวิชาชีพของผู้สอนได้เป็นการตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความกระตือรือร้นของผู้สอนมือใหม่ โดยใช้หลักการสำคัญ เช่น การให้พลังและความสามารถ การฟังด้วยความจริงใจ การให้คำแนะนำและการทบทวน การทำงานร่วมกัน การกำหนดเป้าหมาย และความยืดหยุ่น

กลยุทธ์ของการโค้ชการสอนในห้องเรียน

การโค้ชการสอนสามารถนำไปใช้ในห้องเรียน ควรมีกกลยุทธ์ ดังนี้ (Knight, 2007; Sweeney and Harris, 2020)

1. การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ กลยุทธ์การนำวิธีการโค้ชการสอนผ่านการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ เป็นการใช้เทคนิคที่มุ่งเน้นการแนะนำและชี้แนะให้ผู้เรียนไปค้นหาความรู้เอง โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ เว็บไซต์ หรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเรียนรู้ได้อย่างเป็นอิสระ มีขั้นตอนหลักในการนำเสนอกลยุทธ์ ประกอบด้วย (1.1) กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ผู้สอนควรกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนสำหรับผู้เรียน (1.2) สร้างกรอบการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าต้องทำอะไร และเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใด (1.3) การใช้เทคโนโลยีสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนและการเรียนรู้ได้ เช่น การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ การสร้างเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันการเรียนรู้ เป็นต้น (1.4) ส่งเสริมการกระตุ้นเพื่อเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความสนใจและกระตุ้นให้ตั้งคำถาม หรือสร้างโอกาสให้พูดคุยและแบ่งปันความคิดเห็น (1.5) ให้คำแนะนำและสนับสนุน โดยการสอบถามคำถาม เสนอแนวทางในการค้นหา

ข้อมูล หรือชี้แนะเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน การนำวิธีการโค้ชการสอนผ่านการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้มีประโยชน์มากในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นอิสระและการพัฒนาทักษะในการค้นคว้าและการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. การโค้ชการสอนแบบการทำงานเป็นกลุ่มและแบบเพื่อน การโค้ชแบบการทำงานเป็นกลุ่มและแบบเพื่อนเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือทีมที่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน การโค้ชแบบนี้ให้โอกาสแก่สมาชิกเพื่อสนับสนุนแนวทางในการพัฒนาทักษะและสร้างความเข้าใจในภาพรวมของเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ของการโค้ช เน้นการทำงานร่วมกันและการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เน้นความสัมพันธ์ระหว่างโค้ชและผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะและการเติบโต การโค้ชแบบเพื่อนมีผลการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและยั่งยืนในระยะยาวให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในบรรดาผู้ที่มีความสนใจและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและทำให้ตนเองดีขึ้นในทุกด้านของชีวิต การโค้ชแบบเพื่อนมีผลที่สำคัญในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าในระยะยาว

3. เทคนิคการถามที่ทรงพลัง (Powerful questions) การใช้เทคนิคการถามตอบที่ทรงพลังในการโค้ชและการสอนเน้นการเสนอคำถามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและความคิดเห็นของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบด้วยตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจลึกซึ้งและพัฒนาทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ความรับผิดชอบในการเรียนรู้และสร้างความมั่นใจในการตัดสินใจด้วยตนเองผ่านมุมมองและวิธีการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน

4. การใช้บันทึกข้อคิดและแฟ้มสะสมงาน (Portfolios) การโค้ชการสอนโดยใช้บันทึกข้อคิดและแฟ้มสะสมงาน การเรียนรู้เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียนหรือผู้เรียนในหลาย ๆ ด้าน การบันทึกจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในกระบวนการการเรียนรู้ของพวกเขาและช่วยให้พวกเขาพัฒนาทักษะในการวิเคราะห์และประเมินตนเองได้ดีขึ้น นอกจากนี้แฟ้มสะสมงานสามารถเก็บรวบรวมผลงานและการสำเร็จของผู้เรียนตลอดระยะเวลาการเรียนรู้ การใช้วิธีนี้เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ เนื่องจากช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการตระหนักและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง และช่วยสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ของพวกเขาอย่างอิสระ

5. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเรียนรู้รายบุคคล การโค้ชการสอนด้วยใช้เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้กับประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างมากโดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในการสื่อสารและการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและในสถานที่ทำงาน การเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา หนึ่งในเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการโค้ชและการสอนคือ การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ การใช้เทคโนโลยีสื่อสารเชิงสังคม การใช้เทคโนโลยีการสร้างสื่อและการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์และมีคุณภาพสูงที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือที่ดีในการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การเลือกใช้เทคโนโลยีควรพิจารณาถึงความต้องการและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างถูกต้อง

6. การแสดงเป็นตัวอย่าง การแสดงเป็นตัวอย่างของการโค้ชการสอนแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ กำหนดเป้าหมายให้ความชัดเจน โค้ชจะวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจปัญหาและโอกาสที่เกี่ยวข้อง การวางแผน โค้ชจะวางแผนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือและเทคนิคที่เหมาะสม การสอนโค้ชจะใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เพื่อสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน การติดตามและประเมิน โค้ชจะติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และให้ข้อคิดเห็นและการประเมินเพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาต่อไป การโค้ชการสอนมีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับบุคคล โดยอาจมีการปรับปรุงและปรับใช้ตามสถานการณ์และผู้เรียนที่แตกต่างกัน (Brookfield, 2015)

นอกจากกลยุทธ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562) เสนอกลยุทธ์ของกระบวนการโค้ชการสอน โดยเริ่มการให้ข้อมูลเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ การใช้พลังคำถาม การประเมินผู้เรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ การให้ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ต่อยอด และการถอดบทเรียน โดยที่ใช้รูปแบบการโค้ช 3Es มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน (Engage) การเสริมพลัง (Empower) และความกระตือรือร้น (Enliven) ขั้นตอนทั้ง 3 นี้มีความเชื่อมโยงกัน ผู้สอนทำการโค้ชสามารถเลือกใช้วิธีการโค้ชวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือบูรณาการการโค้ชไปพร้อมกันอย่างเป็นธรรมชาติ เหมาะสมกับบริบททางการเรียนในสถานการณ์ปัจจุบัน ศิลปะการโค้ช แปรผันตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้น

จะเห็นว่า กลยุทธ์ของการโค้ชการสอนในห้องเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้ (1) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (2) การทำงานเป็นกลุ่มและแบบเพื่อน (3) การถามตอบอันทรงพลัง (4) การใช้เทคโนโลยี (5) การเป็นแบบอย่าง (6) การเสริมพลังทางบวก (7) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้โค้ชกับผู้รับการโค้ช (8) การฟังอย่างลึกซึ้ง และ (9) การให้ข้อมูลย้อนกลับ

การเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายของการโค้ชการสอนในห้องเรียน

การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน โดยเฉพาะปัจจุบันนับว่าเป็นเรื่องที่ท้าทาย เพราะว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนวิธีการเดิม โดยมีประเด็นของความท้าทาย ดังนี้ (Girish and Datta, 2023; Knight, 2007; National Council of Teachers of Mathematics, 2014; Gibbons et al., 2017)

ท้าทายที่ 1 ความต่อต้านของผู้เรียนที่เคยเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากผู้เรียนมักไม่คุ้นเคยกับวิธีการเรียนใหม่ โดยทั่วไปเรียนรู้โดยการท่องจำและผู้สอนเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมการสร้างสรรค์ และความเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ในปัจจุบันเน้นการเป็นเจ้าของความรู้และการตอบคำถามที่เฉพาะเจาะจง ผู้สอนจะต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้และออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสม

ทำทหายที่ 2 ข้อจำกัดเวลาและความต้องการในหลักสูตร การนำโค้ชการสอนไปใช้ในห้องเรียน สถานศึกษาจำเป็นต้องต้องมีการวางแผน ศึกษา และวิเคราะห์หลักสูตรก่อน โดยการปรับแผนเพิ่มเติมเมื่อจำเป็น

ทำทหายที่ 3 การสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ การโค้ชการสอนเริ่มต้นด้วยความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ บุคลากรต้องเชื่อในเจตนาและความสามารถ ความเชื่อมั่นเป็นพื้นฐานของความสำเร็จในความสัมพันธ์การโค้ชใด ๆ และหากขาดไป การประชุมร่วมกันอาจไม่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่ควรสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ โดยการฟังอย่างใจเต็มที่ ความเห็นอกเห็นใจ ความสม่ำเสมอ และการสื่อสารอย่างเปิดเผย

ทำทหายที่ 4 การกำหนดเป้าหมายชัดเจน จุดมุ่งหมายหลักของการโค้ช คือ การช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดและบรรลุเป้าหมายของตนเองได้ หากเป้าหมายไม่ชัดเจนการโค้ชอาจเป็นไปในทิศทางที่ไม่แน่นอนและไม่มีประสิทธิภาพ วิธีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ได้แก่ กำหนดเป้าหมายแบบ SMART การจัดลำดับความสำคัญ และการทบทวนเป้าหมายเป็นประจำ

ทำทหายที่ 5 การปรับตัวเข้ากับความต้องการของแต่ละบุคคล เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความเป็นเอกลักษณ์และสิ่งที่เหมาะกับบุคลากรไม่เหมาะกับคนอื่น คน ทำทหาย คือ การปรับวิธีการสอนของตัวเองให้ตรงตามความต้องการของแต่ละบุคคล วิธีการที่เป็นไปได้ จะต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของบุคลากร บางคนอาจเป็นผู้เรียนที่เห็นภาพได้ดี ในขณะที่คนอื่น ๆ อาจมีการเรียนรู้ทางการได้มากขึ้นหรือการเรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหว ปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมตามนี้ การให้คำแนะนำที่ปรับให้เหมาะกับบุคคล การใช้วิธีการที่ยืดหยุ่น

ทำทหายที่ 6 ความต้องการในการฝึกอบรมและพัฒนาผู้สอนในการพัฒนาอาชีพ การโค้ชการสอนเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ได้ แต่มักมีความทำทหาย ดังนั้นจึงมีกลยุทธ์ที่นำมาใช้เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาอาชีพ เช่น การประเมินความต้องการ สร้างชุมชนการเรียนรู้แบบร่วมมือ การสนับสนุนการทำงานอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลาและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องให้แก่ผู้สอนในขณะที่กำลังนำกลยุทธ์ใหม่ไปใช้ การจัดสรรทรัพยากร เวลาสำหรับการวางแผนร่วมกัน การเข้าถึงวัสดุการเรียนรู้และเครื่องมือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง และการสร้างวัฒนธรรมการเติบโต

ทำทหายที่ 7 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน และชุมชน การนำการโค้ชการสอนไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน ก็อาจจะพบความทำทหายจากสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน ควรดำเนินการดังนี้ (1) ชี้แจงวัตถุประสงค์และความคาดหวังให้ชัดเจน (2) การให้การฝึกอบรมที่เพียงพอ (3) สร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ (4) สนับสนุนความต้องการของแต่ละบุคคลอย่างเหมาะสม (5) ส่งเสริมวิสัยทัศน์การสร้างวัฒนธรรมของการเรียนรู้และการเติบโตต่อเนื่องภายในชุมชนและโรงเรียน (6) สร้างความสำเร็จ การรับรู้และสร้างความสำเร็จของผู้สอน (7) ส่งเสริมการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเพื่อน สร้างสภาพแวดล้อมเพื่อให้ผู้สอนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทรัพยากร และแนวทางการทำงานที่ดีที่สุด โอกาสการเรียนรู้ระหว่างเพื่อนช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปการเปลี่ยนการสอนสู่การโค้ชการสอน ก็ย่อมจะเกิดความท้าทายที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้ (2) การวางแผนและการปรับเปลี่ยน (3) การสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ (4) การกำหนดเป้าหมายชัดเจน (5) การปรับตัวเข้ากับความต้องการของแต่ละบุคคล (6) การพัฒนาอาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ (7) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้

บทสรุป

การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันต้องทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและโลกอย่างรวดเร็ว การมองโลกใหม่และความท้าทายใหม่เป็นจุดประสงค์หลักที่ผู้เรียนสามารถกำกับตัวเองและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ การศึกษาต้องปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย การเปลี่ยนจาก "การสอน" เป็น "การโค้ชการสอน" เป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องพบเจอกับผู้สอนทุกคน การโค้ชการสอนช่วยสร้างแรงบันดาลใจและท้าทายผู้เรียนให้พัฒนาตนเองและเรียนรู้อย่างเต็มที่ ผู้เรียนจึงกลายเป็นผู้เรียนที่มีทักษะการเรียนรู้และเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ของตนในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างนวัตกรรมทักษะการเป็นโค้ชในการสอนเป็นสิ่งจำเป็น เทคนิคการสืบค้นข้อมูล การทำงานเป็นกลุ่ม การถามคำถามที่มีประสิทธิภาพ และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นตัวช่วยในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และการสร้างสรรค์นวัตกรรมของผู้เรียน การโค้ชการสอนช่วยพัฒนาทักษะของผู้สอนให้มีความเชี่ยวชาญสูงขึ้น รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง การถามคำถามอย่างมีพลัง และการให้ข้อเสนอแนะที่มีประสิทธิภาพ การโค้ชการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการสนับสนุนและพัฒนาทักษะเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ของการเรียน

การโค้ชการสอนในยุคดิจิทัลสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนและการเรียนรู้ เช่น การใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ แอปพลิเคชันการเรียนรู้หรือเครื่องมืออื่น ๆ ที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ การติดตามและประเมินผลการโค้ชการสอนสามารถใช้ข้อมูลจากการติดตามและประเมินผลเพื่อปรับปรุงและปรับใช้การสอนให้เหมาะสมต่อความต้องการและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน การเปลี่ยนจากการสอนเป็นการโค้ชการสอน ส่งผลที่สำคัญต่อผู้เรียนทำให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าสงสัย กล้าถาม และกล้าแลกเปลี่ยนผ่านการเปลี่ยนห้องเรียนเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing Space) นอกจากนี้ยังมีกระบวนการทางความคิดที่ส่งเสริมการเติบโตของผู้เรียน มีความกระตือรือร้น มีทักษะการคิดขั้นสูง และความเชื่อมั่นในตนเอง มีวินัยในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อเนื่อง การโค้ชการสอนไม่เพียงแต่เป็นกระบวนการที่ส่งผลต่อผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลง (Change agent) ที่สำคัญในด้านเจตคติและค่านิยมของครูผู้สอนเอง การพัฒนาคุณภาพของผู้สอนผ่านการโค้ชการสอนช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ทั้งในด้านความรู้พื้นฐานและทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ดังนั้นการพัฒนาครูผู้สอนด้วยกระบวนการโค้ชการสอนในอนาคต ควรมีการกำหนดเป้าหมายชัดเจน การวิเคราะห์ความต้องการ และการพัฒนาทักษะการสอนที่จำเป็น นอกจากนี้ยังควรสร้างบรรยากาศเรียนรู้ที่สร้างสรรค์

และสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางวิชาชีพในท่ามกลางแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ คารม ปราชญ์ คล้ายแก้ว และพิชชาดา ประสทธิโชค. (2564). การโค้ชเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนในการดำเนินโครงการจิตอาสาทำความดีเพื่อสังคม. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์*, 22 (1), 150-162.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. (2558). รายงานการสังเคราะห์ผลการดำเนินการชุดโครงการวิจัยกระบวนการพัฒนาคู่มือด้วยระบบหนุนนำต่อเนื่อง (Teacher Coaching). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชญาภา กาญจนทวีวัฒน์. (2565). รูปแบบการพัฒนาโค้ชผู้นำต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2567, จาก <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/4355>.
- ดวงใจทิพย์ ณ สงขลา. (2561). *การออกแบบการเรียนรู้แนวดิจิทัล = Digital learning design*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนิช กาลพัฒน์ สุวิทย์ภาณุจารี และวีระวัฒน์ พัฒนกุลชัย. (2565). การพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้วยทักษะการโค้ช. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 6 (2), 580-595.
- ทิตินา แคมมณี. (2557). *ปลูกโลกการสอนให้มีชีวิตสู่ห้องเรียนแห่งศตวรรษใหม่*. สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน : สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธนวัฒน์ ศรีไพโรจน์. (2561). *อิทธิพลของโปรแกรมการโค้ชการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานที่มีต่อสมรรถนะของครูผู้สอนเพื่อทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของผู้เรียน (วิทยานิพนธ์วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ดุสิตบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เบญจมาภรณ์ ฤไชย และลลิตพรรณ ปัญญานาค. (2564). การศึกษากลวิธีการโค้ชเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาจีน. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 4 (2), 47-56.
- พระภิกษุชัยญกรณ์ อุดสว. (2023). รูปแบบการพัฒนาคุณภาพบุคลากรครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 3 (1), 29-40.
- เพลินตา พรหมบัวศรี และอรพิน สวางวัฒนเศรษฐ์. (2017). การพัฒนาครูโค้ชในศตวรรษที่ 21. *Journal of Health Science research*, 11 (1), 110-120.
- วิจารณ์ พานิช. (2562). *เอื้อระบบนิเวศเพื่อครูเป็นผู้ก่อการ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล. (2558). *การโค้ชเพื่อการรู้คิด*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2559). การพัฒนาความสามารถด้านการทำวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตสาขาวิชาภาษาไทยชั้นปีที่ 3 โดยใช้กระบวนการ Coaching และ Mentoring. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 10 (4), 166-176.

- วิสุทธิศักดิ์ หวานพร้อม. (2564). การพัฒนาการโค้ชเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูในการจัดการเรียนรู้ผ่าน
ประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิง
พุทธ*. 6 (12), 669-684.
- ศศิมา สุขสว่าง. (2567). การพัฒนานวัตกรรมโดยใช้ Design Thinking. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2567,
จาก <https://hcd-innovation.teachable.com/courses/author/290247>.
- ศักดิ์ดา งานหมั่น พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ และพระพนมภรณ์ กัปปัญญ. (2564). การพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่
21กับการบูรณาการนวัตกรรม. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 1 (2), 79-93.
- ศุภลักษณ์ ทองจีน. (2560). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การออกแบบและการจัดการเรียนรู้*.
อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สมาพร มณีอ่อน. (2560). การพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 โดยใช้เทคนิคการโค้ช (Coaching). *วารสาร
ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 15 (2), 61-73.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 .(2563). *สื่อการนิเทศ เรื่อง การดำเนินงานตามการติดตาม
ประเมินผลตามตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปี
งบประมาณ พ.ศ. 2563. กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29.*
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.
2561-2580). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ ยุทธศาสตร์ชาติ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.*
- อมฤตา พงษ์ศักดิ์ และชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน. (2020). การโค้ชแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อส่งเสริมความสามารถ
ในการจัดการเรียนรู้ของครูภาษาไทยตามแนวคิด Active Learning ในการพัฒนาทักษะการอ่านจับ
ใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษา. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 12 (2), 272-288.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.*
- Brookfield, S. D. (2015). *The Skillful Teacher: On Technique, Trust, and Responsiveness in the Classroom*. Wiley : Jossey-Bass.
- Cox, E., Bachkirova, T. and Clutterbuck, D. (2014). Theoretical Traditions and Coaching Genres:
Mapping the Territory. *Developing Human Resources*, 16(2), 139-160.
- Elizabeth, G.K. (2019). *The transition from classroom teacher to instructional Coach : A
Transcendental phenomenological study*. A Dissertation Presented in Partial
Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Education, Liberty
University.
- Gibbons, L. K., Kazemi, E., & Lewis, R. M. (2017). Developing collective capacity to improve
mathematics instruction: Coaching as a lever for school-wide improvement. *The
Journal of Mathematical Behavior*. 46(1), 231-250.

- Girish, M. and Datta, C. (2023). *Power of Coaching*. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2567 จาก <https://globalcoachinglab.com/5-common-challenges-in-coaching-.engagement/>.
- Grant, A. M. (2017). "The Efficacy of Coaching." In *The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Coaching and Mentoring. International Coaching Psychology Review*, 2(1), 24–32.
- Kho, S., Saeed, K. M., & Mohamed, A. R. (2019). Instructional Coaching as a Tool for Professional Development: Coaches' Roles and Considerations. *The Qualitative Report*, 24 (5), 1106-1132.
- Knight, J. (2007). *Instructional Coaching: A Partnership Approach to Improving Instruction*. Corwin Press & NSDC.
- Matsumura, C., Garnier, H. & Spybrook, J. (2014). Literacy coaching to improve student reading achievement: A multi-level mediation model. *Learning and Instruction*, 25 (1), 35-48.
- National Council of Teachers of Mathematics. (2014). *Principles to Actions: Ensuring Mathematical Success for All*. NCTM.
- Tekir, S. (2022). Coaching for better teaching: a study on student-centered instructional coaching. *Journal of Qualitative Research in Education*, 31, 159-182.
- Tope, Misti N, (2023). *A Multiple Case Study: The Impact of Instructional Coaching on Novice Teachers*. Digital Commons @ ACU, Electronic Theses and Dissertations.
- Saimoon, S. (2015). Coaching and mentoring in Thai educational reform. *European Journal of Education Studies*, 1(1), 28-34.
- Samaddar, R., Mukherjee, S., Sikdar, D.P. (2023). Documentary analysis on challenges Of classroom management. *International Journal of Creative Research Thought*. 11 (3), c613-c622.
- Smith, M., and Firth, Jonathan. (2018). *Psychology in the Classroom: A Teacher's Guide to What Works*. Oxon: Routledge.
- Smith, P. S., Hayes, M. L., & Lyons, K. M. (2016). The ecology of instructional teacher leadership. *The Journal of Mathematical Behavior*, 46(1), 267-288.
- Suresh., K. (2014). A Study on Study Habits, Achievement Motivation and Academic Achievement of High School Students. *EPRA International Journal of Economic and Business Review*, 3 (10), 138-141.
- Sweeney, D. and Harris, L.S. (2020). *The Essential Guide for Student-Centered Coaching: What Every K-12 Coach and School Leader Needs to Know*. UK: SAGE Corwin.

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน

Leadership of School Administrators and Curriculum and Teaching Development

¹นิชาภา ธิพัฒน์,²พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี,³สุรางค์ ธรรมโวหาร และ⁴ชวันิดา สุวานิช

¹Nichapa Tapipat,²Pannrai Subsandee,³Surang Tammawoharl and⁴Chawanida Suwanich

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

^{1,2,3,4}Chandrakasaem Rajabhat University, Thailand.

Email: nichapa0604@gmail.com

Received June 10, 2024; Revised June 26, 2024; Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ซึ่งภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา พฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษา สถานการณ์ผู้บริหารสถานศึกษา บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา และความฉลาดทางอารมณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญเรื่องภาวะผู้นำ และความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการจัดการบริหารสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษา และบทบาทผู้บริหารสถานศึกษามีความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและบริบทของสถานศึกษา ซึ่งบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย นักวางแผน ตัวแทนกลุ่ม ผู้นำทางวิชาการ ผู้สานสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และนักประเมินผล

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นบทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ให้สถานศึกษามีคุณภาพและมาตรฐาน ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบ การประกันคุณภาพในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ แก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรและการสอนของสถานศึกษาเป็นงานที่จำเป็นและสำคัญในการพัฒนางานวิชาการให้ทันยุคสมัย ดังนั้น ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน จึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพ มาตรฐานการศึกษา และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาและประเทศชาติ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ผู้บริหารสถานศึกษา; การพัฒนาหลักสูตรและการสอน

Abstract

This academic article aims to study the leadership of school administrators and the development of curriculum and teaching. The leadership of educational institution administrators consists of the characteristics of school administrators, the behavior of school administrators, the situation of school administrators, the role of school administrators, and the emotional intelligence of school administrators.

Then they were interested in the leadership, because the success of educational institutions depends on the leadership of educational institution administrators and the context of the educational institution. And it is necessary to perform the duties consistent with the educational institution administrator position with quality. It depends on the changes and context of the educational institution. The role of educational institution administrators includes planners, group representatives, and academic leaders, including the relationships within the group and assessors.

In this study, it was concluded that the academic leaders of educational institution administrators are an important key-person in performing their duties to ensure the educational institutions to have quality and standards, consisting of: the educational institution curriculum development, the learning process development, the measurement, the evaluation, and transfer learning units.

Moreover, there are the research to improve the educational quality development, the innovative media, the educational technology, the learning resources, the educational supervision, the educational guidance, the quality assurance systems in an educational institutions Promoting academic knowledge to the community Coordinating cooperation in academic development with other educational institutions, the promoting and supporting academic work for some individuals, families, organizations, agencies, and other institutions providing the education.

In this regard, developing the curriculum and teaching of educational institutions is a necessary type and an important task in developing academic work to keep up with the times. Therefore, the leadership of school administrators and the development of curriculum and teaching is more important to organize the education that made of the quality, the educational standards and create the greatest benefit to educational institutions and the country.

Keywords: Leadership; Educational institution administrators; Curriculum and teaching development.

บทนำ

การพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐเพื่อส่งเสริมทุนทางสถาบันของประเทศไทยในระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 จึงอยู่ที่การยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศไทยได้กำหนดแนวทางปฏิรูปการศึกษา ยกระดับคุณภาพการศึกษาขึ้นเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ลดความเหลื่อมล้ำอย่างทั่วถึงผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการและรองรับการพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้ทำให้ครูผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่มีความหลากหลายผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพของตนเองในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) มีหลักการในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข หลักการที่สำคัญ คือ ให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนากระบวนการการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ มีการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์และปฏิบัติจริง คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน ใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และมีการบูรณาการที่สามารถพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และให้ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตและได้จัดทำคู่มือปฏิบัติงานข้าราชการครูกำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ โดยสถานศึกษามีผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชา ข้าราชการและรับผิดชอบการบริหารงานของสถานศึกษาที่มีโครงสร้างการบริหารงาน ตามกฎหมายที่มีขอบข่ายภารกิจที่กำหนดซึ่งการแบ่งส่วนราชการภายในสถานศึกษาเป็นไปตามกฎกระทรวงและระเบียบที่คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษากำหนด ซึ่งจะแบ่งส่วนราชการเป็นกลุ่ม หรือฝ่าย หรืองาน ตลอดจนกำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนราชการ ซึ่งจะต้อง ครอบคลุมขอบข่ายและภารกิจของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจ การบริหาร และการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป สำหรับขอบข่ายการบริหารงานวิชาการมีดังนี้ (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (3) การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา (6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (7) การนิเทศการศึกษา (8) การแนะแนวการศึกษา (9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา (10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุวชน องค์กร หน่วยงาน

และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับ งานวิชาการ การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การวัดประเมินผลและประเมินผลการเรียน การนิเทศภายในสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากร การวิจัย การดำเนินโครงการทางวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวิทยาการและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้แต่ละประเทศไม่สามารถปิดตัวอยู่โดยลำพังได้ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสื่อสาร มีความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ขณะเดียวกัน สังคมโลกยุคปัจจุบันก็เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารทำให้ต้องคิดวิเคราะห์แยกแยะและตัดสินใจที่รวดเร็วเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ที่มีความสลับซับซ้อนมาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่สถานการณ์ของการแข่งขันระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลายประเทศต้องปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น คุณภาพการศึกษา จึงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญประการหนึ่งสำหรับศตวรรษที่ 21 การจัดการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาคงจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ตัวแปรที่สำคัญที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งนักการศึกษาทั้งหลายต่างมีทัศนะตรงกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีทักษะภาวะผู้นำเป็นผู้นำทีมแห่งการเรียนรู้เป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเป็นมืออาชีพสามารถบริหารงานให้เกิดประสิทธิผลทั่วทั้งองค์กร สร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม สามารถเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันและสภาพอนาคตมุ่งพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปานหทัย ธรรมรัตน์, 2564)

หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษาทุกระดับ เป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางจัดการศึกษา เป็นเข็มทิศในการพัฒนาผู้เรียนให้ถึงผลที่คาดหวัง มีสมรรถนะ มีทักษะในการดำรงชีวิตที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและพัฒนาสังคมอย่างมีคุณภาพ หลักสูตรการศึกษาที่ดี จึงควรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยรวมถึงการประเมินหลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงผลการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนว่า บรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงต่อไป การทำความเข้าใจในแนวคิด รูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตร จึงมีความจำเป็นต่อการนำไปพัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสม เพื่อให้ทันสมัยและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ วิทยาการและเทคโนโลยี รวมถึงวัฒนธรรมสังคมโลก ซึ่งสอดคล้องกับ ภัทรินญา เดชาวัตรนโชติ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 และได้สรุปว่า องค์ประกอบที่นำไปสู่สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา มีปัจจัยในการศึกษาที่สำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย (1) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติตามแนวยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ที่มีองค์ประกอบ คือ การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ การเปลี่ยนบทบาท “ครู” ให้เป็นครูยุคใหม่ การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างความตระหนักถึงบทบาท ความรับผิดชอบ การเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม และการสร้างระบบการศึกษาเพื่อเป็นเลิศทางวิชาการระดับนานาชาติ (2) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณตามจรรยาบรรณ

วิชาชีพ พ.ศ. 2550 ที่มีองค์ประกอบ คือ จรรยาบรรณต่อตนเอง จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ จรรยาบรรณผู้ร่วมงาน และจรรยาบรรณต่อสังคม (3) ทักษะการบริหารสถานศึกษา ที่มีองค์ประกอบ คือ ทักษะกระบวนการปฏิบัติ ทักษะกระบวนการทางปัญญา และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ (4) ภาวะผู้นำในการบริหารสถานศึกษาที่สรุปองค์ประกอบที่สำคัญได้ คือ ความเป็นผู้นำที่แท้จริง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และผู้นำเชิงนวัตกรรม (ภัทรินญา เดชาวัธนโชติ, 2563)

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงต่อคุณภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหาร และสถานศึกษา นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษานั้นส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญในด้านการพัฒนาหลักสูตรและการสอนในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน และภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่สำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายทางวิชาการขององค์กร จัดกิจกรรมและนิเทศการเรียนการสอนให้กับสมาชิกในองค์กร ส่งเสริมให้สมาชิกมีการทำวิจัยนำผลการวิจัยพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นผู้นำในการใช้นวัตกรรมมาพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และมีความรอบรู้ทางด้านวิชาชีพในการบริหารสถานศึกษา และความรู้ทั่วไปเป็นอย่างดี

แนวคิดเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา

ความหมายผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2548) ให้ความหมายของ ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในวันที่พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ใช้บังคับ หรือวันที่ 12 มิถุนายน 2546 มีวิทยฐานะ 4 วิทยฐานะ คือ (1) ผู้อำนวยการชำนาญการ (2) ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ (3) ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ (4) ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2549) ได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่ตนได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป ตามระเบียบข้อบังคับ หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้นได้บัญญัติไว้

เรืองยศ แวดล้อม (2556) ได้ให้ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษาว่า หมายถึงผู้ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารในยุคปัจจุบันต้องมียุทธศาสตร์ในการจัดการและพฤติกรรมขององค์กรตลอดจนต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างดี ต้องรู้ถึงเทคนิคในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ บทบาทเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง

เพื่อนำองค์กรให้ไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผู้นำที่ดีจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

เวียงชัย วัชรนิรันดร์ (2560) ได้กล่าวถึง ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ตำแหน่งซึ่งเป็นผู้บริหาร ในหน่วยงานทางการศึกษา โดยมีลักษณะงานเกี่ยวกับการวางแผน การดำเนินงานการประสานงาน การควบคุมดูแล และการนิเทศงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลงานด้านวิชาการ การปกครอง อุดมการณ์ หรือบริหารทั่วไป ความสัมพันธ์กับชุมชนและปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่มุ่งส่งเสริมพัฒนา บริหารจัดการและดำเนินการ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ มุ่งมั่น ในการที่จะจัดการศึกษาที่สมบูรณ์แบบโดยให้เกิดผลในทุกมิติ กับผู้เรียน ผู้เรียนพึงพาตนเองได้ ส่งผลให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพ คุณภาพ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่ความเป็นสถานศึกษาที่สมบูรณ์ และเป็นแบบอย่างได้

บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้กำหนดไว้ว่า บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาและผู้บริหาร สถานศึกษาเป็นไปตามข้อกำหนดว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ กฎหมายว่า ด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษา และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตามโครงสร้างการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังต่อไปนี้ (1) การเป็นผู้นำทางวิชาการ (2) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม (3) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (4) การประสานความสัมพันธ์ (5) การส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากร (6) การสร้างแรงจูงใจ (7) การประเมินผล (8) การส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา (9) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (10) การส่งเสริมเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2549) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร สถานศึกษาว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ ดังนี้ (1) เป็นผู้นำการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย (2) เป็นผู้กระตุ้นและชักนำ การใช้กำลังคน (3) เป็นผู้พัฒนาทรัพยากร (4) เป็นผู้พัฒนาเป้าหมายใหม่ ๆ ของสถานศึกษาโดยร่วมมือ และเกี่ยวข้องกับฝ่ายต่าง ๆ (5) เป็นผู้แสวงหาทรัพยากรในการพัฒนาสถานศึกษา

บวร เทศารินทร์ (2557) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (1) จัดทำนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาด้านวิชาการ บุคคล งบประมาณ บริหารทั่วไป (2) จัดตั้งรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณ (3) พัฒนาหลักสูตร/จัดการเรียน การสอน (4) ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ (5) กำกับ ติดตามประเมินผลตามแผนงานโครงการ (6) ระดมทรัพยากร ปกครอง ดูแลบำรุงรักษาทรัพย์สินฯ (7) จัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (8) ส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชน สร้างความสัมพันธ์

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำวิชาชีพ เสริมสร้างพัฒนาให้การส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดการศึกษา บริหารงานแบบมีส่วนร่วม สร้างขวัญกำลังใจ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลงานด้านวิชาการ ติดตามการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา

ความหมายภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ เป็นคำศัพท์ทางการบริหารที่ยังหาความหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้ความหมายของภาวะผู้นำแตกต่างกันแม้กระทั่งความหมายตามพจนานุกรม เช่น New Wevster's Dictionary of the English Language ระบุว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ตำแหน่งของผู้นำหน้าที่ของผู้นำหรือการชี้นำของผู้นำ และความหมายในการนำของผู้นำ ส่วน โฮมบาย (Homby, 1993) ระบุในพจนานุกรม Oxford Advanced Leamer's Dictionary of Current English ว่าภาวะผู้นำ หมายถึง ความเป็นผู้นำ ความสามารถในการนำ และกลุ่มของผู้นำ

สำหรับการให้คำนิยามของนักวิชาการมีแตกต่าง หลากหลายตามความคิดเห็น และการนำไปใช้ดังนี้

ฮิมป์ซิลล์ (Hemphill & Coons, 1957) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลเมื่อทำหน้าที่สั่งการให้กลุ่มมทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

แจนดา (Janda, 1960) กล่าวว่าภาวะผู้นำ หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มรับรู้ว่ามีสมาชิกคนหนึ่งมีสิทธิที่จะกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของมวลสมาชิก

มอร์เพท, จอนส์ และเรลเลอร์ (Morphet, Johns & Reller, 1967) กล่าวว่าภาวะผู้นำ หมายถึง อิทธิพลที่มีต่อการกระทำ พฤติกรรม ความเชื่อ และความรู้สึกของบุคคลหนึ่งในระบบสังคมที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งโดยผู้ที่ถูกกระทำเต็มใจร่วมมือยอมรับอิทธิพลนั้น

จาคอบส์ (Jacobs, 1970) กล่าวว่าภาวะผู้นำ หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้สารสนเทศเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเชื่อมั่นว่า หากทำตามแล้วจะบรรลุผลตามที่ต้องการ

ฟิดเลอร์ และชีเมอร์ (Fiedler & Chemers, 1997) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับ การใช้อิทธิพลและอำนาจ

สต็อกคิลล์ (Stogdill, 1974) กล่าวว่าภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อการตั้งเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมาย

โบลส์ และเดฟพอร์ท (Boles & Davenport, 1975) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลมีความคิดริเริ่มที่จะช่วยให้กลุ่มได้ก้าวหน้าไปสู่จุดประสงค์ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน ช่วยทำให้กลุ่มคงอยู่ได้ และช่วยให้สมาชิกของกลุ่มสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการโดยสิ่งที่ต้องการนั้นเป็นตัวกระตุ้นให้เข้ามารวมเป็นสมาชิกกลุ่ม

โฮลแลนเดอร์ (Hollander, 1978) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการใช้เป็นผู้ใช้อิทธิพลของบุคคลที่เป็นผู้นำ ถึงแม้ว่าภาวะผู้นำจะขึ้นอยู่กับอำนาจตามกฎหมายที่ผู้นำมีก็ตาม จริงอยู่ที่กระบวนการภาวะผู้นำนั้นมีตัวผู้นำเป็นส่วนสำคัญและเป็นศูนย์กลางของกระบวนการแต่ในสถานการณ์โดยรวมแล้วผู้ตามนับว่า มีความสำคัญมากเช่นกัน เพราะหากปราศจากการตอบสนองจากผู้ตามแล้วไม่มีผู้นำเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะภาวะผู้นำเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อิทธิพลและผู้รับแรงอิทธิพลแต่ไม่ได้หมายความว่าอิทธิพลจะถูกใช้โดยผู้นำฝ่ายเดียว ในทางกลับกันผู้ตามก็ใช้อิทธิพลต่อผู้นำได้เช่นกัน

นิชาภา ธพิพัฒน์ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการจัดการบริหารสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความพร้อมทางสมอง และจิตใจที่สมบูรณ์จึงจะสามารถบริหารสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาและการจัดการศึกษาของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโอเวน (Owen, 1981) ที่ได้อธิบายว่า ผู้นำมีความสำคัญต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก โดยความสำเร็จของโรงเรียนขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย แต่ไม่มีปัจจัยใดที่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงภายในหน่วยงานได้ ยกเว้นสิ่งหนึ่งที่จะปรับปรุงและพัฒนาได้ตลอดเวลา คือ ภาวะผู้นำของหัวหน้างาน นอกจากนี้ แม็คโคเกิล และคนอื่น ๆ (McChokle & et. al., 1982) ได้อธิบายว่า ไม่มีรูปแบบการบริหารใดที่เหมาะสมกับทุกสถานการณ์ ในทำนองเดียวกันย่อมไม่มีผู้นำคนใดที่จะเหมาะสมกับการบริหารงานในทุกองค์การและทุกสถานการณ์ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีความสามารถในการใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง และบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษานั้น อาจเป็นเพราะบทบาทผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการปฏิบัติงานในการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นจริง และสอดคล้องกับสภาพหรือตำแหน่งของผู้บริหารสถานศึกษามีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามบรรทัดฐานของสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย นักวางแผนและผู้ตัดสินใจ ตัวแทนกลุ่ม ผู้นำทางวิชาการ ผู้สานสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และนักประเมินผล สอดคล้องกับบทบาทตามแนวคิดของ ฮิคส์ (Hicks, 1975) ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำไว้ 8 ประการ ดังนี้ (1) หน้าที่ในการชี้ขาด (Arbitrating) ในการทำงานร่วมกันนั้นสมาชิกภายในกลุ่มมักจะมีข้อขัดแย้งกันอยู่เสมอในเรื่องราวต่าง ๆ ผู้นำก็มักจะต้องมีส่วนเข้าไป แก้ไขข้อขัดแย้งนั้นเพื่อให้ปัญหานั้นยุติหรือไม่ลุกลามต่อไป (2) หน้าที่ในการเสนอแนะ (Suggesting) การให้คำแนะนำ หรือข้อเสนอแนะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานร่วมกัน คำแนะนำของผู้นาย่อมเป็นแนวทางที่สร้างความมั่นใจในการก่อให้เกิดความรู้สึกแห่งความมีศักดิ์ศรีและความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชามากกว่าการออกคำสั่ง การเสนอแนะถือได้ว่า เป็นเครื่องมือที่ทรงอำนาจของผู้นำที่จะต้องบริหารระยะยาว (3) หน้าที่ในการกำหนดวัตถุประสงค์ (Supplying Objectives) ผู้นำควรจะต้องทำหน้าที่ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน แล้วชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และนำมาซึ่งความสำเร็จ ผู้นำจะต้องคำนึงเสมอว่า วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นมีความเหมาะสมกับหน่วยงาน และเป็นวัตถุประสงค์

ที่สามารถดำเนินได้ (4) หน้าที่ในการเร่งเร้า (Catalyzing) ในการทำงานบางครั้งจะต้องมีแรงบางชนิดที่จะช่วยเสริมเกิดการปฏิบัติและมีความเคลื่อนไหวอยู่เสมอโดยผู้นำทำหน้าที่คล้ายกับสารเร่งเร้า (5) หน้าที่ในการให้ความมั่นคง (Providing Security) ในหน่วยงานใด ๆ ก็ตามความมั่นคงในหน้าที่การงานของบุคลากรแต่ละคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง ผู้นำจะต้องมีความพยายามที่จะทำให้หน่วยงานมีการพัฒนาและมีความก้าวหน้าอยู่เสมอ การไม่ทอดทิ้งผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานเมื่อเกิดปัญหา (6) หน้าที่ในการเป็น (Representing) ปกตินำจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานจะต้องทำหน้าที่ที่ทั้งลาย ไม่ว่าการพูด การกระทำ การแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ โดยยึดเอาหน่วยงานเป็นหลัก (7) หน้าที่ในการให้กำลังใจ (Inspiring) ผู้นำแสดงให้เห็นถึงความมีคุณค่าและความสำคัญ ในผลงานของผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักให้กำลังใจ จูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานด้วยความเต็มใจ เสียสละ อุทิศตนโดยมุ่งหวังความสำเร็จ ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด (8) หน้าที่ในการยกย่องสรรเสริญ (Praising) ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นความสำคัญของตน ต้องการเห็นความพึงพอใจในผลงานที่ออกมาจากใจของผู้บังคับบัญชาและต้องการคำสรรเสริญเยินยอ ในผลงานนั้น ฉะนั้นผู้นำจึงไม่ควรที่จะละเลยการแสดงออกหรือกล่าวสรรเสริญอย่างจริงใจในผลแห่งความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชา

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา มีความสามารถโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมแรงร่วมใจทำในสิ่งที่ตนเองต้องการอย่างสมัครใจและทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ในการศึกษาภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนยังไม่ได้รับการให้ความสำคัญมากนัก งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่หลากหลาย ดังนั้นเพื่อให้มีความเข้าใจในภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนมากขึ้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน โดยสามารถแบ่งกลุ่มการศึกษาในทฤษฎีภาวะผู้นำออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ๆ คือ กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะ (trait approach) กลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (behavioral approach) กลุ่มทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงสถานการณ์ (situational management theory or contingency theory) และกลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (transformational leadership)

กลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำด้านแนวคิดเชิงคุณลักษณะ (trait approach) เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นไปยังคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำ ความเชื่อว่าการเป็นผู้นำนั้นเป็นมาโดยกำเนิด พร้อมกับคุณลักษณะเฉพาะที่คนทั่วไปไม่มีโดยคนที่จะขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำได้นั้นจะต้องมีคุณลักษณะและความชำนาญพิเศษ เช่น ต้องเป็นคนที่มีบุคลิกดี ต้องมีอารมณ์ดี คือ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ต้องมีความอดทน อดกลั้น ต้องมีความสามารถในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพเป็นต้น สโตกคิล (Stogdill, 1974) ได้รวบรวมผลการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ จำนวน 124 เรื่อง พบว่า มีคุณลักษณะที่สอดคล้อง

กับความหมายของผู้นำในฐานะผู้ใช้ความสามารถของตนช่วยให้ผู้อื่นปฏิบัติภารกิจได้บรรลุเป้าหมาย คุณลักษณะที่ตรงตามสมมติฐานดังกล่าว ได้แก่ ผู้นำจะต้องมีความเฉลียวฉลาด (intelligent) ผู้นำจะต้องมีความรู้สึกไวต่อการรับรู้ความต้องการของผู้อื่น (alertness to the needs of others) ความเข้าใจในงาน (understanding of the tasks) มีความริเริ่ม มีความอดทนต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ มีความมั่นใจตนเอง (self-confidence) ต้องการแสวงหางานรับผิดชอบ (desire to accept responsibility) และต้องการอยู่ในฐานะที่มีอำนาจและการควบคุม (a position of dominance and control) อย่างไรก็ตามความจำเป็นในการใช้คุณลักษณะแต่ละชนิดมากน้อยนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์

กลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (behavioral approach) นักวิจัยส่วนใหญ่หันเห การศึกษา ภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นด้านคุณลักษณะไปสู่การศึกษาภาวะผู้นำในเชิงกระบวนการและกิจกรรมของผู้นำซึ่งสามารถ มองเห็นได้ชัดเจน ซึ่งเรียกว่า การศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม โดยพิจารณาว่า มีพฤติกรรมใดบ้างที่ผู้นำ ที่ประสบความสำเร็จแตกต่างจากผู้นำที่ไม่ประสบความสำเร็จ การศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมในกลุ่มนี้ มีทฤษฎีที่โดดเด่นอยู่ 3 ทฤษฎี ได้แก่ การศึกษาภาวะผู้นำที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตต (ohio state studies) โดยจำแนกพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ ด้านกิจสัมพันธ์ (initiating structure) กับด้านมิตร สัมพันธ์ (consideration)

การศึกษาภาวะผู้นำที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน (university of michigan studies) โดยจำแนก พฤติกรรมของ ผู้นำออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งผลผลิต (production-centered leaders) กับพฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งคนงาน (employee-centered leaders) และทฤษฎีตาข่ายภาวะผู้นำ (managerial grid) โดยเบรคและมูตัน (Blake & Mouton) แห่งมหาวิทยาลัยเท็กซัส โดยจำแนก ผู้นำออกเป็น 5 แบบ คือ ผู้นำแบบย่ำแย่ (impoverished management) ผู้นำแบบเอาแต่งาน (task management) ผู้นำแบบพบกับครึ่งทาง (medium concern for production and for people) ผู้นำที่เอาแต่น้ำใจคน (country club management) ผู้นำแบบทำงานเป็นทีม (team management) (Daft, 2006; DuBrin, 2006; Yukl, 2006)

กลุ่มทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงสถานการณ์ (situational management theory or contingency theory) นักบริหารที่เสนอแนะแนวความคิดทางการบริหารนี้ คือ เฟรด (Fred E Fiedler, 1967) การบริหาร ในยุคนี้ค่อนข้างเป็นปัจจุบัน ผู้นำจะยึดสถานการณ์เป็นตัวตัดสินใจในการเลือกการบริหารแบบต่าง ๆ ทฤษฎีนี้ ประกอบด้วยหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ภาวะผู้นำถูกกำหนดโดยระบบแรงจูงใจของผู้นำ การควบคุม สถานการณ์ขึ้นอยู่กับสามปัจจัย คือ บรรยากาศของกลุ่ม โครงสร้างของงาน และอำนาจในตำแหน่งของผู้นำ และประสิทธิผลของกลุ่มขึ้นอยู่กับ การจับคู่ (matching) ที่เหมาะสม ระหว่างแบบภาวะผู้นำกับการควบคุม สถานการณ์โดย ฟิเลเตอร์ (Fiedler) ได้พัฒนาแบบทดสอบบุคลิกภาพแบบย่อขึ้น เรียกว่า “แบบวัดเพื่อน ร่วมงานที่พึงประสงค์ น้อยที่สุด” (least preferred co-worker scale) ซึ่งคะแนนแอลพีซีซี ที่ได้ จะเป็นเครื่องบ่งชี้แบบภาวะผู้นำ กล่าวคือ ถ้าผู้ตอบได้คะแนนแอลพีซีซีต่ำ แสดงว่าผู้นั้น เป็นบุคคลที่มีแรงจูงใจ มุ่งงาน (taskmotivated) แต่ถ้าได้คะแนนแอลพีซีซีสูงก็แสดงว่าผู้ตอบมีแรงจูงใจมุ่งความสัมพันธ์ (relationshipmotivated) (Daft, 2006; DuBrin, 2006; Yukl, 2006)

ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (transformational leadership) บุคคลแรกที่นำเสนอโมเดลนี้ ได้แก่ เบรินส์ (Burns, 1978) โดยอธิบายภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพว่า “เป็นกระบวนการที่ทั้งผู้นำและผู้ตามต่างช่วยยกระดับของคุณธรรมและแรงจูงใจของกัน และกันให้สูงขึ้น” ผู้นำดังกล่าวจะหาวิธีการยกระดับจิตใจของผู้ตามด้วยการดึงดูดความสนใจมาสู่อุดมการณ์และค่านิยมทางศีลธรรมที่ดีงาม เช่น เสรีภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาค สันติภาพ และความมีมนุษยธรรม เป็นต้น และพ้นจากสิ่งชั่วช้าทางอารมณ์ เช่น ความกลัว ความโลภ ความอิจฉาริษยาหรือความเกลียดชัง เป็นต้น ผู้ตามจะถูกยกระดับความคิดจาก “ทำพอแค่วันนี้” ไปสู่ “ทำเพื่อความดีงามที่ดีกว่าของพรุ่งนี้” ตามแนวคิดนี้ ชี้ให้เห็นว่า ใครก็ได้ในองค์กรจะอยู่ในตำแหน่งหรืออยู่ในองค์กรแบบใด ก็ตามสามารถแสดงพฤติกรรมภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพได้ทั้งสิ้น โดยสามารถมีอิทธิพลต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อผู้บังคับบัญชาหรือต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็ได้ และทั้งสามารถเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไปก็ได้ (Daft, 2006; DuBrin, 2006; Yukl, 2006)

จากการศึกษาทฤษฎี สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา เป็นความสามารถโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมแรงร่วมใจทำในสิ่งที่ตนเองต้องการอย่างสมัครใจและทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน

การพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษาทุกระดับ เป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและพัฒนาสังคมอย่างมีคุณภาพ หลักสูตรการศึกษาที่ดี จึงควรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมของผู้เรียน การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยรวมถึงการประเมินหลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงผลการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนว่า บรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงต่อไป การทำความเข้าใจในแนวคิด รูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตร จึงมีความจำเป็นต่อการนำไปพัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสม เพื่อให้ทันสมัยและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ วิทยาการและเทคโนโลยี รวมถึงวัฒนธรรมสังคมโลก

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน ดังนี้

ทาบา (Toba, 1962) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดีขึ้น ทั้งในจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอนการวัดผลและประเมินผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายใหม่ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ หรือเปลี่ยนแปลงตั้งแต่จุดประสงค์และวิธีการ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีผลกระทบกระเทือนต่อความคิด และความรู้สึกของทุกฝ่าย และการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานของหลักสูตร

กู๊ด (Good, 1973) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิชาการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนและ การจัดการเรียนการสอน และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรให้ต่างไปจากเดิม

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น หรือสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และสนองต่อความต้องการของผู้เรียน จากแนวคิดของนักการศึกษาในด้านการพัฒนาหลักสูตร พบว่า เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ เชื่อมโยงกับข้อมูลหรือองค์ประกอบต่าง ๆ มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลปรัชญาการศึกษา เป็นรากฐานทางความคิดและแนวทางที่จะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับด้านต่าง ๆ อย่างเช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม ผู้สร้างหลักสูตร ต้องวิเคราะห์ ความเข้าใจ แนวคิดของสังคมที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา นั้น ๆ เป็นต้น รวมทั้งในด้านความเจริญก้าวหน้า ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งในปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลที่สื่อสังคมออนไลน์ มีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้และปรับเข้าหา ดังนั้น ผู้สร้างหลักสูตรต้องมีวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงนี้ สร้างคนในสังคมให้รู้จัก เข้าใจ ตามให้ทัน และตัดสินใจบนความเชื่อมั่นของตนเองและตัดสินใจด้วยข้อมูลที่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตประจำทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการเกี่ยวข้องกับคนส่วนมาก จึงต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ ด้วยการศึกษาค้นคว้า และความจำเป็นพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน สังคม และการเรียนรู้ ข้อมูลและความจำเป็นเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกเนื้อหาวิชา และประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรพื้นฐาน

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2561) กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรทุกระดับมีกระบวนการหลัก 4 ขั้นตอน คือ การเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ (objectives) เป็นจุดเริ่มต้นก่อน เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์แล้ว จึงกำหนดเนื้อหาสาระ (contents) โดยพิจารณาว่า สาระที่จะจัดนั้นทำได้ตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงไร จากนั้นจึงเป็นการนำสาระไปจัดให้เกิดการเรียนรู้ (methods) หรือการสอนที่ต้องเน้นให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระควบคู่กันไป เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ สาระและจัดระบบการสอน และประเมินภาพรวมของหลักสูตร (evaluation) ว่า สัมพันธ์สอดคล้องกันเพียงไรเมื่อพิจารณาทั้งระบบแล้ว จึงจะนำหลักสูตรไปใช้ โดยการประเมินผลจะมี 2 ขั้นตอน คือ การประเมินความพร้อมให้ชัดเจนก่อนนำไปใช้ เมื่อใช้แล้วต้องมีการประเมินอีกครั้งเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาทั้งระบบ

ทาบ (Taba, 1962) และเซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตร โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์จะต้องคำนึงถึงพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรและที่เพิ่มเติม

คือ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนและกระบวนการเรียนเห็นได้ว่า แนวคิดต่าง ๆ ที่นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรมีหลายองค์ประกอบ แต่สามารถสรุปได้ว่า ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร มีดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร
2. จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร
3. พื้นฐานทางด้านสังคมและวัฒนธรรม
4. พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง
5. พื้นฐานทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี
6. พื้นฐานทางด้านประวัติศาสตร์

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การกำหนดเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ และปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรและการสอนพบว่าภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย (1) คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา (2) พฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษา (3) สถานการณ์ผู้บริหารสถานศึกษา (4) บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา และ (5) ความฉลาดทางอารมณ์

ผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการจัดการบริหารสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีความพร้อมทางสมอง และจิตใจที่สมบูรณ์ สามารถบริหารสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา และการจัดการศึกษาของประเทศ ทั้งนี้บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่โดยการแสดงออกที่สอดคล้องกับตำแหน่ง ของผู้บริหารสถานศึกษา ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและบริบทของสถานศึกษา ประกอบด้วย (1) นักวางแผน (2) ตัวแทนกลุ่ม (3) ผู้นำทางวิชาการ (4) ผู้สานสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และ (5) นักประเมินผล

และผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีดังนี้ (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (3) การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา (6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (7) การนิเทศการศึกษา (8) การแนะแนวการศึกษา (9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา (10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา และพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนเป็นการปฏิบัติหน้าที่สำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีความรอบรู้ทางด้านวิชาชีพในการบริหารสถานศึกษาและความรู้ทั่วไปเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย. กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ธิดาภา ธพิพัฒน์. (2559). การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.
- ทวน เทียงเจริญ. (2563). การพัฒนาระบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.
- ปานหทัย ธรรมรัตน์. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 2 (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พรรณพรพร หัตถวงษ์. (2562). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต วิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2561). หลักการคิดการจัดการหลักสูตรและการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรินญา เดชาวัตนโชติ. (2563). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 (ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2556). กฎหมายว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา. 127(23 ก.).

- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2548). *มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2549). *แนวทางการวัดผลประเมินผลในชั้นเรียน กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- เวียงชัย วัชรนิรันดร์. (2553). ผู้บริหารมืออาชีพ. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2567, จาก <http://www.gotoknow.org>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเชิงระบบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนากฎหมายการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อัจฉรา ช้วนนุ่ม. (2560). *รูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิต บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Good, C.V. (Ed). (1973). *Dictionary of education: Prepared under the auspices of Phi Delta Kappa*. 3rd ed. New York: Ma Graw-Hill
- Knezevich, S. J. (1984). *Administration of Public Education*. 4th ed. New York: Harpar and Row.
- Krech, Crutchfield, & Ballachey. (1962). *Individual in Society*. New York: McGraw-Hill.
- Mintzberg. (1980). *The Nature of Managerial Work*. New York: Prentice Hall Inc.
- Murphy. (1996). Making ethical decision systematically. *Nursing*, 76(6), 137-147.
- Stogdill, Ralph M. (1974). *Handbook of Leadership*. New York: Free Press.
- Taba, Hilda. (1962). Saylor and Alexander. (1974). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace and World.

การทบทวนคิดกับการเดินบนทางเท้า

Afterthoughts on the Walking on the Footpath

¹เอนก สุวรรณบัณฑิต และ²บุญเลิศ ยองเพ็ชร

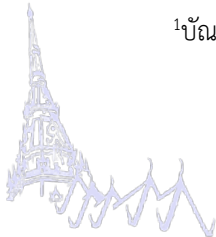
¹Anek Suwanbundit and²Boonlert Yongphet

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Graduate School Suan Sunandha Rajabhat University,

²Faculty of Humanities and Social Sciences Burapha University, Thailand

Email: aneksuwanbundit@gmail.com

Received June 9, 2024; Revised June 19, 2024; Accepted June 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอการทบทวนคิดเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องหลังของการเดินบนทางเท้า สัญจรซึ่งปัจจุบันมีปรากฏการณ์ของความไม่เป็นระเบียบ มีความสับสนมาก ผู้คนไม่รู้ว่า จะเดินชิดซ้าย หรือเดินชิดขวา เมื่อไม่รู้ก็เดินตรงกลางหรือไม่ก็เดินสะเปะสะปะ ทำให้เกิดการจราจรบนทางเท้าอีกด้วย ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดในมิติประวัติศาสตร์ มิติปรัชญา มิติการยศาสตร์ที่สะท้อนเป็นวัฒนธรรมการเดินบนทางเท้า ผลของวัฒนธรรมไร้ระเบียบที่เพิ่มขึ้น และเสนอแนะแนวทางในการใช้ทางเท้าของผู้คนบนทางเท้า สัญจรโดยการปรับใช้กฎจราจรและการมีมารยาทในการใช้ทางเท้าสัญจร องค์ความรู้จากบทความนี้จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการทางเท้าของผู้ทำทางเท้า และผู้นำในสังคมในการกำหนด ธรรมเนียมปฏิบัติ หรือข้อปฏิบัติสำหรับการเดินบนทางเท้าสัญจรเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้และนำไปสู่ สังคมที่มีระเบียบในระดับหนึ่งอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: คนเดินเท้า; ทางเท้า; วัฒนธรรม

Abstract

This article aims to propose the afterthoughts on the idea behind the scenes about walking on the footpath, where is full of the currently disorder and a lot of confusion. People didn't know some path to walk on the left side or the right side. When they didn't know it, they were walking in the middle or they were going randomly. Thereby, it became obstruction on the footpath and on the traffic surface. The author introduced the concepts of historical, philosophical, and ergonomic dimensions that are reflecting the pedestrian culture and increasing the more influenced disorder culture. Then, we suggested the guidelines for the

usages of footpaths for people on pedestrian traffic, because they have to obey the traffic rules and pedestrian etiquette. The knowledge in this article will be used as a guideline for the footpath builders and the social leaders within society to design and set the customs or the rules of walking on the footpath for tidiness and lead the well-order into a society with an appropriate level of order.

Keywords: Pedestrian; Footpath; Culture

บทนำ

คนเดินถนนชอบมาเดินฝั่งซ้าย ฝั่งเดียวกับรถวิ่ง สมัยก่อนมีแบบเรียนสอนให้เดินชิดขวา เมื่อมีรถสวนมาจะได้มองเห็น แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้คนมักจะเดินชิดซ้ายกัน นั่นคือ หันหลังให้รถ ก็จะไม่เห็นรถที่วิ่งมา บางกลุ่มเดินเรียงหน้ากระดาน สายไปสายมากีดขวางทางสัญจร บางคนยังคงเดินชิดขวาแต่ถ้าใครเดินชิดซ้ายมาถือว่า ตนเดินถูกต้องก็เลยไม่หลบให้ ต้องให้อีกฝ่ายเดินเลี้ยวหลบไปเอง บางคนก็ถือว่า เดินฝั่งไหนก็ได้บนทางเท้าหรือไหล่ทางจราจร บางก็มีทัศนคติว่าสิ่งที่เรียนมาว่าให้เดินชิดขวานั้น ก็เป็นกฎระเบียบอย่างหนึ่ง แต่ในทางปฏิบัติก็จะมีบริบท มีปัจจัยที่ทำให้ต้องเดินต่างไป เช่น ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งแดด ดังนั้น ฝั่งใดร่มก็เดินฝั่งนั้น หากมีร้านค้าตามริมถนน ฝั่งไหนร้านเยอะกว่าจะมักจะเดินฝั่งนั้น เพราะอาจเลือกดูหรือซื้อของได้ และการพิจารณาตามสภาพถนนและพื้นผิวทางเท้าของแต่ละฝั่งทางเท้าที่ซรุขระ มีเสาไฟหรือสิ่งกีดขวางมาก มีหลุมบ่อ หรือแคบเล็กก็จะมีทางเลือกเดินน้อยเช่นกัน บางคนมองว่าสมัยก่อนถนนเล็กไม่มีทางเท้า จึงสอนให้เดินหันหน้าเข้าหารถจะได้ปลอดภัย แต่ปัจจุบันถนนส่วนใหญ่มีทางเท้า ดังนั้นผู้คนจะเดินหันหน้าหรือหันหลังให้รถก็ปลอดภัยทั้งนั้น

ผู้คนส่วนใหญ่ไม่นิยมที่จะสัญจรด้วยการเดินเท้าและมองทางเท้าว่า วุ่นวาย ซับซ้อน และไม่สำคัญ ธารณธรณ์ คล้ายจินดา, สิทธิกานต์ สัตย์เชื้อ (2563) เสนอแนวคิดบนตัวอย่างของทางเท้าในกรุงเทพมหานคร โดยมองว่าปัญหาสืบเนื่องจากหลายปัจจัย อาทิสภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองที่ไม่เอื้อต่อการเดินทาง เช่น ความปลอดภัยบนทางเท้า สภาพทางเท้าที่ชำรุดทรุดโทรม ทางเท้าที่แคบเต็มไปด้วยสิ่งกีดขวาง-หาบเร่งแผงลอยที่ไม่เป็นระเบียบ หรือกระทั่งผิวทางที่ไม่สม่ำเสมอ ทำให้เกิดอุบัติเหตุกับผู้ใช้ทาง โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือผู้พิการ สภาพปัญหาบนทางเท้ามีความวุ่นวาย ทางเท้ามีปัญหาของการใช้พื้นที่ เช่น สายสื่อสารที่ระโยงระยาง ปัญหาหาบเร่งแผงลอย ขนาดทางเท้าที่แคบ เป็นหลุมเป็นบ่อ ทั้งสภาพอากาศที่ไม่เอื้อต่อการเดินทางเท้าบางแห่งอยู่ในการดูแลของหน่วยงานหนึ่ง อีกแห่งอยู่ในการดูแลของอีกหน่วยงานหนึ่ง ทำให้ทางเท้าออกแบบและดูแลแตกต่างกัน มีสภาพทางเท้าที่ต่างกัน และประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องความปลอดภัยบนทางเท้า คุณภาพของทางเท้า และการจัดระเบียบทางเท้าทำให้การใช้ทางเท้ามีความไม่เป็นระเบียบและวุ่นวาย

การเดินบนทางเท้าที่ปรากฏในปัจจุบันมีความสับสน มีความไม่เป็นระเบียบ ผู้คนใช้ทางเท้ากันอย่างเป็นอิสระ ซึ่งทำให้ต้องทบทวนคิดถึงค่านิยม และวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมที่ถูกภาพดังกล่าว

บันทอนลงไป หรือปรากฏการณ์นี้จะสะท้อนการเดิน กลายเป็นความปกติอย่างใหม่ที่สังคมจะต้องยอมรับในระดับจริยศาสตร์นั้นมองว่า การประพฤติปฏิบัติที่ดีของผู้คนและสังคมนั้นวางอยู่บนหลักจริยธรรม หากมนุษย์ใช้ปัญญาบนหลักเหตุผลแล้วมนุษย์ย่อมจะตัดสินใจทำดี อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) นักปรัชญาชาวเยอรมันในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เชื่อว่ามนุษย์เรียนรู้เหตุผลบริสุทธิ์ (pure reason) แต่จิตสำนึกนั้นเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหตุการณ์เหนือผลเหล่านั้น มนุษย์จะปฏิบัติตนอย่างไรก็ขึ้นกับเหตุผลปฏิบัติ (practical reason) เหตุผลภาคปฏิบัติเท่านั้นที่ยืนยันความแน่นอนทางศีลธรรมซึ่งเป็นความประพฤติดี จริยธรรมต้องมาจากเหตุผลปฏิบัติเท่านั้น คุณค่าทางจริยธรรมไม่อาจวางไว้บนพื้นฐานของความรู้ภาคทฤษฎี หลักจริยธรรมต้องมาจากการหยั่งรู้โดยตรงจากเหตุผลปฏิบัติ จนเกิดมโนธรรมสำนึก (conscience) มากน้อยต่างกันในแต่ละคน แต่ก็ให้ความมั่นใจได้เพราะมาจากเจตนาดี (good will) และเป็นคำสั่งเด็ดขาด (category imperative) การตัดสินใจในเรื่องทางศีลธรรมแต่ละครั้งจำเป็นต้องอาศัยการใช้เหตุผลอย่างมีพลัง เหตุผลปฏิบัติจะต่อสู้กับอารมณ์โน้มเอียงในขณะที่กำหนดเจตจำนงของมนุษย์และชี้้นำความประพฤติของเขา บนพื้นฐานของจริยธรรมในตัวบุคคลโดยไม่ต้องมีตัวศีลธรรมมายึดโยงผูกติดไว้ แต่การกระทำที่นั้นจะมุ่งไปสู่เพื่อความเรียบร้อย ความสงบและความมั่นคงของตนเอง ผู้อื่นและสังคม ในขณะที่เอ็ดเวิร์ด เวสเทอร์ มาร์ค (Edvard Westermarck) นักปรัชญาชาวฟินแลนด์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชี้ว่าหลักจริยธรรมนั้นเป็นสัมพัทธ์ตามวัฒนธรรมของสังคมที่ตนอยู่ จึงต้องศึกษาคุณค่าและค่านิยมของสังคมนั้นเป็นบริบทที่สำคัญ กฎจริยศาสตร์และหลักจริยธรรมเป็นอติวิสัยเกิดจากอารมณ์ไม่ใช่จากเหตุผล (กิริติ บุญเจือ, 2546) นั่นคือ หลักจริยธรรมเป็นประมวลของคุณค่าที่วางอยู่บนความชอบ (favor) ของผู้นั้นหรือของสังคม อารมณ์เป็นรากฐานของการตัดสินใจผิด-ถูกของมนุษย์ ไม่ใช่เหตุผล (เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2563) หน้าที่ของจริยศาสตร์จึงไม่ใช่การวางกฎเกณฑ์สำหรับความประพฤติ แต่เป็นการมุ่งเน้นค้นหาความสำนึกทางศีลธรรมของมนุษย์และสังคม

การทบทวนคิดถึงการเดินบนทางเท้าสัญจรในระดับความเป็นจริงจะต้องคิดให้ลึกซึ้งอย่างภววิทยา นั่นคือ พิจารณาภาพตัวแทนบนเวลา-ปริภูมิ (time-space) กำหนดให้มีพื้นที่หนึ่งที่มีสิ่ง (being/thing) โดยอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของก็ได้ เป็นสิ่งดำรงอยู่ และมีการเคลื่อนไป (movement) ของสิ่งทั้งหลาย ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่นั้นจำเป็นต้องสมดุลโดยธรรมชาติ จึงจะทำให้การเคลื่อนไปนั้นไม่สะดุดติดขัด หรือเกิดการปะทะชนกัน นั่นคือ การพิจารณาการใช้ทางเท้าจะต้องพิจารณา 2 สิ่งที่ดำรงอยู่บนพื้นที่ (ทางเท้า) ได้แก่ สิ่งที่ตั้งนิ่งอยู่บนทางเท้าว่ามีสิ่งใดบ้าง เช่น แก้วคนที่นั่งอยู่ คนที่ยืนอยู่ ต้นไม้ ถังขยะ และสิ่งที่เคลื่อนไปบนทางเท้า เช่น ผู้คน สัตว์ เป็นต้น ดังภาพที่ 1 หากเกิดความไม่สมดุล ย่อมนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุบนทางเท้าได้ การจินตนาการภาพและสร้างความเข้าใจเช่นนี้ย่อมนำไปสู่การรู้ในภาวะ ซึ่งกฎธรรมชาติจะต้องดำเนินไป และจำเป็นต้องกำหนดกฎให้ชัดเจนเพื่อให้การเดินบนทางเท้าเกิดความสมดุล มีความราบรื่นในการใช้ทางเท้าร่วมกันของผู้คนทั้งหลาย การเดินเท้าจึงมีค่านิยม ขนบธรรมเนียมในการเดิน ซึ่งมุ่งไปสู่การเกิดเป็นระบบ มีระเบียบในการใช้ทางเท้า และธรรมเนียมเช่นนี้ก็จะถ่ายทอดสืบต่อกันเป็นวัฒนธรรมการใช้ทางเท้าอันเป็นหนึ่งในพัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติอีกด้วย

ภาพที่ 1 การเดินบนทางเดินเท้า

บทความนี้นำเสนอการคิดเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องหลังของการเดินบนทางเท้า การทบทวนคิดผ่านจินตภาพในการเดินเท้าในปัจจุบัน และการนำเสนอแนวทางธรรมเนียมปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติในการเดินบนทางเดินเท้า ได้แก่

มิติประวัติศาสตร์

การเดินเป็นวิธีการหลักในการเคลื่อนที่ของมนุษย์ ทฤษฎีการออกจากแอฟริกาเสนอว่ามนุษย์กลุ่มแรกอพยพออกจากแอฟริกาเมื่อประมาณ 60,000 ปีที่แล้ว และได้เดินไปตามชายฝั่งของอินเดียจนถึงออสเตรเลีย อีกพวกเดินไปทั่วเอเชียจนกระทั่งข้ามไปยังทวีปอเมริกาและจากเอเชียกลางก็เข้าสู่ยุโรป (Tattersall, 2009) เกิดเส้นทางเดินผ่านพื้นที่และภูมิประเทศต่าง ๆ ดังนั้น การเดินทางจึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์และเกิดเป็นวัฒนธรรมการเดินทางขึ้น ดังภาษิตจีนที่ว่า อ่านหนังสือหมื่นเล่ม มิสู้เดินทางหมื่นลี้

เมื่อมนุษย์เจริญขึ้นจึงสร้างเมือง ในการจัดการผังเมืองและพื้นที่อเนกประสงค์ต่าง ๆ ย่อมมีการจัดพื้นที่สำหรับทางเดิน โดยอาจเป็นทางดิน ทางรอยหิน ทางหิน เป็นต้น ต่อมามียานพาหนะ เช่น ม้า รถล้อ เกวียน คนเดินเท้าก็ใช้ทางเท้าร่วมกับยานพาหนะต่าง ๆ เหล่านั้น เมื่อความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นผู้คนมากยิ่งขึ้น ผู้ปกครองย่อมกังวลในความปลอดภัยของผู้คน จึงได้จัดการให้ทางเดินกลายเป็นถนน โดยมีด้านข้างของถนนเป็นพื้นที่สำหรับให้คนเดิน เมื่อสร้างถนนจึงมักจะมีทางเท้าที่กำหนดไว้สำหรับคนเดินเท้าอยู่ด้วยเสมอ โดยพื้นฐานทั่วไป ผู้คนมักนิยมเดินชิดฝั่งซ้ายของถนน เพราะว่าคนส่วนมาก ถนัดขวา และพบความนิยมการใช้ถนนช่องทางซ้ายมีมากกว่าทางขวา

เมื่อมีการใช้รถยนต์ในระยะแรก ถนนไม่มีเดินเท้า ประเทศอังกฤษและอาณานิคมกำหนดที่จะขับรถชิดซ้าย และประเทศฝรั่งเศสและอาณานิคมจะขับรถชิดขวา แม้ในเวลาต่อมาบางประเทศก็มีการปรับเปลี่ยนทิศทางให้สอดคล้องกับประเทศใกล้เคียงแต่ก็ขึ้นอยู่กับสถานที่และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ทำให้หลายพื้นที่มีการขับรถชิดขวา สำหรับประเทศที่ขับรถชิดซ้าย คนเดินเท้าก็จะเดินชิดขวา ส่วนประเทศที่ขับรถชิดขวา

คนเดินเท้าก็จะเดินชิตซ้าย (www.quora.com) ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอังกฤษ ตั้งแต่สมัยที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตด้านการค้าขายในช่วงปี ค.ศ. 1826 เป็นต้นมา ทำให้การกำหนดกฎจราจรจึงบังคับให้ขับพวงมาลัยขวาและขับรถชิดเลนซ้ายตามแบบอังกฤษ จึงมีการแนะนำการเดินทางทำให้ชิดขวา

แม้ว่าเมืองสมัยใหม่จะได้รับการออกแบบให้มีเครือข่ายทางเดินเท้าและเส้นทางจักรยานเกือบทั้งหมดแยกออกจากเครือข่ายถนน สำหรับการเดินเท้าในเส้นทางจราจรที่ไม่มีทางเท้าก็มีคำแนะนำที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า ควรเดินไปในทิศทางตรงกันข้ามกับการจราจรที่กำลังจะมาถึงบนถนน นั่นคือ เดินสวนกับทิศของการจราจรเพื่อจะได้เห็นว่ายานพาหนะนั้นวิ่งมาอย่างไร เพื่อจะได้หลบหลีกได้ทันและเกิดความปลอดภัยแก่ตนเอง แต่กลับมีปรากฏการณ์ของความไม่เป็นระเบียบ มีความสับสนมาก ผู้คนไม่รู้ว่าจะต้องเดินชิดซ้ายหรือเดินชิดขวา เมื่อไม่รู้ก็เดินตรงกลางหรือไม่ก็เดินสะเปะสะปะ ทำให้เกิดขบวนการจราจรบนทางเท้าอีกด้วย

มิติปรัชญา

การกำหนดให้เดินชิดทางใด ซ้ายหรือขวา วางอยู่บนฐานคิดเรื่อง ความเป็นระเบียบ ความไม่เป็นระเบียบ ดังนั้น จึงต้องมองว่าสังคมต้องการสิ่งใด และผู้คนในสังคมสะท้อนสิ่งใด ขนบธรรมเนียมทางความคิดนั้นก็สะท้อนออกมาเป็นวิถีการเดินของผู้คน ซึ่งพิจารณาได้จากปรัชญาซึ่งแนวคิดที่สำคัญได้แก่

แนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) เกิดขึ้นจากแนวคิดต่อระบบการศึกษาและรูปแบบการเรียนรู้ของอิตาลีในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 และ 14 และต่อมาได้แผ่ขยายไปทั่วภาคพื้นทวีปยุโรปและอังกฤษ เกิดเป็นความเชื่อ วิถีวิทยาและปรัชญาซึ่งมีหลักการที่เน้นการยึดถือคุณค่าและความสำคัญของความเป็นมนุษย์ มนุษย์มีสิทธิ์ที่จะค้นหาซึ่งสัจจะและความดีงาม สามารถในการที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความเป็นมนุษย์มิใช่ถูกกำหนดโดยชาติกำเนิดหรือฐานะทางสังคมที่ติดตัวมา หรือสืบทอดของบุคคล รวมความแล้ว แนวความคิดมนุษยนิยมได้สร้างความเชื่อมั่นขึ้นในตัวของมนุษย์อุดมคติและความมั่นคงจากแนวความคิดนี้ กลายเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้คนเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ของคน และก็หว่านพืชผล(เผยแพร่)แนวความคิดของความเป็นประชาธิปไตยเอาไว้ทั้งนี้เพราะเมื่อมนุษย์เกิดความเชื่อมั่นใน ตนเอง ก็เกิดความคิดในการที่จะมีส่วนมีเสียงในการเมืองการปกครองอันเป็นพื้นฐานสำคัญของระบอบ ประชาธิปไตย ความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลมีอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แนวคิดของรุซโซ (Jean-Jacques Rousseau) นักปรัชญาชาวสวิสในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มองว่า ความเป็นระเบียบของธรรมชาติได้ถูกทำลายลงโดยความสามารถเฉพาะตัวของมนุษย์ในการเข้าใจ ความเป็นระเบียบและความเป็นระเบียบของธรรมชาติอย่างดั้งเดิมนั้นก็ไม่สามารถเรียกคืนได้ มีเพียงความเป็นระเบียบที่ประดิษฐ์ที่คิดขึ้นโดยมนุษย์อย่างถูกต้องเท่านั้นที่สามารถเป็นความเป็นระเบียบตามธรรมชาติ และเชื่อว่าได้แก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดจากการละเมิดความเป็นระเบียบของธรรมชาติดั้งเดิม

โดยมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้ ความไม่เป็นระเบียบในสังคมแสดงออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำ ความอยุติธรรม สภาวะสงคราม และความไม่เป็นระเบียบในตัวเอง ทั้งนี้ ความไม่เป็นระเบียบในตัวเองเป็นความรู้สึกถึงความแปลกแยกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว เป็นอัตนัยที่จะประเมินว่า สิ่งรอบตัวเป็นระเบียบหรือไม่ ทั้งนี้ การตกต่ำลงของธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยของความไม่เป็นระเบียบ (Crocker, 1979) ซึ่งความไม่เป็นระเบียบเป็นคำที่มีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่าระเบียบ โดยจะมีธรรมชาติที่ตรงกันข้ามกับความเป็นระเบียบด้วย กรอบความคิดความไม่เป็นระเบียบให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระ เสรีภาพ ทำให้ความเป็นกฎระเบียบลดลง ธรรมเนียมปฏิบัติไม่ได้รับความสำคัญ และจะปรากฏให้เห็นในที่สาธารณะในระดับปรากฏการณ์

อนาธิปไตย (Anarchy) หมายความว่า สภาวะหรือสังคมที่มนุษย์ทั้งชายและหญิงนั้นเป็นอิสระ และใช้ชีวิตอยู่อย่างมีระเบียบและมีความหมายอย่างเท่าเทียมกัน แนวคิดทางการเมืองแบบอนาธิปไตย (Anarchy) ซึ่งอยู่ในเขตซ้ายทางการเมือง (Leftism) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก แยกออกเป็น 2 คำ คือ “Arkhos” ที่แปลว่าผู้ปกครอง และคำว่า “an” ที่แปลว่าไม่ (with out) เมื่อนำมารวมกันจึงเป็น “Anarchy” ที่แปลว่า “ปราศจากผู้ปกครอง” โดยผู้ที่นำคำว่า Anarchy มาใช้ครั้งแรก คือ ปีแอร์ โจเซฟ ปรูโดง (Pierre-Joseph Proudhon) นักอนาธิปไตยชาวฝรั่งเศส ในช่วงปี 1809-1865 มองว่า ทั้งรัฐ กฎหมาย และตำรวจนั้นสร้างขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมประชาชนให้อยู่ในระบบระเบียบของรัฐมากกว่าที่จะมีเพื่อปกป้องประชาชน ดังนั้นผู้นิยมอนาธิปไตยจึงเชื่อเรื่องการต่อต้านอำนาจจากผู้ปกครองในสังคมอย่างถึงที่สุด ทั้งอำนาจรัฐ อำนาจทุนนิยม ไปจนถึงอำนาจที่เกิดจากการสั่งการแบบลำดับชั้น (Hierarchy) ไม่จำเป็นต้องมีใครมาปกครองหรืออุปถัมภ์ ดังนั้นพวกเขาจึงจำเป็นต้องทำลาย ปั่นป่วน ต่อต้าน ไปจนถึงการไม่เข้าไปส่งเสริมให้ระบบแบบนี้มั่นคงอยู่ต่อไป เน้นจัดวางอำนาจให้อยู่ในลักษณะแนวนอน (Horizontal/flater power) อยู่เสมอ เพราะเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน มีศักยภาพเพียงพอที่จะวางข้อตกลงร่วมกัน (Consensus) ของคนในชุมชนซึ่งเป็นหน่วยการปกครองขนาดเล็กที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความเห็นโดยตรงได้ เน้นการจัดการตนเองผ่านการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสมัครใจ (Mutual aid) และอยู่ด้วยกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) มากกว่าที่จะบังคับขู่เข็ญและออกคำสั่งต่อกัน (ประโยชน์ สงกลิน, 2561) อนาธิปไตย คือ ความคิดที่ยิ่งใหญ่และวิจิตรงดงามที่สุดเท่าที่มนุษย์เคยคิดกันมา เป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะมอบเสรีภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีให้กับคุณ และนำความสงบและความมหรรศจรรย์มาสู่โลกใบนี้

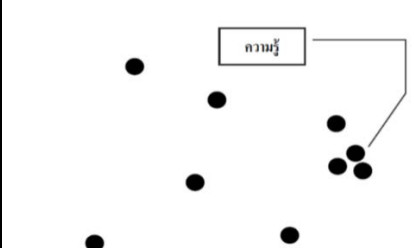
ฟรีดริช นีทเช (Friedrich Nietzsche 1844 - 1900) นักปรัชญาชาวเยอรมันในคริสต์ศตวรรษที่ 19 มองว่า ความเป็นจริงเป็นพลังที่แสวงหาอำนาจถึงตาบอด ไม่อยู่นิ่งตายตัวและไม่เป็นระบบระเบียบ แต่พัฒนาสู่การพัฒนาพลังปัญญา มนุษย์มุ่งไปข้างหน้าตามเจตจำนงที่เป็นพลังตาบอด ไม่ใช่จิตที่รู้คิด ด้วยปัญญาเหตุผล การดิ้นรนของเจตจำนงไม่จำเป็นต้องประสานกันเป็นระบบ เพราะแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นขึ้นกับว่าขณะนั้นพลังดิ้นรนกำลังดิ้นรนไปทางไหนตามสถานการณ์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับอดีต และไม่จำเป็นต้องมีแผนสู่ออนาคต ผู้คนจึงมีความรู้สึกภายในที่แฝงความไม่เป็นระบบระเบียบอยู่ในทุกการกระทำ แต่ถูกศีลธรรมอย่างทาส (Slave morality) ซึ่งสังคมรวมไปถึงศาสนาได้กำหนดเอาไว้ว่า เป็นการทำดี กตัญญูให้ทำด้วยเชื่อว่าการทำอย่างนั้นจะเป็นการทำให้ตนเองมีความสุข มนุษย์จะต้องดิ้นรน

ให้พ้นไปจากศีลธรรม อย่างไรก็ตาม ในการสร้าง (creation) ตามแนวคิดของรุซโซ่นั้นมองว่า ความเป็นระเบียบจะเป็นส่วนภายในของความปั่นป่วน (chaotic state) ซึ่งการสร้างนั้น คือ การทำให้เกิดความเป็นวัตถุ จากศักยภาพของความเป็นระเบียบนั้น กระนั้น ความไม่เป็นระเบียบเป็นกฎข้อที่ 2 ของหลักเทอร์โมไดนามิกส์ ซึ่งถือว่า เป็นปลายทางของระบบที่เป็นระเบียบทั้งหลายเพื่อที่ระบบจะได้สูญไปได้ จาก 2 แนวคิดนี้ อาจมองได้ว่า การเปลี่ยนจากความไม่เป็นระเบียบไปสู่ความเป็นระเบียบนั้นเป็นความมหัศจรรย์ ในขณะที่การเปลี่ยนจากความเป็นระเบียบไปสู่ความไม่ระเบียบ คือ การจบลง ทั้งนี้ทั้ง 2 กระบวนการต่างก็เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Lorand, 2000)

จากแนวคิดของรุซโซ่เรื่องความเป็นระเบียบตามธรรมชาตินั้น ปรัชญากระบวนการทัศน์ของกีร์ติ บัญเจือ (2546) ที่สนใจสมรรถนะเข้าใจบนฐานความรู้ ความคิด ความเชื่อพื้นฐานและทัศนคติในด้านต่าง ๆ และประกอบด้วยเจตจำนงเสรีตามสามัญสำนึก โดยมีรูปแบบหรือแบบแผนทางความคิดแตกต่างกันไปในแต่ละคนก็สามารถตีความที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นระเบียบของความคิดโดยเริ่มจากความไม่เป็นระเบียบของความคิดแบบกระบวนการทัศน์ดีกดำบรรพ์จนถึงกระบวนการทัศน์หลังนวยุค (เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2564) ดังตารางที่ 1 จากกระบวนการทัศน์ของปัญญา ความเป็นระเบียบทางความคิดของมนุษย์จะแสดงความไม่ระเบียบโดยธรรมชาติดั้งเดิมดังแสดงในกระบวนการทัศน์ดีกดำบรรพ์ แต่เริ่มจัดกลุ่มก้อน มีความเป็นระบบมากขึ้นในกระบวนการทัศน์โบราณ มีหลักการสำหรับยึดเป็นกฎ ซึ่งขยายความเป็นหลักการอย่างสำคัญในกระบวนการทัศน์ยุคกลาง และคลี่คลายมาเป็นระบบที่กฎและวิธีการประสานกันเป็นระบบเครือข่ายที่ชัดเจน ความเป็นระบบระเบียบตามโครงสร้างนี้เป็นธรรมชาติที่ประดิษฐ์ขึ้นตามแนวคิดของรุซโซ่ และได้พบจุดอ่อนคือ ในความเป็นจริงยังมีความรู้และความคิดที่อยู่ในช่องว่างของความเป็นระบบ นั่นคือ ความไม่ระเบียบที่ซ่อนอยู่ในความเป็นระบบระเบียบ และปรากฏการณ์นี้ปรากฏในคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งเมื่อมีระเบียบความคิดเช่นไรก็จะมี การแสดงออกเชิงพฤติกรรมตามความเคยชินเช่นนั้นด้วย

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวคิดกระบวนการทัศน์ ความเป็นระเบียบของความรู้ และตีความแนวคิดความเป็นระเบียบตามธรรมชาติ

กระบวนการทัศน์	ความเป็นระเบียบของความรู้	แนวคิดความเป็นระเบียบตามธรรมชาติ
ดีกดำบรรพ์ • ทุกสิ่งเป็นความปั่นป่วนวุ่นวายเกิดขึ้นตามน้ำพระทัยของเบื้องบน		• ไม่เชื่อว่าธรรมชาติมีระเบียบ • ไม่มีระบบระเบียบที่ตายตัว • อะไรทำได้ก็คือถูกต้อง • ไม่จำเป็นต้องทำตามกฎใด ๆ

กระบวนทรรศน์	ความเป็นระเบียบของความรู้	แนวคิดความเป็นระเบียบตามธรรมชาติ
โบราณ ● ทุกสิ่งเป็นระบบระเบียบตามกฎธรรมชาติ		● เชื่อว่าธรรมชาติมีระเบียบ ● มีระบบระเบียบที่ตายตัว ● ต้องรู้กฎและทำตามกฎจึงถือว่าถูกต้อง
ยุคกลาง ● ทุกสิ่งเป็นระบบระเบียบตามกฎพระเจ้า		● เชื่อว่าธรรมชาติมีระเบียบ ● มีระบบระเบียบที่ตายตัวโดยกำหนดไว้แล้วในคำสอนศาสนา ● ต้องทำตามกฎจึงจะเป็นความถูกต้องและเป็นความดี
นวยุค ● ทุกสิ่งเป็นระบบซึ่งรู้ได้ด้วยระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์		● เชื่อว่าธรรมชาติมีระเบียบ ● มีระบบระเบียบที่ตายตัวและประสานสอดคล้องกัน ไม่ขัดกัน ● ต้องรู้กฎและระเบียบเพื่อปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามลำดับขั้นตอน
หลังนวยุค ● มีระบบเครือข่ายแต่ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อเพราะมีสิ่งที่ยอยู่นอกกรอบด้วย ต้องไม่ละทิ้ง และควรรื้อฟื้นเพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์		● เชื่อว่าธรรมชาติมีระเบียบ ● มนุษย์จำลองมาเป็นระบบระเบียบแต่ยึดมั่นจนตายตัว ● ต้องปฏิเสธความตายตัวและรื้อทิ้งระบบระเบียบที่ไม่ทันสมัย ● ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้เท่าที่ไม่ละเมิดเสรีภาพผู้อื่น

มติการยศาสตร์

การพิจารณาบนมติการยศาสตร์ (ergonomics) นั้นพิจารณาบนฐานกายวิภาค สรีรวิทยาของมนุษย์ (human anatomy and physiology) และการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตและการทำงานของมนุษย์ รวมทั้งการนำหลักการทางจิตวิทยา วิศวกรรม เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการ และระบบต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความปลอดภัย สุขภาพ และความสะดวกสบายแก่มนุษย์ องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้แนะนำว่า ถ้ามนุษย์ต้องการมีสุขภาพดี มนุษย์ควรมีกิจกรรมทางกายระดับปานกลาง (moderate

physical activity) คือ กิจกรรมที่เริ่มทำให้หัวใจเราเต้นแรง หายใจเร็วขึ้น ทำให้ไม่สามารถร้องเพลงได้อย่างต่อเนื่อง แต่ยังสามารถพูดคุยประโยคยาว ๆ ได้อย่างน้อย 150 นาที/สัปดาห์ หรือการออกกำลังกายอย่างหนักเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 75 นาที/สัปดาห์ ซึ่งการเดินถือเป็นกิจกรรมทางกายระดับปานกลางนี้เช่นกัน (โครงการรักเดิน หมอชาวบ้าน และ สสส., 2557) และได้แนะนำหลักการยศาสตร์ถึงการเดินที่ถูกวิธี ประกอบด้วย (1) ต้องมองตรงไปข้างหน้า ศีรษะและลำตัวตั้งตรง ไหล่ทั้งสองข้างอยู่ในระดับตรง แกว่งแขน ข่ายขวาสลับหน้าหลังขนานลำตัว (2) เวลาเดิน ส้นเท้าจะต้องสัมผัสพื้นและรับน้ำหนักตัวก่อนปลายเท้า และค่อย ๆ ถอยน้ำหนักตัวไปที่ฝ่าเท้า ส่วนขาอีกข้างเมื่อกำลังจะเคลื่อนย้าย ให้ยกส้นเท้าขึ้นถอยน้ำหนักตัวลงที่ปลายเท้า ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ ตลอดเวลา จะช่วยบริหารกล้ามเนื้อหน้าแข้ง เป็นการเดินเพื่อสุขภาพที่ถูกต้อง และส่งเสริมบุคลิกภาพด้วย (3) ในส่วนความยาวของช่วงก้าว ขึ้นอยู่กับความเร็วในการเดิน ที่สำคัญต้องไม่ก้าวยาวมากเกินไป เพราะทำให้กล้ามเนื้อต้นขาและสะโพกเมื่อยล้า

เมื่อศึกษาถึงการเดินนั้น หลักการยศาสตร์นั้นยังมีข้อแนะนำของ Cozy Physical Therapy โดยละเอียดอีก 9 ประการ ได้แก่ (1) ลดคางลงขนานกับพื้น อย่าเดินโดยให้ศีรษะพุ่งไปข้างหน้า (2) เดินให้หลังตรง หน้าท้องชิดไปทางกระดูกสันหลัง (เดินแบบคนตัวสูง แต่ไม่แข็งทื่อ) (3) ยกหน้าอกขึ้น แล้วดึงไหล่ไปทางด้านหลัง เพื่อให้เดินได้สบาย (ไม่เดินค้อมตัว) (4) เมื่อก้าวเดิน จะทำให้ร่างกายเสียสมดุล ไม่ควรยกขาจากสะโพก แต่ให้ยกข้อเท้า (5) ควรข้อศอก 90 องศา อย่าแกว่งแขนสูงหรือไขว้ตรงหน้า (6) หากต้องการเพิ่มความเร็วในการเดิน ให้เดินในระยะก้าวที่สั้นลง ไม่ก้าวยาว ๆ (7) เวลาเดิน สะโพกจะบิดออกเล็กน้อยโดยอัตโนมัติ หากร่างกายไม่เป็นเช่นนี้ ต้องพยายามปรับให้บิดปลายเท้าออกเพื่อลดผลกระทบต่อข้อต่อสะโพก (8) ในการเดิน ให้ส้นเท้ากับพื้นด้านหน้าของเท้ายกสูงขึ้นเพื่อก้าวต่อไป เวลาราบลงก็จะกดเข้า ข้อเท้า และเท้าตามลำดับ (9) หากใส่รองเท้า ให้สังเกตความรู้สึกของฝ่าเท้าว่าแรงกดอยู่ตรงส่วนใด รองเท้าที่ใช้ประจำมักจะขาดจากด้านใน จึงต้องสังเกตเพื่อจะได้เปลี่ยนรองเท้าให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน รองเท้าที่ขาดอาจทำให้เกิดการลื่นหรืออันตรายในการเดินได้

ทั้งนี้ ในการออกแบบทางเท้ามีแนวคิดในการแบ่งส่วนอุปกรณ์ประกอบถนนให้อยู่ในแนวเดียวกัน ไม่กีดขวางทางเดินเท้า และทำทางเท้าให้สูงกว่าผิวถนน นอกจากนี้ต้องจัดพื้นที่ด้านข้างทางเท้าให้มีความน่าเดิน ลักษณะทางเท้าที่ดีจึงมักออกแบบโดยคำนึงถึงผู้ใช้งาน จากขนาดตัวเลขของร่างกายมนุษย์ในการใช้ทางเท้าที่ว่า คนใช้ทางเท้ามีระยะกว้างต่อบุคคลประมาณ 0.60 เมตร ฉะนั้นทางเท้าควรกว้างอย่างน้อยที่สุด 1.20 เมตร ในกรณีเดินสวนกัน แต่ขนาดทางเท้ายังขึ้นกับปริมาณผู้สัญจรในเส้นทางนั้นด้วย ดังนั้นมาตรฐานสากลจึงระบุว่า ทางเดินเท้าในบริเวณย่านการค้า ย่านธุรกิจ และย่านอุตสาหกรรม ควรกว้าง 2.50-3.00 เมตรเป็นอย่างน้อย และย่านพักอาศัยทั่วไปใช้ควรกว้าง 1.20-2.00 เมตร (ทรรชชล ปัญญาทรง, 2551)

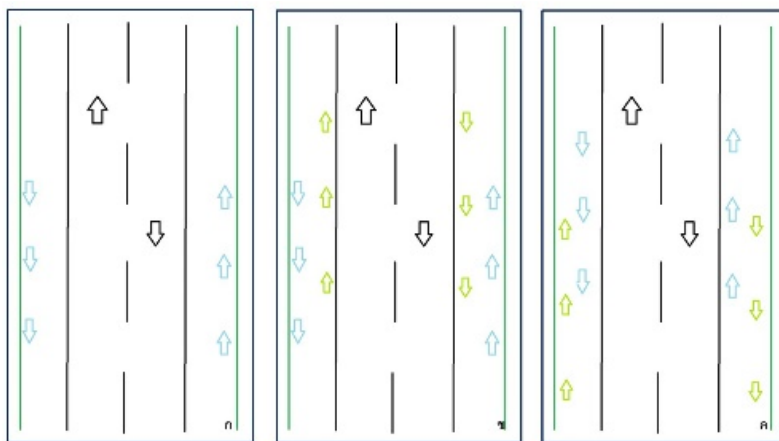
สำหรับมาตรฐานทางเท้าตามเกณฑ์และมาตรฐานผังเมืองรวม พ.ศ. 2549 ที่จัดทำโดยสำนักพัฒนามาตรฐาน กรมโยธาธิการและผังเมือง ระบุว่า มาตรฐานความกว้างของทางเท้าไม่ควรต่ำกว่า 3 เมตร (จิรนนท์ อินทร์ประเสริฐ, 2561) และบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความหนาแน่น เช่น ย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ย่านธุรกิจการค้า หรือบริเวณที่ต้องการให้มีมุมมองเปิดกว้างเพื่อความปลอดภัย ความกว้างของทางเท้าควรอยู่ระหว่าง 3 - 5 เมตร (สำนักข่าวอิสรฯ, 2565) และอาจมีเส้นทางเดินผู้พิการทางสายตาที่ชัดเจน

และใช้งานได้อย่างถูกต้อง เช่น พื้นผิวต่างสัมผัสบอกตำแหน่ง พื้นผิวต่างสัมผัสที่บ่งบอกทิศทาง เป็นต้น เพื่อความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินเท้าร่วมกับบุคคลทั่วไป

ทบทวนคิดผ่านจินตภาพ

จากมิติสังคมเชิงประวัติศาสตร์ มิติปรัชญาและมิติการยศาสตร์ ในปัจจุบันจำแนกการเดินบนทางเดินเท้าออกเป็น 3 กระแส ได้แก่ (1) คนเดินเท้าเดินชิดขวา วางอยู่บนเหตุผลที่ว่าคนส่วนใหญ่ถนัดขวา จึงมีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นวินัย ในขณะที่กฎความปลอดภัยแนะนำว่า "ควรเดินหันหน้าเข้าหารถ" เพราะจะสามารถเห็นรถและระมัดระวังได้ง่าย (ภาพที่ 2ก) ซึ่งควรใช้วินัยนี้กับการเดินถนน สะพานลอยทางเดินในอาคาร เพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้คนจะเดินไปในทิศทางเดียวกัน ไม่เกะกะเดินสวนกัน ขวักไขว้ไปมา (2) คนเดินเท้าเดินชิดซ้าย วางอยู่บนแนวคิดที่ว่า ในทางปฏิบัติการเดินชิดขวามีความไม่เหมาะสมบางประการ เพราะแนวคิดดั้งเดิมออกแบบไว้สำหรับการจราจร 2 เลน ที่ไม่มีทางเท้า แต่ปัจจุบันมักเป็นการจราจรหลายเลน มีทางเท้าแยกต่างหากอยู่ด้านข้าง ซึ่งการจราจรเป็นการเดินรถทางซ้าย ฉะนั้นเวลาเดินบนทางเท้าฝั่งเดียวกับรถยนต์ที่วิ่งไป ถ้านั้นการเดินชิดขวา คนเหล่านั้นก็จะเดินชิดขอบทาง ทำให้คนที่เดินสวนมาก็จำเป็นต้องเดินชิดขอบทางเท้าอีกฝั่ง และกลายเป็นคนที่เดินหันหลังให้รถที่วิ่งมาในทิศทางเดียวกัน (ภาพที่ 2ข) ซึ่งถ้ามองตามหลักความปลอดภัยของการจราจรก็ต้องไปเดินชิดซ้าย (ภาพที่ 2ค) (Yee, 2015) เพื่อจะได้ปลอดภัยกว่า คนที่เดินสวนก็จะเดินชิดซ้ายและมองเห็นรถยนต์ที่วิ่งมาบนถนนได้ชัดเจน (3) การเดินบนทางเท้าไม่มีหลักการว่าจะเดินทางซ้ายหรือทางขวา เพราะไม่จำเป็นต้องออกเป็นกฎระเบียบ แต่สังคมยอมรับให้เดินไปได้ตามสะดวก กระนั้นก็พึงรักษามารยาทในการ ใช้ทางเท้า นั่นคือ ไม่ควรเดินหรือทำอะไรที่เป็นขวางทางเดินคนอื่น

ภาพที่ 2 จินตภาพการเดินทางเท้า

การส่งเสริมวินัยในการเดินทางเท้า

ในการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันมีผู้เสนอให้ใช้วิธีของลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism) คือ ให้แข่งขันกันหาประสิทธิภาพเชิงปฏิบัติ (กิริติ บุญเจือ, 2546) ซึ่งโดยแนวทางนี้ก็ย่อมเป็นการนำแนวคิดหลักการ (principle) มาส่งเสริมจนเกิดเป็นวินัย (discipline) และกำหนดเป็นมารยาทในที่สาธารณะ เพื่อความเป็นระเบียบซึ่งมีคุณค่าในระดับสังคมโดยวางระดับของความดีที่สุด ไว้ว่าเป็นการดีทั้งหมดบนพื้นฐาน

เดียวกัน โดยอาจจำแนกเป็นแนวทางธรรมเนียมปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติในการเดินบนทางเดินเท้าทั่วไป การเดินบนทางเดินเท้าริมถนน และการเดินบนทางเดินภายในอาคาร ได้แก่

1. แนวทางการเดินบนทางเดินเท้าทั่วไป

การเดินบนทางเดินเท้ามักจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามมารยาทและกฎบางประการ เพื่อความปลอดภัยและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น (1) เดินชิดขวา/ชิดซ้าย หากไม่แน่ใจว่าควรเดินชิดด้านไหน ควรเดินชิดทางใดทางหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงให้คนที่เดินตามหรือคนที่สวนมา (2) หากทางเท้าแคบ ไม่ควรเดินกลางทางเท้าจนเต็มเนื้อที่ทางเดิน (3) อย่าเดินเรียงแถวหน้ากระดานขวางทางผู้อื่น หรือกระโดดไปเดินไป เดินแกว่งแขนแต่พอดี ไม่เดินช้าหรือเร็วเกินไป และไม่ควรเดินก้มหน้า (4) ในช่วงเวลาเร่งด่วนหรือเต็มไปด้วยผู้คนบนทางเท้า ไม่ควรทำอะไรที่เป็นขวางทางเดินคนอื่น เช่น การหยุดรับโทรศัพท์ หรือหยุดเดินกะทันหันกลางทางเดิน

2. แนวทางการเดินบนเดินเท้าริมถนน

การเดินบนทางเดินเท้าริมถนน จำเป็นที่จะต้องเน้นการเดินอย่างปลอดภัยและระมัดระวัง คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการเดินบนทางเท้า ได้แก่ (1) ใช้ทางเท้าที่กำหนดไว้ เดินบนทางเท้าหรือทางสัญจรที่กำหนดไว้ทุกครั้งที่ได้ หากไม่ได้มีทางเท้าที่ชัดเจนให้เดินชิดด้านข้างของถนน (2) ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร ปฏิบัติตนในการเดินทางเท้า ทางสัญจรต่าง ๆ ให้เหมือนกับการใช้ทางเท้าที่อยู่ด้านข้างถนนสำหรับคนเดินเท้า (3) เดินชิดขวา-ซ้าย ในประเทศที่ผู้คนขับรถทางด้านขวาของถนน ให้เดินบนทางเท้าชิดด้านขวา หากอยู่ในประเทศที่ผู้คนขับรถชิดซ้าย ให้เดินชิดซ้าย (4) ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ ผู้ใช้ทางเดินเท้าควรให้ความสนใจกับสิ่งรอบข้างขณะเดิน หลีกเลี่ยงการเสียสมาธิ เช่น การใช้โทรศัพท์ การส่งข้อความหรือคุยโทรศัพท์ระหว่างการเดิน เพราะอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ (5) เสียสละต่อผู้อื่น: มีมารยาทและเสียสละต่อผู้เดินทางเท้าคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากทางเท้าแคบหรือแออัด ไม่ควรเดินกลางทางเท้าจนเต็มเนื้อที่ทางเดิน หากเดินช้า ๆ หรือยืนพูดคุยก็น่าให้ยืนชิดข้างทางเพื่อให้คนผ่านไป (6) หลีกเลี่ยงการกีดขวางทางเดิน เมื่อเดินเป็นกลุ่มให้เดินเป็นกลุ่มเดียว โดยเว้นที่ว่างให้ผู้อื่น เดินผ่าน อย่ากีดขวางทางเดินเท้าทั้งหมด (7) คำนึงถึงผู้อื่น ระมัดระวังและเอื้อเฟื้อต่อผู้พิการ ผู้ปกครองที่มีรถเข็นเด็ก หรือผู้สูงอายุที่อาจต้องการพื้นที่ในการเดินมากกว่าผู้อื่น (8) ระวังสิ่งกีดขวางคอยสังเกตสิ่งกีดขวางใด ๆ เช่น พื้นผิวที่ไม่เรียบ หลุมบ่อ แก้วน้ำ ถังขยะ หรือเศษขยะบนทางเดินเท้าเพื่อหลีกเลี่ยงการชน การสะดุดหรือหกล้ม (9) แต่งกายให้มองเห็นได้ในเวลากลางคืน: การเดินตอนกลางคืนหรือในสภาพแสงน้อยให้สวมเสื้อที่มีสีสะท้อนหรือสวมเสื้อที่สะท้อนแสงได้ง่าย เพื่อให้ผู้อื่นมองเห็นและไม่เกิดอุบัติเหตุเดินชนได้

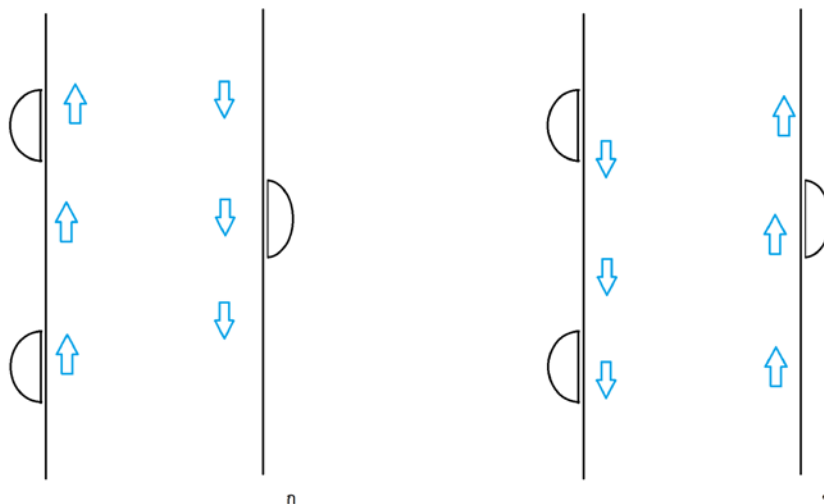
3. แนวทางการเดินบนทางภายในอาคาร ทางเดินระหว่างอาคาร หรือพื้นที่ปิดใด ๆ

การเดินภายในอาคาร ทางเดินระหว่างอาคาร หรือพื้นที่ปิดใด ๆ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามมารยาทและกฎบางอย่างเพื่อความปลอดภัยและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น วิธีการเดินภายในอาคารหรือทางเดิน มีดังนี้

1) เดินทางชิดซ้าย (ภาพที่ 3ก) หรือ เดินชิดทางขวา (ภาพที่ 3ข) ย่อมจะช่วยให้การจราจรบนทางภายในอาคารหรือทางเดินระหว่างอาคารราบรื่นและป้องกันการชนกัน

- 2) ก้าวเดินให้จังหวะให้สม่ำเสมอ หลีกเลี่ยงการหยุดหรือเปลี่ยนทิศทางกะทันหัน หากจำเป็น ต้องหยุด ให้ถอยห่างหรือออกข้าง เพื่อให้ผู้อื่นผ่านไปโดยไม่กีดขวาง
- 3) เคารพพื้นที่ส่วนตัว โดยรักษาระยะห่างจากผู้อื่นอย่างเหมาะสมเพื่อเคารพพื้นที่ส่วนตัว ของแต่ละคนและหลีกเลี่ยงการปะทะหรือแตะต้องโดนร่างกายผู้อื่นโดยไม่เหมาะสม
- 4) หลีกเลี่ยงการหยุดเดินหรือหยุดจับกลุ่มพูดคุยกันที่ประตู ทางเข้า หรือทางออก ควรเปิด พื้นที่เพื่อให้คนอื่นเข้าถึงได้ง่าย
- 5) ยอมเดินตามคนที่เดินเร็วกว่าไปก่อน โดยหากเราเดินช้ากว่าก็ให้ก้าวไปด้านข้าง ควร เอื้อเฟื้อผู้ที่มีความรีบร้อนหรือมีเรื่องเร่งด่วน
- 6) ดูป้ายและเครื่องหมายบนพื้น อาคารบางแห่งอาจมีกฎหรือแนวปฏิบัติเฉพาะสำหรับการ สัญจรทางเท้าภายในอาคาร ให้ความสนใจและพึงปฏิบัติตามเพื่อความเป็นระเบียบ
- 7) คำนึงถึงผู้อื่นที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหว เช่น คนที่ใช้รถเข็น ไม่เท้า หรืออุปกรณ์ช่วย เคลื่อนไหวใด ๆ ควรเอื้อเฟื้อให้เกิดพื้นที่ว่างรอบข้างและเข้าใจถึงการเดินที่ใช้เวลามากขึ้น
- 8) หากมีราวจับ เช่น บันไดหรือทางลาด ให้ใช้ราวจับเพื่อเพิ่มความมั่นคงและปลอดภัย
- 9) ระวังทางออกฉุกเฉิน โดยสังเกตป้ายทาง เพื่อระมัดระวังทางออก ไม่กีดขวางทางออก ฉุกเฉิน
- 10) ในพื้นที่แออัดให้ใช้ความอดทน หลีกเลี่ยงการผลักหรือเบียดเสียดกับผู้อื่น
- 11) รักษาทางเดินให้โล่ง หากต้องหยุดเดินก็พึงหลีกเลี่ยงการวางกระเป๋า หรือสิ่งของอื่น ๆ ไว้บนทางเดิน ซึ่งอาจสร้างอันตรายต่อการเดินทางหรือกีดขวางเส้นทางสำหรับผู้อื่นได้

ภาพที่ 3 จินตภาพการเดินทางเท้าระหว่างอาคาร

เมื่อผู้ใช้ทางเท้าปฏิบัติตามคำแนะนำดังที่ได้เสนอไว้นี้ ก็จะมีมั่นใจได้ว่าแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์ การเดินบนทางเท้าที่ปลอดภัยและน่าอภิรมย์ โดยแต่ละคนมีคุณธรรมในการใช้ทางเท้า คำนึงถึงผู้อื่นที่ใช้พื้นที่ ร่วมกัน การส่งเสริมแนวทางนี้ย่อมสอดคล้องกับการจัดระเบียบทางสังคม เพราะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิด

ความเป็นระเบียบในการใช้พื้นที่สาธารณะ ซึ่งหากผู้คนมีความไร้ระเบียบก็ทำให้เกิดความวุ่นวาย เช่น การเดินบนทางเดิน การเดินเป็นกลุ่ม การขึ้นลงรถ การหยุดแวะซื้อของหน้าร้าน เกิดความสับสนวุ่นวาย ความไม่เป็นระเบียบอาจทำให้เกิดอันตรายและความล่าช้าแก่ตนเองและผู้อื่นได้ การเดินเป็นกลุ่มเต็มทางเดินก็จะเป็นการกีดขวางทางผู้อื่นและผู้ที่จะเดินสวนกลับมา สะท้อนการขาดวินัยต่อตนเองและผู้อื่น การเดินอย่างเป็นระเบียบโดยยึดหลักการเดินที่เหมาะสมจึงเป็นการส่งเสริมเชิงวัฒนธรรมที่พึงส่งเสริมในเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป (โรงเรียนบ้านหนองปรือ, 2557) และในการส่งเสริมในผู้ใหญ่ก็จะทำให้เกิดเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน รวมไปถึงการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่สะท้อนความเจริญขององคมนตรีของวัฒนธรรมอันดีของสังคมอีกด้วย

สรุป

การเดินทางเท้าในปัจจุบันสะท้อนความไม่เป็นระเบียบ ซึ่งแสดงออกมาโดยแต่ละคน บนฐานของมนุษยนิยมที่เห็นว่า มนุษย์ชอบส่วนตนและปฏิบัติตามสิ่งที่ชอบ อาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมที่ถูกกำหนดไว้ของสังคมนั้นก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับระเบียบความคิดของแต่ละคนนั้นว่าจะชื่นชอบความเป็นระเบียบตามธรรมชาติหรือไม่ ผู้ที่มีใส่ใจความเป็นอิสระจากการกำหนดเงื่อนไขล่วงหน้าและประเพณีของสังคมมักจะสะท้อนออกมาเป็นภาวะขบถทางความคิดและการแสดงออกที่ขัดกับขนบธรรมเนียมของสังคม โดยร่วมเป็นหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านการไตร่ตรองตนเองอย่างลึกซึ้ง บนฐานคิดเชิงปรัชญาของตนเองทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ตาม

เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้สะท้อนความคิดเสรีของตนออกมาเป็นปรากฏการณ์ความไม่เป็นระเบียบของการเดินทางเท้า เป็นรสนิยมใหม่ที่จะเดินอย่างอิสระ และพร้อมที่จะเดินขวักไขว้ไปมา โดยไม่รู้สึกราวจะต้องมีความเป็นระเบียบก็ได้ อย่างไรก็ตาม ในทางสังคมย่อมควรทบทวนคิดและมองให้เห็นคุณค่าของขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมผ่านประวัติศาสตร์ แนวคิดของผู้คนและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติตามหลักวิชาการ ซึ่งจะกลายเป็นเหตุผลสำหรับช่วยชี้ความถูกต้อง ดีไม่ดี ซึ่งการจัดระเบียบทางสังคมมองหาความเหมาะสมนั้นคือ การถูกต้องตามกาลเทศะ และรู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร สิ่งเหล่านี้เป็นอัตวิสัยของแต่ละคนแต่ก็มีลักษณะร่วมในสังคมหนึ่ง ๆ เพียงพอที่จะใช้กำกับกรอบแห่งความพอเหมาะพอดีที่มนุษย์แต่ละคนจะต้องมีสำนึกขึ้นมาเพื่อควบคุมตนเองให้อยู่ในความพอเหมาะได้ กรอบความคิดที่รอบคอบครบถ้วนและเปิดพื้นที่ให้แก่แต่ละคนได้เลือกปฏิบัติให้พอดี จึงวางอยู่บนฐานจริยธรรมเชิงวัฒนธรรม จากแนวคิดในการเดินเท่านั้น นอกจากมิติสังคมเชิงประวัติศาสตร์ มิติปรัชญา และมิติการยศาสตร์ ทำให้ต้องพิจารณาขอบเขตความปลอดภัยในการเดินเท้า และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการใช้ทางเท้า ปัญหาความสับสนในการเดินบนทางเท้า มีทั้งผู้ที่เดินทั้งชิดซ้าย ชิดขวา หรือไม่ซ้ายไม่ขวา ที่สะท้อนความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ในปัจจุบัน ซึ่งปรัชญากระบวนการหลังนวยุคเชื่อว่าธรรมชาติมีระเบียบ มนุษย์จำลองมาเป็นระเบียบแต่ไม่ควรยึดมั่นจนตายตัว ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้เท่าที่ไม่ละเมิดเสรีภาพผู้อื่น แนวคิดนี้จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกับแนวคิดที่มองหาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ บนหลักการไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนท่าน นั่นคือ ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้เท่าที่ไม่ละเมิดเสรีภาพ

ผู้อื่น บนฐานการเคารพสิทธิของตนและสิทธิของผู้อื่นในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน แม้บทความนี้จะไม่อาจสรุปได้ตายตัวว่าจะให้เดินชิดทางด้านใด เนื่องด้วยสามารถรับฟังเหตุผลของแต่ละฝ่ายได้ แต่ก็นำเสนอว่า ไม่ว่าจะเดินชิดฝั่งใดฝั่งหนึ่ง ก็เพียงให้มองเห็นความเป็นระเบียบ และการแสดงออกของความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นนั่นคือ การให้มีพื้นที่ตรงกลางระหว่างผู้ที่เดินสวนกันไว้สำหรับการเดินแซงหรือเป็นที่ยาวให้รู้สึกปลอดภัยสำหรับผู้ใช้งานทางเท้าร่วมกัน

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้ได้ข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางเท้าในประเด็นที่สำคัญ คือ

1. มิติสังคมเชิงประวัติศาสตร์ ชี้ว่าทางเดินเท้ามีขึ้นเพื่อความปลอดภัย และได้มีการออกกฎหมายเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อการจัดระเบียบและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม โดยอิงกับการเดินรถ เดินรถชิดขวา คนเดินชิดซ้าย เดินรถชิดซ้าย คนเดินชิดขวา

2. มิติปรัชญา ชี้ว่าการเดินชิดทางใด ไม่ว่าจะซ้ายหรือขวาวางอยู่บนฐานคิดเรื่องความเป็นระเบียบ ซึ่งมีรากคิดจากแนวคิดมนุษยนิยมที่เน้นอิสรภาพและเสรีภาพ โดยรัฐโหมมองว่าความเป็นระเบียบนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแทนที่ความเป็นระเบียบของธรรมชาติที่มนุษย์ได้ละเมิดไป และเสรีภาพกลายเป็นเรื่องของความไม่เป็นระเบียบ ทำให้มนุษย์ที่เน้นเสรีภาพจะแสดงตนผ่านความไม่เป็นระเบียบ และวางแนวคิดอยู่บนความเป็นอนาธิปไตยที่เน้นความเป็นอิสระของแต่ละคน โดยท้าทาย ปั่นป่วนความเป็นระเบียบในวัฒนธรรมสังคมแบบเดิม นิเช มองว่าเจตจำนงไม่จำเป็นต้องประสานกันอย่างเป็นระบบ การทำให้ตนเองมีความสุขต้องพ้นไปจากการครอบงำของระบบศีลธรรมและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการศรัทธาหลังนวยุคที่ปฏิเสธความตายตัวของกฎและรื้อทั้งระบบระเบียบต่าง ๆ โดยเน้นเสรีภาพที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้เท่าที่ไม่ละเมิดผู้อื่น จึงนำมาสู่ปรากฏการณ์การเดินทางเท้าอย่างไม่เป็นระเบียบ

3. มิติการยศศาสตร์ ชี้ว่ามนุษย์มีการเดินเป็นกิจกรรมทางกาย การเดินชิดขวาหรือชิดซ้ายเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาเพื่อความมั่นใจว่าหากมีจังหวะที่ไม่อาจทรงตัวได้ ตนจะสามารถจับหรือยึดหรือค้ำยันตนได้ ทั้งนี้การออกแบบทางเท้าจะต้องจัดให้พอดีกับการเดินสวนทางของผู้คน คือ ประมาณ 3-5 เมตร

4. การส่งเสริมวินัยในการเดินเท้าข้างถนน เน้นการนำหลักการมากำหนดเป็นมารยาทในระดับสังคม โดยไม่กำหนดว่าเดินชิดซ้ายหรือชิดขวา แต่เน้นให้เดินชิดด้านใดด้านหนึ่งเพื่อเปิดพื้นที่ตรงกลางให้ว่างเพื่อให้คนที่รีบด่วนเดินไปได้ โดยแต่ละคนจะต้องไม่เดินกีดขวางหรือทำกิจกรรมอื่นที่ทำให้ขวางทางเดินคนอื่น เน้นการมีมารยาทและเสียสละต่อผู้เดินทางเท้าคนอื่น

5. การส่งเสริมวินัยในการเดินเท้าในอาคาร ทางเชื่อมอาคาร และพื้นที่ปิด ชี้ว่าเดินชิดด้านใดด้านหนึ่งเพื่อให้การจราจรมีความราบรื่น ไม่เดินชนกัน เว้นพื้นที่ว่างระหว่างบุคคล ไม่ขวางทางหนีไฟหรือประตูทางเข้าออก ยอมให้คนที่เดินเร็วกว่าไปก่อน และเอื้อต่อผู้ที่มีปัญหาในการเคลื่อนไหว

เอกสารอ้างอิง

กิริติ บุญเจือ. (2546). *ปรัชญาภาษาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

- จิรนนท์ อินทร์ประเสริฐ. (2561). *วิธีการตัดลิ้นใจหลายหลักเกณฑ์สำหรับการประเมินสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเดินเท้าในพื้นที่มหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต การออกแบบและวางแผนสิ่งแวดล้อม). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ทรรศชล ปัญญาทรง. (2551). *แนวทางการออกแบบเพื่อพัฒนาทางเท้าในย่านพาณิชยกรรมอโคกกรุงเทพมหานคร* (ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนธรณ์ คล้ายจินดา, สิทธิกานต์ สัตย์เชื้อ. (2566). *มองเมืองจากทางเดินเท้า*. กรุงเทพฯ: เมืองอุ่นไอรัก และไม่สำคัญ. สืบค้นเมื่อ 26 มิ.ย 2566, จาก <https://theurbanis.com/mobility/26/06/2023/14399>.
- ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2561). *ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่*. มหาสารคาม: หจก.อภิชาติการพิมพ์.
- เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2563). *ทบทวนความคิด*. กรุงเทพฯ: หจก.ปัสเปส.
- เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2564). *ความรู้และสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: หจก.ปัสเปส.
- โครงการรักเดิน หมอชาวบ้าน และ สสส. (2557). *เดินศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมอชาวบ้าน.
- Chobrod. (13 พฤษภาคม 2564). *ทำไมไทย ขับรถเลนซ้าย เผยที่มาของการจราจรซ้ายมือและขวามือ*. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567, จาก <https://chobrod.com/tips-car-care/ทำไมไทย ขับรถเลนซ้าย-12154>
- โรงเรียนบ้านหนองประดู่. (2557). *เดินขวา...พิสูจน์คน(ดี) โครงการงานคุณธรรม*. สืบค้นเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2565, จาก www.kruchiangrai.net
- สำนักข่าวอิสรา. (13 พฤศจิกายน 2565). *เปิดหลักออกแบบ-เกณฑ์สร้าง “ทางเท้า” พื้นที่สาธารณะประโยชน์ มากกว่า 100 ไร่แล้ว*. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567, จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/106552-isranews-238.html>
- What is the rule of a pedestrian to walk, on the left or the right?. Retrieved September 13, 2022, From www.quora.com
- Cozy Physical Therapy. (13 September 2022). *Occupational Ergonomics – Working and Walking Postures*. Retrieved May 13, 2024, From <https://www.cozypt.com/blog/occupationalergonomics-working-and-walking-postures/>
- Crocker LG. (1979). *Order and disorder in Rousseau’s social thought*. PMLA, 94(2), 247-260. Retrieved September 13, 2022, <https://doi.org/10.2307/461889>
- Lorand R. (2000). Putting disorder in order. *The Jerusalem Philosophical Quarterly*. 49: 282-300. *Online Etymology Dictionary*. Retrieved September 13, 2022, From <http://www.etymonline.com>.
- Tattersall I. (2009). Human origins, Out of Africa. PNAS, 106(38), 16018- 16021. Retrieved September 13, 2022, From <https://doi.org/10.1073/pnas.090320710>
- Yee LE. (21 September 2015). *Etiquette needed on pedestrian paths*. Retrieved September 13, 2023, from <https://www.straitstimes.com/forum/letters-on-the-web/etiquette-needed-on-pedestrian-paths>

ระบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Social studies teaching system to achieve academic achievement

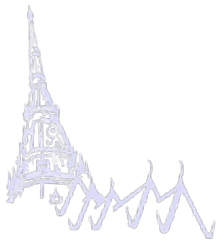
พระมหาศุภฤกษ์ สิวันคำ

Phramaha Supharoek Siwankham

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: suparerk1935@gmail.com

Received June 18, 2024; Revised June 26, 2024; Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

ระบบการสอนสังคมศึกษาเพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการนำเอาวิธีระบบหรือการจัดระบบมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งทำให้สามารถจัดการและวิเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการสอนนี้ประกอบด้วยสามส่วนหลัก คือ ข้อมูลที่ป้อน (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) ข้อมูลที่ป้อนอาจประกอบด้วยทรัพยากรทางการเรียนการสอน เช่น หนังสือเรียน สื่อการสอน และข้อมูลของนักเรียน ขณะที่กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนการสอนและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และผลผลิต คือ ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียน องค์ประกอบย่อย ๆ ของระบบการสอนประกอบด้วยหลายระบบย่อย เช่น ระบบครูผู้สอนที่มีหน้าที่ในการวางแผนการสอนและการประเมินผล ระบบนักเรียนที่เป็นผู้รับข้อมูลและปฏิบัติตามคำสอน ระบบสื่อการสอนที่มีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลและกระตุ้นการเรียนรู้ และระบบการเลือกและการใช้สื่อการสอนหรือแหล่งการเรียนรู้ที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังมีหน่วยย่อยอื่น ๆ ที่สามารถทำงานอย่างอิสระแต่ต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อย ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ หากมีการเปลี่ยนแปลงในหน่วยย่อยใด ๆ จะส่งผลกระทบต่อหน่วยย่อยอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น ต้องมีการประสานงานและการปรับตัวเพื่อให้ทุกหน่วยย่อยทำงานอย่างสอดคล้องกัน การวางแผนและการประเมินผลอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ระบบการสอนสังคมศึกษานี้สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ตามที่คาดหวัง

คำสำคัญ: ระบบการสอน; สังคมศึกษา; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ABSTRACT

The social studies teaching system to achieve academic achievement was the adoption of a systematic or organized some method for teaching and learning. This made it

possible to efficiently manage and analyze the various details. This teaching system consists of three main parts: Input, Process, and Output. The Input may include the teaching resources such as textbooks, teaching materials, and student data. The Process refers to the teaching and learning steps that occur in the classroom and the product is the learning outcome.

The components of the teaching system consist of several subsystems, such as the teacher system that is responsible for lesson planning and evaluation. A system for students who receive information and follow the teachings. A teaching media system has a role in presenting information and stimulating learning and the system for selecting and using teaching media or learning resources that made the teaching and learning more effective.

In addition, there are other subunits that can work independently, but must work together to get the best results. The interaction between these smaller units is also important. If there is a change in any subunit, it will affect other subunits as well. Therefore, there must be coordination and an adjustment so that all subunits work harmoniously. The continuous planning and evaluation will help these social studies teaching system achieving its expected successful results.

Keywords: Teaching system; Social studies; Academic achievement

บทนำ

สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) ปัจจุบัน ความรู้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ความเข้มแข็งของทรัพยากรทางปัญญาทำให้เกิดความได้เปรียบในหลายด้าน แนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันอย่างมาก เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำหรับการเตรียมคนและสังคมให้มีความพร้อมในทุกมิติ ดังนั้น การจัดการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มากที่สุดควรเป็นการศึกษาที่พัฒนาคนในลักษณะองค์รวม โดยเฉพาะในยุคที่ความรู้ คือ อำนาจ การสามารถใช้ข้อมูลข่าวสารให้เกิดประโยชน์สูงสุดจะต้องมีการปรับข้อมูลข่าวสารให้อยู่ในรูปขององค์ความรู้และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ (สุดาพร ลักษณะนิยานวิน, 2550)

การศึกษาต้องทำให้เด็กไทยคิดเป็น โดยเน้นการคิดวิเคราะห์ คิดเชิงโครงสร้าง คิดรวบยอด และคิดเพื่อสังคม รวมทั้งสามารถร่วมกันทำงานเป็นทีม ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนจึงควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ฝึกฝนกระบวนการคิด กระบวนการประชาธิปไตย และฝึกฝนคุณธรรมและจริยธรรม การจัดการศึกษาด้านสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี มีเหตุผล คิดสร้างสรรค์ และมีคุณธรรม การนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตที่มีความสุขโดยใช้เทคนิควิทยาการจากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์นำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมได้อย่างมีความสุข

กลุ่มวิชาสังคมศึกษาเป็นรายวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากมุ่งพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตในสังคมและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งสามารถนำความรู้และความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะหลาย ๆ ด้าน เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะทางการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหา รวมถึงการเป็นพลเมืองดีของสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับโลก

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา หรือที่ในปัจจุบันเรียกว่า สารการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องเป็นวิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิดและความสามารถต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ พัฒนาความคิด สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนสามารถบรรลุจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการสอนเป็นเรื่องที่มีการศึกษาและอธิบายโดยนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งแต่ละท่านมีมุมมองและการให้ความหมายที่สะท้อนถึงประเด็นสำคัญและลักษณะเฉพาะของระบบการสอนในมุมมองของตนเอง

ความหมายของระบบ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2545) ได้กล่าวถึงความหมายของ “ระบบ” ไว้ว่า ระบบ หมายถึง ผลรวมของหน่วยย่อยซึ่งทำงานเป็นอิสระจากกัน แต่มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ทศนา แคมมณี (2547) ได้ให้ความหมายของระบบการสอน คือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎีหลักการแนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่า มีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของระบบนั้น ๆ

วาสนา ทวีกุลทรัพย์ (2554) ระบบ หมายถึง องค์ประกอบหลายองค์ประกอบมารวมกันเป็นโครงสร้างที่มีความแน่นอน มีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบอย่างเป็นระเบียบระบบ แต่ละองค์ประกอบมีการทำงานที่เป็นอิสระแต่มีปฏิสัมพันธ์กันเกี่ยวเนื่องต่อกัน

วิทยา คูวิรัตน์ (2540) ได้ให้ความหมายของระบบ หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยขึ้นต่อกันและกัน มีความเป็นหนึ่งเดียวกันมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ โดยองค์ประกอบต่าง ๆ นั้น จะรวมกันเป็นระบบ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

สัจด์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า ระบบ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนอย่างมีระเบียบเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้

Gerlach & Ely (1974) กล่าวว่า ระบบ หมายถึง การจัดชั้นเรียนเหมาะสำหรับนำมาตรวจสอบการวางแผนการสอน เพราะระบบได้แสดงให้เห็นระบบการเรียนการสอนทั้งหมด

Kibler (1974) กล่าวว่า ระบบ หมายถึง จุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน ที่ต้องมีความครอบคลุมพฤติกรรมทางด้านสติปัญญา (Cognitive domain) ด้านเจตคติ (Affective domain) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor domain)

Kemp (1985) กล่าวว่า ระบบ หมายถึง รูปแบบที่เป็นอิสระ ที่มีความสัมพันธ์กัน และไม่เป็เส้นตรง

สรุปได้ว่า ระบบการสอนเป็นการรวมกันขององค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกันและมีเป้าหมายร่วมกันในการทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ความสำคัญของระบบการสอน

สัจด์ อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของระบบการสอนว่า เป็นสิ่งที่ช่วยครูผู้สอนดำเนินการสอนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการสอน และประการที่สำคัญ คือ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติไปในแนวทางที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการสอนควรมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐาน ระบบการสอนควรมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ หลักการพื้นฐานเป็นส่วนประกอบ ซึ่งระบบการสอนหนึ่งอาจมีเพียงแนวคิดเดียว หรืออาจจะมีหลายแนวคิด (Multidisciplinary) แนวคิดและหลักการพื้นฐานเหล่านี้จะใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการเลือกกำหนดและจัดระเบียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องต่อเนื่องกัน

2. มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันตลอดระบบการสอน เป็นหน้าที่ของผู้ออกแบบการสอนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ความละเอียดรอบคอบและคิดวิเคราะห์ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั่วไปและองค์ประกอบเฉพาะสาขา จะต้องเลือกให้เหมาะสม คือ มีความสัมพันธ์และส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างสอดคล้องต่อเนื่องกันเป็นลำดับ กับแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานนอกจากนี้ระบบการสอนควรมีลักษณะของการให้ความสำคัญขององค์ประกอบทั้งหมดร่วมกัน กล่าวคือ ในระบบการสอนหนึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์กัน และร่วมกันส่งผลต่อผู้เรียนกล่าวได้ว่า ระบบการสอนนั้นเป็นระบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ

3. มีการพัฒนาหรือออกแบบอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ประกอบ กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญ จัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องนำแผนการจัดองค์ประกอบไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ และรับรองผลที่เกิดกับผู้เรียนว่าสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการ จึงจะยอมรับว่า การจัดองค์ประกอบนี้เป็นระบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ

4. มีผลต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนทั้งเฉพาะเจาะจงและทั่วไปซึ่ง ระบบการสอนแต่ละระบบจะส่งผลต่อผู้เรียนต่างกันออกไปตามแนวคิดและหลักการของระบบการสอนนั้น ดังนั้นก่อนที่จะนำระบบการสอนไปใช้ควรพิจารณาความสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการ มิฉะนั้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจจะไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้

5. มีแนวทางการนำไปใช้ ระบบการสอนจะต้องมีการกำหนดแนวทางการนำไปใช้อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกกับครูผู้สอนในการนำไปปฏิบัติ เช่น การเตรียมของครูผู้สอน บทบาทของครูผู้เรียน การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เป็นต้น จะช่วยให้มองเห็นภาพและสามารถปฏิบัติได้ง่ายส่งผลให้การสอนตามรูปแบบมีประสิทธิภาพบรรลุผลตามที่ต้องการมากขึ้น

สรุปได้ว่า ระบบการสอนมีความสำคัญอย่างมากในการช่วยครูผู้สอนในการดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่น รวมถึงลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการสอน ไม่เพียงแต่ช่วยครูเท่านั้น ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติของผู้เรียนไปในทิศทางที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ระบบการสอนยังต้องมีผลต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน และมีแนวทางการนำไปใช้อย่างชัดเจน เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถปฏิบัติได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของระบบ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523) กล่าวว่า การจัดระบบประกอบด้วยองค์ประกอบ ด้วย (1) ขั้นสำรวจข้อมูลที่ใส่เข้าไป (Input) (2) ขั้นดำเนินการ (Process) (3) ขั้นผลลัพธ์ (Output) (4) ขั้นผลย้อนกลับ (Feedback)

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550) ระบบการทำงานใดก็ตามจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วนที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่

1. ข้อมูลสู่ระบบ (Input) เป็นการกำหนดปัญหา ตั้งวัตถุประสงค์ ป้อนวัตถุดิบ หรือรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ก่อนที่จะดำเนินงาน
2. กระบวนการ (Process) เป็นการจัดการกระทำกับข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ป้อนเข้ามาเพื่อให้ดำเนินงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์
3. ผลลัพธ์ (Output) เป็นผลที่ได้ออกมาภายหลังการดำเนินงานในขั้นของกระบวนการสิ้นสุดลง
4. ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เป็นการนำเอาผลลัพธ์ที่ประเมินนั้นมาพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้าง เพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในส่วนต่าง ๆ นั้น ให้สามารถใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของระบบถือเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการกับข้อมูลและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ การจัดระบบนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ขั้นข้อมูลที่ป้อนเข้าไป (Input) ขั้นดำเนินการ (Process) ขั้นผลลัพธ์ (Output) และขั้นผลย้อนกลับ (Feedback)

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพที่ดี ถือเป็นการนำแนวคิด วิธีการ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอน มาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ตามแนวทางของหลักสูตรกำหนด โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ซึ่งต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นองค์ประกอบสำคัญ (ชัยชัย อธิเกียรติ และธนารักษ์ สารเลื่อนแก้ว, 2560) ได้แก่

1. บรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ครูควรพัฒนา และจัดอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีอย่างหนึ่งของการเรียน การสอนอย่างเป็นระบบ

2. การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นได้ ทุกเวลา ขึ้นอยู่กับบริบทสังคมและสภาพแวดล้อม เป็นองค์ประกอบ ซึ่งการสอนในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้กระบวนการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่การเรียนแบบมีครูสอน เพราะครูผู้สอน เป็นได้เพียงปัจจัยหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เท่านั้น

3. ผลของการเรียนรู้นั้น ผู้เรียนสามารถนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติจริงในชีวิตได้ ดังนั้น สิ่งที่ดีให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สร้างความรู้ และค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเน้นว่า สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างแท้จริง

4. การเรียนรู้ที่ดีจะเกิดการปฏิบัติจริง ด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์โดยผู้เรียนเอง คือ ผู้เรียน ควรจะได้มีโอกาสสัมผัสของจริง สถานการณ์จำลอง การได้ทดลองทำ การได้ร่วมในกระบวนการกลุ่ม จะทำให้ ผู้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันในสังคม และการแก้ปัญหาของชีวิตได้อย่างมีสติและใช้ปัญญา กล่าวคือ การจัดการ การเรียนการสอนควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (learner centered) ของการพัฒนา ควบคู่กับดำเนินกิจกรรม การพัฒนาตนเองให้ เต็มศักยภาพโดยครูเป็นผู้จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบท ที่มีอยู่อย่างมากมายหลายสาขา มีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่น จะนำเอาทรัพยากร อันมีค่าของท้องถิ่นและภูมิปัญญาของท้องถิ่นชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น ด้านอาชีพเกษตรกรรม ดนตรี วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อันจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักผูกพัน กับท้องถิ่น รวมทั้งใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพด้วย

6. การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ใช่อยู่ที่การสอนและระยะเวลาที่ยาวนาน แต่แก่นแท้ของการเรียน อยู่อยู่ที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนควรเป็นกระบวนการที่จัดให้ ผู้เรียนได้รู้ จากการเรียนรู้ วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบและเทคนิควิธีที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ ที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น โดยมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่ครู และผู้ดูแลการศึกษาควรพิจารณาในการจัดการเรียนรู้ ประการแรก บรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ครูควรให้ความสำคัญ เพราะสิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ

และมีความศรัทธาในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เหมาะสมสามารถทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ประการที่สอง การเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมและสภาพแวดล้อม การส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญ ครูควรทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและให้คำแนะนำมากกว่าการเป็นผู้สอนอย่างเดียว ประการที่สาม การเรียนรู้ที่ดีควรเน้นการปฏิบัติจริง ผู้เรียนควรได้สัมผัสและทดลองทำด้วยตนเอง การให้ออกาสผู้เรียนได้สัมผัสสถานการณ์จริงหรือจำลองจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและจดจำได้ดียิ่งขึ้น ประการที่สี่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้ ประการสุดท้าย การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแคในห้องเรียนหรือระยะเวลาที่กำหนด การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและการใช้เทคนิควิธีที่หลากหลายจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น

หลักการเรียนรู้ที่สำคัญ

การจัดการเรียนการสอนตามกระบวนการหลักสูตรท้องถิ่นมีหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีของทฤษฎีเชิงระบบ (System approach) ภายใต้การนำองค์ประกอบหลาย ๆ ส่วนมากรวมกัน ให้เกิดความสอดคล้องสัมพันธ์ อันจะนำไปสู่จนเกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ โดยทั่วไปองค์ประกอบที่สำคัญของวิธีการเชิงระบบจะมีอยู่ 3 ส่วน (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561) คือ

1. Input: ปัจจัยหรือสิ่งนำเข้า ได้แก่ ความรู้และกระบวนการเรียนการสอนที่ครูจัดให้แก่ผู้เรียน
2. Process: กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการที่ผู้เรียนนำความรู้จาก Input ไปขยายผลหรือทดลองใช้กับชีวิตจริง
3. Output: ผลผลิตหรือผลสำเร็จขั้นสุดท้ายตามที่คาดหวัง คือ ผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการนำความรู้ไปขยายผลหรือทดลองกับชีวิตจริงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญของวิธีการเชิงระบบ ของระบบการเรียนการสอน สรุปได้ว่ามีองค์ประกอบที่เป็นตัวป้อน กระบวนการ และ ผลผลิต ดังนี้

- 1) ตัวป้อน ได้แก่ ครู หรือ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ วัสดุอุปกรณ์
- 2) กระบวนการ ได้แก่ การดำเนินการสอน การตรวจสอบความรู้พื้นฐาน การสร้างความพร้อมในการเรียน การใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ
- 3) ผลผลิต ได้แก่ ผลการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

การพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีของทฤษฎีเชิงระบบ (System approach) คือ การจัดองค์ประกอบที่เป็นกิจกรรมสำคัญของการเรียนการสอนไว้ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้รูปแบบของการพัฒนา

กิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีเชิงระบบ ได้กำหนดองค์ประกอบที่เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กันไว้ 8 ขั้นตอน (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561) คือ

- ขั้นที่ 1 ค้นหาปัญหา (แท้) คือ ปัญหาที่มาจากเหตุ
- ขั้นที่ 2 กำหนดความต้องการ (ที่เป็นรูปธรรม)
- ขั้นที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ (ที่ปฏิบัติได้)
- ขั้นที่ 4 กำหนดหัวข้อเนื้อหา (ที่เป็นรูปธรรม)
- ขั้นที่ 5 กำหนดกระบวนการเรียนการสอน เทคนิค สื่อ และเวลาที่ครอบคลุม I-P-O
- ขั้นที่ 6 การตรวจสอบประสิทธิภาพเบื้องต้น
- ขั้นที่ 7 การสอน
- ขั้นที่ 8 การประเมินประสิทธิภาพการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพที่ดีได้ โดยการนำแนวคิดและวิธีการต่าง ๆ มาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีตามแนวทางของหลักสูตร การเรียนรู้ที่ดีต้องมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผล บรรยายากหรือสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ครูต้องพัฒนาให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดความศรัทธาในการเรียนรู้ การเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมและสภาพแวดล้อม การสอนในยุคปัจจุบันควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูผู้สอนควรเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้เท่านั้น ผลของการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตได้ การเรียนรู้ที่ดีควรให้ผู้เรียนได้สัมผัสและปฏิบัติจริง รวมถึงได้ทดลองทำและร่วมกิจกรรมกลุ่ม การจัดการเรียนการสอนควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักและรักท้องถิ่นของตน สุดท้าย การจัดการเรียนการสอนควรช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้รูปแบบและเทคนิควิธีที่หลากหลาย

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด (Learner centered)

การเรียนรู้สำคัญที่สุดเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ตรงกับความรู้และตรงตามระดับความสามารถ (Self-paced learning) หรือเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียน หรือทำกิจกรรมในสิ่งที่ตรงกับสภาพปัญหาของตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้กับชีวิตของตนเอง เน้นกระบวนการและกิจกรรมที่หลากหลายทั้งกระบวนการกลุ่ม และการศึกษด้วยตัวเอง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดจึงเป็นการเรียนการสอนที่ยึดถือผู้เรียนเป็นหลัก ครูเป็นผู้ร่วมวางแผน และเป็นผู้ให้คำแนะนำในฐานะผู้มีความรู้ และประสบการณ์ความเชี่ยวชาญเท่านั้น แต่การวางแผนการเรียนการสอนที่ดีนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างสูงสุด โดยสามารถสรุปขั้นตอน (เกรียงศักดิ์ พลอยแสง, 2561) ได้ดังนี้

1. ครูศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้เรียน
2. ผู้เรียนและครูร่วมกันวางแผนในเรื่องที่จะเรียน

3. ผู้เรียนทำความเข้าใจจุดประสงค์ของการเรียนรู้ก่อนเริ่มกิจกรรมการสอนเสมอ
 4. ผู้เรียนและครูร่วมกันกำหนดเนื้อหา กิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนรวมทั้งประเมินผล
การเรียนรู้
 5. ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยกิจกรรมที่จัดควรมีความหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 6. ผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง จากจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
- สรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด (Learner-centered learning) เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามความรู้และระดับความสามารถของตนเอง การเรียนรู้แบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนหรือทำกิจกรรมที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การเรียนรู้แบบนี้ยังเน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน กระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดนี้จึงเป็นการเรียนการสอนที่ยึดถือผู้เรียนเป็นหลัก ครูมีบทบาทในการร่วมวางแผนและให้คำแนะนำในฐานะผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning)

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาจากความเชื่อที่ว่า การเรียนของคนเราเป็นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยมีครูช่วยจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้มากกว่าถ่ายทอดจากครูสู่ผู้เรียน ดังนั้นกระบวนการสร้างความรู้จึงต้องอ้างอิงประสบการณ์ ผู้เรียนเป็น การเรียนที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ (Learning is doing) อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การกระทำใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงเน้น ในลักษณะทางสังคมของการเรียนรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเอง และระหว่างผู้เรียนกับครูทำให้เกิดการขยายผลของเครือข่ายความรู้ที่ โดยอาศัย การแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ความรู้ การ จัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยเคารพศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ การเสริมสร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกคน การส่งเสริมการเรียนการสอนให้ทุกคนอยากรู้ อยากเห็นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองตามสภาพจริง อันมีผลการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ ซึ่งหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ และเป็นการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะและความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการนี้มีหลายข้อที่สำคัญ (อังคณา อ่อนธานี, 2562) ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนเป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน: การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะเน้นการใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นฐานในการสร้างความรู้ใหม่ ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์และความรู้ที่มีอยู่มาปรับใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้ใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. การเรียน คือ กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้เรียน (Active learning) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะเน้นการทำกิจกรรมที่ท้าทาย

และต้องใช้การคิดวิเคราะห์และการลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนจะได้มีโอกาสทดลองและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความลึกซึ้งและยั่งยืน

3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างครูกับผู้เรียน: การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและครู ผู้เรียนจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กัน รวมถึงได้รับข้อเสนอแนะและคำแนะนำจากครู ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเต็มไปด้วยความร่วมมือ

4. ปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการขยายผลของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างเครือข่ายความรู้และขยายผลความรู้ที่มีอยู่ไปยังผู้อื่น ทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียน แต่สามารถขยายไปยังชุมชนและสังคมได้

5. มีการสื่อสารหลายทาง เช่น การพูดหรือการเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความรู้: การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้เรียนจะได้ฝึกฝนทักษะการพูด การฟัง การเขียน และการอ่าน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสังเคราะห์ความรู้

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการแก้ปัญหา และมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน กระบวนการเรียนรู้แบบนี้มุ่งเน้นไปที่การใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นฐานในการสร้างความรู้ใหม่ และการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (Active learning) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความลึกซึ้ง

ลักษณะการสอนที่ดี

สมจิน เปียโคสูง และธรา อังสกุล (2554) ได้กล่าวว่า การสอนที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีการส่งเสริมนักเรียนให้เรียนด้วยการกระทำ การได้ลงมือทำจริง ให้ประสบการณ์ที่มีความหมาย

2. มีการส่งเสริมนักเรียนให้เรียนด้วยการทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ยอมรับ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การทำงานร่วมกับผู้อื่น

3. มีการตอบสนองความต้องการของนักเรียน เรียนด้วยความสุข ความสนใจ กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

4. มีการสอนในลักษณะการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร

5. มีการใช้สื่อประกอบการสอน เช่น เครื่องมือทางเทคโนโลยี เพื่อดึงดูดความสนใจ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น

6. มีกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนสนุกสนาน ได้ลงมือปฏิบัติจริง และดูผลการปฏิบัติของตนเอง

7. มีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอยู่เสมอ ด้วยการซักถาม หรือให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เด็กคิดหาเหตุผลเปรียบเทียบ และพิจารณาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ

8. มีการส่งเสริมความคิดริเริ่ม และความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ดี มีประโยชน์ไม่เลียนแบบใคร ส่งเสริมกิจกรรมสุนทรีภาพ ร้อยกรอง วาดภาพ และแสดงละคร

9. มีการใช้การจูงใจ ในระหว่างเรียน เช่น รางวัล การชมเชย คะแนนแข่งขัน เครื่องเชิดชูเกียรติ การลงโทษ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสนใจ ตั้งใจ ขยันหมั่นเพียรในการเรียนและทำกิจกรรม

10. มีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ยกย่องความคิดเห็นที่ดี นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับครู

11. มีการสร้างความสนใจก่อนลงมือทำการสอนเสมอ

12. มีการประเมินผลตลอดเวลา โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การซักถาม การทดสอบ เพื่อให้แน่ใจว่า การสอนของครูตรงตามจุดประสงค์มากที่สุด

สรุปได้ว่า การสอนที่ดีนั้นมีลักษณะหลากหลายที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในลักษณะที่สำคัญ คือ การส่งเสริมนักเรียนให้เรียนรู้ผ่านการกระทำจริง การได้ลงมือทำจะทำให้ประสบการณ์ที่มีความหมายและช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ การทำงานเป็นกลุ่มยังเป็นวิธีที่ดีในการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ที่จะยอมรับความเห็นที่แตกต่าง และพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น อีกทั้งการตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม การทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องที่สนุกและน่าสนใจจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน นอกจากนี้ การสอนควรเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงและความสำคัญของแต่ละวิชา การใช้สื่อประกอบการสอน เช่น เครื่องมือทางเทคโนโลยี ก็เป็นอีกวิธีที่ช่วยดึงดูดความสนใจและทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องง่ายขึ้น การส่งเสริมความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ก็เป็นอีกหนึ่งลักษณะที่สำคัญ การให้โอกาสนักเรียนได้คิดและทำสิ่งใหม่ ๆ จะช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา นอกจากนี้ การใช้การจูงใจต่าง ๆ เช่น รางวัลหรือการชมเชย จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนและทำกิจกรรม การเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนยังส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย และสุดท้าย การประเมินผลตลอดเวลาโดยวิธีการต่าง ๆ จะช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการสอนได้ตามจุดประสงค์และความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การสอนสังคมศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในหลายด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง การสอนสังคมศึกษาไม่เพียงแต่ทำให้นักเรียนมีความรู้ในเรื่องนี้ แต่ยังช่วยให้พวกเขามีทักษะในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่ควรเน้นเพียงการท่องจำข้อมูล แต่ควรเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ การตั้งคำถาม และการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

หนึ่งในวิธีการสอนที่สามารถช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนได้ คือ การใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น วิดีโอ เอกสารภาพ และกิจกรรมกลุ่ม การใช้สื่อเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนได้รับข้อมูลในรูปแบบที่หลากหลายและน่าสนใจ นอกจากนี้ การเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนกับเหตุการณ์ปัจจุบันหรือปัญหาสังคมที่กำลังเกิดขึ้นจะช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของความรู้ที่ได้รับ

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญ การประเมินผลไม่ควรเป็นเพียงการทดสอบคะแนน แต่ควรประกอบด้วยการสังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การทำงานกลุ่ม และการนำเสนองาน การให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการและพัฒนาตนเอง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในชีวิตประจำวัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการฝึกหัดครู. (2520). รายงานผลการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมตำรวจ.
- เกรียงศักดิ์ พลอยแสง. (2561). การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จันทร์ชัย อธิเกียรติ และธนารักษ์ สารเถื่อนแก้ว. (2560). การสอนแบบทันสมัยและเทคนิควิธีสอนแนวใหม่. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2567, จาก http://regis.skru.ac.th/RegisWeb/webpage/addnews/data/2017-07-24_078.pdf.
- ชนาธิป พรกุล. (2561). กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2532). ระบบสื่อการสอน, ในชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา เล่ม 1 หน่วยที่ 1-5. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2545). การวางแผนการสอนและเขียนแผนการสอน, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาการการสอน หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. (2561). แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับแนวคิดตามทฤษฎีเชิงระบบ เป็นความสอดคล้องกันที่ลงตัว. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 9(2), 95-104.

- ทศนา แคมมณี. 2547. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- วาสนา ทวีกุลทรัพย์. 2554. การจัดระบบและการออกแบบระบบทางการศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิทยา คูวิรัตน์. 2540. การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนคาทอลิกสังกัดอัครสังฆมณฑล กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศจีประภา ธิมา, บังอร เสรีรัตน์ และอารีวรรณ เอี่ยมสะอาด. (2562). การพัฒนารูปแบบการสอนตามแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์เพื่อพัฒนาความสามารถการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 9(1), 204-211.
- สังต์ อุทรานันท์. (2532). เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- สมจิน เปียโคสูง, และธรา อังสกุล. (2554). คุณลักษณะการสอนที่ดีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี: มุมมองของอาจารย์และนักศึกษา. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 5(2), 109-130.
- สุตาพร ลักษณะนิวิน. (2550). แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนในสังคมฐานความรู้. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (บรรณาธิการ), 2550. อาจารย์มืออาชีพ แนวคิด เครื่องมือ และการพัฒนา. เครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรอุดมศึกษา แห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- อดิสร บาลโสง และวลัย. (2562). การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาและแนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ชีวิต เพื่อเสริมสร้างการกำกับตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสุขศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(2), 345-368
- อังคณา อ่อนธานี. (2562). ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการทำงานและอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 23(2), 336-350.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). หลักการสอน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Gerlach, V. S., & Ely, D. P. (1980). *Teaching and media: A systematic approach*, Englewood Cliffs. NJ.: Prentice-Hall,
- Kibler, R. J. (1974). Behavioral objectives and instructional process. selected reading for the introduction to the teaching profession. Edited by Milton Muse, Berkeley: Wiemann.
- Kemp, J. E. (1985). *The instructional design process*. New York: Harper & Row, Publishers.

สถานการณ์ภิกษุณีในศรีลังกา

The situation of Buddhist nuns in Sri Lanka

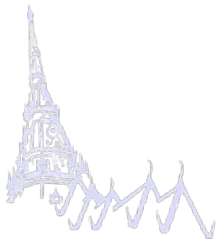
¹พระมหาพัฒน์ สหัทธสมันคง และ ²มนตรี สิริโรจนานันท์

¹Phra Mahaphat Sahasukmankong and ²Montree Sirarajanant

^{1,2}มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^{1,2}Thammasat University, Thailand

Email: montree.sira@gmail.com

Received June 22, 2024; Revised June 26, 2024; Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาทบทวนเรื่องของภิกษุณีสงฆ์ในประเทศศรีลังกา โดยเริ่มตั้งแต่ต้นของการก่อตั้งภิกษุณีสงฆ์ จนถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากข้อมูลเกี่ยวกับภิกษุณีสงฆ์ที่ทราบโดยทั่วไปนั้น พุทธศาสนิกชนชาวไทยโดยมากมีความรู้เพียงแค่ว่า ปัจจุบันนี้มีการบวชภิกษุณีที่ประเทศศรีลังกา ภูมิภาคของศรีลังกานั้นมีเรื่องของภิกษุณีสงฆ์อยู่ตั้งแต่เริ่มมีการวางรากฐานพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา อย่างไรก็ตาม ด้วยปัญหาจากการรุกรานโดยต่างชาติที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาเกิดขึ้น ทำให้ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เสื่อมสั่นไป เมื่อมีการรื้อฟื้นพระพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ แต่ไม่มีการรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาใหม่เพราะคณะสงฆ์เถรวาทที่มาทำการรื้อฟื้นให้หันไม่มีภิกษุณีสงฆ์ ต่อมาได้มีความพยายามในการรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาโดยกลุ่มภิกษุสงฆ์บางนิกายเป็นผู้สนับสนุน แม้จะสามารถอุปถัมภ์ให้เกิดมีภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาได้และได้มีส่วนช่วยในการอุปสมบทให้สตรีจากต่างประเทศรวมถึงประเทศไทย แต่การกระทำนี้ก็มีเสียงคัดค้านเช่นเดียวกัน โดยวิถีชีวิตของภิกษุณีในประเทศศรีลังกาก็ยังไม่ได้รับสิทธิของความเป็นนักบวชทุกประการ ยังมีปัญหาขัดแย้งระหว่างภิกษุสงฆ์ต่างนิกายกันและรัฐบาลของศรีลังกาก็ยังได้รับรองสถานภาพของภิกษุณีสงฆ์อย่างเป็นทางการ

คำสำคัญ: สถานการณ์; ภิกษุณี; ศรีลังกา

Abstract

This academic article aims to study and review the issue of Bhikkhuni in Sri Lanka, spanning from the establishment of the Bhikkhuni Sangha to the present situation. Most Thai Buddhists were only aware of the current existence of Bhikkhuni ordination in Sri Lanka. However, the history of Buddhism in Sri Lanka includes the presence of the Bhikkhuni Sangha.

Unfortunately, foreign invasions, which did not support Buddhism, led to the disappearance of the Bhikkhu and Bhikkhuni Sangha. When Buddhism was reinstated, the Bhikkhuni Sangha was not revived because the Theravada Sangha that was established did

not include a Bhikkhuni Sangha. The subsequent efforts were to revive the Bhikkhuni Sangha with support from certain sects of Bhikkhus. Although there were successful efforts to revive the Bhikkhuni Sangha, leading to the ordination of women from foreign countries, including Thailand, there has also been opposition to this action.

Additionally, the living conditions of Bhikkhunis in Sri Lanka are challenging, as they do not have all the rights and face conflicts with Bhikkhu sangha from different sects. Furthermore, the Sri Lankan government has not officially recognized the status of Bhikkhunis.

Keywords: Situation; Buddhist nuns; Sri Lanka

บทนำ

ในอดีตกาล ในยุคสมัยที่ประชาชนในชมพูทวีป (ประเทศอินเดียปัจจุบัน) ยังไม่ได้รู้จักพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารวมถึงพระธรรม พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแรกที่เกิดขึ้น ศาสนาที่แพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันดีในดินแดนชมพูทวีป คือ ศาสนापราหมณ์ พวกพราหมณ์นั้นให้ความสำคัญกับบุรุษในการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม แม้แต่ทวยเทพเองถึงจะมีเทพที่อยู่ในอิทธิฤทธิ์แต่ก็สำคัญน้อยกว่าเทพที่อยู่ในบุริสภาวะมาก (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2562) เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พุทธศาสนา ทรงอนุญาตให้สตรีได้มีโอกาสในการอุปสมบท สตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วได้รับการยอมรับจากสังคมชาวพุทธในฐานะของนักบวช ซึ่งการอุปสมบทเป็นภิกษุณีนี้นั้นทำให้พระพุทธศาสนาประกอบด้วยบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แม้เมื่อพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากอินเดียด้วยน้ำมือของผู้รุกรานชาวมุสลิม พุทธศาสนาได้โดดเด่นอยู่ในศรีลังกามีบันทึกถึงความเจริญรุ่งเรืองของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ จนเมื่อเวลาผ่านไปสถานการณ์แปรเปลี่ยนภิกษุณีได้อันตรธานไปจากศรีลังกา แต่ปัจจุบันก็ได้มีความพยายามรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาอีกครั้งอันส่งผลต่อเนื่องมาถึงประเทศไทย จึงสมควรที่จะพิจารณาถึงสถานการณ์ของภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกาปัจจุบันว่า ภิกษุณีเหล่านั้นอยู่ในสถานภาพและมีความเป็นอยู่เช่นไร

บริบทของสตรีในยุคพุทธกาล

ในยุคพุทธกาล พวกพราหมณ์นั้นให้ความสำคัญกับบุรุษในการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม บุรุษได้รับการศึกษาในขณะที่สตรีนั้นไม่มีโอกาสเพราะการสอนแบบ”อุปัชฌ์”อันมีความหมายตามรูปศัพท์ว่า “การนั่งลงใกล้” (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2562) ย่อมไม่เหมาะกับสตรีที่จะขอเข้ารับการศึกษาที่อาจเป็นมลทินต่อชื่อเสียงของทั้งศิษย์และครู นอกจากแนวทางแบบศาสนาพราหมณ์ที่เป็นค่านิยมหลักในยุคนั้น ในสมัยพุทธกาลนั้นก็เริ่มมีเหล่าสมณะที่ปฏิเสธแนวทางของพวกพราหมณ์อยู่ด้วยบุคคลเหล่านี้ก็ได้รับการนับหน้าถือตาในสังคมด้วยความเป็นผู้ทรงศีลที่แสวงหาสัจธรรม แต่การจะปฏิบัติธรรมเช่นเหล่าสมณะ ก็ไม่ใช่หนทางที่สตรีจะกระทำได้ เพราะสตรีมีคุณสมบัติเฉพาะเพศของตนหลายประการไม่เอื้อให้สามารถปลีกวิเวกเข้าสู่ป่าเพียงลำพังได้

(สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2562) ความข้อนี้อาจสะท้อนมาจากศีลของภิกษุณีที่มีมากกว่าภิกษุจำนวนมากซึ่งสาเหตุหนึ่งคือ ข้อจำกัดทางกายนี้นั่นเอง

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทรงเผยแผ่พุทธศาสนาให้ประชาชนทั่วไปได้ปฏิบัติและประพฤติตนได้บรรลุธรรมเป็นอย่างมาก ไม่เพียงการอุปสมบทให้กับเหล่าบุรุษที่มีความศรัทธาเท่านั้น พระองค์ยังได้อนุญาตให้สตรีได้มีโอกาสในการอุปสมบทเช่นกัน การอุปสมบทเป็นภิกษุณีของสตรีผู้เป็นพุทธศาสนิกชนคือ การเข้าสู่ความเป็นนักรบวชในพระพุทธศาสนาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประพฤติพรหมจรรย์จนเข้าสู่พระนิพพาน การบวชเป็นภิกษุณีนั่นเป็นการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติเพื่อเข้าสู่หมู่ภิกษุณีสงฆ์ ซึ่งทั้งการดำรงตนเป็นภิกษุณีนับแต่การเข้าสู่หมู่ภิกษุณีได้นั้นมีกำหนดด้วยข้อปฏิบัติทางวินัย ผู้เข้ามาแล้วต้องประพฤติตามธรรมวินัยของบรรพชิต เห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้กดขี่หรือมีอคติต่อสตรี การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแก่สตรีเช่นเดียวกับที่บุรุษสามารถออกบวชเป็นพระภิกษุ ทำให้สตรีที่ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้วได้รับการยอมรับจากสังคมชาวพุทธในฐานะของนักรบวชซึ่งการอุปสมบทเป็นภิกษุณีนั่นทำให้พระพุทธศาสนาประกอบด้วยบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา

สถานภาพของสตรีในสังคมพราหมณ์สมัยพุทธกาลที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการครอบงำของพราหมณ์นั้น สตรีมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าบุรุษ สตรีไม่สามารถดูแลตัวเองได้ต้องมีบุรุษคุ้มครอง สตรีถูกมองว่าเป็นเพียงทรัพย์สินสมบัติของสามี สตรีมีหน้าที่เพียงให้กำเนิดบุตร สตรีมีหน้าที่เพียงคอยปรนนิบัติดูแลสามีและลูก ๆ หากสตรีไม่สามารถมีบุตรชาย อาจต้องทนให้สามีมีภรรยาใหม่ แต่หากให้กำเนิดบุตรชายได้ก็จะได้รับการยกย่องจากครอบครัวของทางสามี จากบริบทของสังคมอินเดียในยุคพุทธกาลที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้มีการตั้งภิกษุณีสงฆ์ เมื่อสองพันกว่าปีก่อนนั้น ถือว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่เป็นการยอมรับสตรีว่า มีความสามารถทางสติปัญญาเทียบเท่าผู้ชายได้ การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการสถาปนาภิกษุณีสงฆ์ในช่วงเวลาที่ผู้หญิงถูกบีบคั้นกดดันให้อยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยในสังคม เป็นการแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและความเมตตาของพระองค์ การที่พระองค์ทรงอนุญาตให้มีนักรบวชสตรีช่วยให้สตรีทั้งหลายจะสามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้สิ่งนี้นับว่า เป็นแนวคิดที่ก้าวหน้ามากเป็นการปฏิรูปสังคมอินเดียสมัยโบราณ รื้อระบบโครงสร้างความคิดมอบความเป็นธรรมให้แก่สตรีเท่าที่บริบทจะเอื้ออำนวย เพราะพระพุทธศาสนาถือหลักการว่า ไม่ว่าบุรุษหรือสตรีก็มีศักยภาพจะบรรลุธรรม เข้าถึงสัจธรรมได้เช่นเดียวกัน

กำเนิดภิกษุณีสงฆ์ถึงภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกา

ภิกษุณีเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมี ดัดสินพระทัยที่จะสละโลก จึงได้เสด็จไปกราบทูลขออุปสมบทต่อพระพุทธเจ้าถึง 3 ครั้ง แต่ไม่ได้รับอนุญาต ด้วยเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมของอินเดียยุคนั้นผู้หญิงถูกกีดกันในทุกทาง ถ้าหากพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ผู้หญิงได้เป็นนักรบวชในพุทธศาสนา สังคมอินเดียขณะนั้นอาจจะยอมรับไม่ได้ จึงทรงปฏิเสธไปถึงสามครั้งแรก แต่เมื่อพระอานนท์ได้เข้าไปทูลขอการอุปสมบทต่อพระพุทธเจ้าแทนพระนางปชาบดี พระอานนท์ได้ทูลถามถึงศักยภาพของสตรีในการบรรลุธรรม พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้พระนางปชาบดีบวชเป็นภิกษุณีได้ และประทาน

การอุปสมบทแก่พระนางปชาบดี โดยมีเงื่อนไขว่า พระนางจะต้องทรงรักษา ครุธรรม 8 ประการ เมื่อพระนางปชาบดีโคตรมี ได้ขอบรรพชาอุปสมบทกับพระพุทธเจ้า โดยแสดงเจตนาอันแรงกล้า แม้เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงครุธรรม 8 ประการ เป็นเงื่อนไขให้รับปฏิบัติก็ทรงยินยอม พระนางปชาบดีโคตรมี จึงทำให้พุทธศาสนาเกิดมีภิกษุณีขึ้นเป็นรูปแรก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม ในการที่พระพุทธเจ้าไม่ได้อนุญาตในทันทีนั้น อาจจะทำให้มีผู้แย้งว่า พระองค์ทรงทนการรบกวนของพระอานนทที่ไม่ได้ เหตุนี้ไม่ควรเป็นเช่นนั้น ดังที่ ฌชปภา วาสินได้อธิบายไว้ว่า การประดิษฐานภิกษุณีสงฆ์เป็นพุทธประสงค์แต่แรกของพระพุทธเจ้า เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ต้องมีพุทธบริษัท 4 เสมอ และพุทธดาร์สตอบพระยามารที่มหาราชนาให้ปริณิพพานแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงใส่พระทัยกับการคงอยู่ของภิกษุณี (ฌชปภา วาสิน, 2555) หลังจากมีการตั้งสถาบันภิกษุณีแล้ว ผู้หญิงจำนวนมากได้เข้ามาสู่คณะสงฆ์ ภิกษุณีจำนวนมากได้บรรลุธรรมในระดับต่าง ๆ ภิกษุณีบางรูปก็ได้รับการชื่นชมจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเอตทัคคะ ความสำเร็จในทางธรรมของสตรีเหล่านี้แสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่า สตรีก็สามารถบรรลุธรรมได้

จุดเริ่มต้นของภิกษุณีในศรีลังกานั้นถือว่า อยู่ในช่วงหลังพุทธกาล คือ เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่มาสู่ศรีลังกาครั้งแรกในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งได้กระทำการสังคายนาพระไตรปิฎกและปฏิรูปคณะสงฆ์ พระเจ้าอโศกได้ส่งสมณทูต 9 สายไปยังดินแดนต่าง ๆ หนึ่งในนั้น คือ สายของพระมหินทเถระ ผู้เป็นพระราชโอรสไปที่ศรีลังกา สามารถชักจูงพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ (วัชระ งามจิตเจริญ, 2561) กษัตริย์ศรีลังกาให้ทรงนับถือศาสนาพุทธ พระองค์ทรงมีศรัทธาแรงกล้าและทำให้มีการบวชกุลบุตรชาวสิงหลเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ในคัมภีร์ทีปวงศ์ บันทึกประวัติศาสตร์ของศรีลังกาว่า พระนางอนุฬา พระมเหสีของพระอนุชาของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงฟังธรรมจากพระมหินทเถระแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรม ประสงค์จะบวช แต่พระมหินทเถระไม่สามารถบวชให้ได้ เพราะการที่สตรีจะบวชเป็นภิกษุณีได้นั้นต้องบวชจากสงฆ์สองฝ่าย พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ จึงส่งราชทูตไปขอพระภิกษุณีจากพระเจ้าอโศกมหาราชมาบวชให้แก่กุลสตรีชาวสิงหล ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้โปรดให้พระสังฆมิตตาเถรีพระธิดามาให้ตามประสงค์ จนภิกษุณีสงฆ์ก่อกำเนิดขึ้นในแผ่นดินศรีลังกาการประดิษฐานพุทธศาสนารวมถึงภิกษุณีสงฆ์ในตอนนั้นจึงกระทำได้ง่าย เพราะเริ่มที่สถาบันกษัตริย์ แม้ในการต่อมาก็มีผู้อุปถัมภ์ภิกษุณีโดยตลอด ภิกษุณีสงฆ์จึงเจริญควบคู่มากับภิกษุสงฆ์ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2550) เรื่องภิกษุณีจึงมิใช่เรื่องใหม่สำหรับชาวศรีลังกา การมีภิกษุณีที่แตกต่างนี้ควรนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ เมื่อถึงยุคปัจจุบันความเห็นในเรื่องภิกษุณีในศรีลังกาจึงแตกต่างไปจากพุทธเถรวาทในที่อื่น

เมื่อศรีลังกาถูกครอบครองโดยกษัตริย์ต่างศาสนาเพราะภัยสงคราม กษัตริย์ราชวงศ์โจฬะ ผู้เป็นชาวทมิฬจากอินเดียได้นับนถีสานาฮินดู แม้จะมีกษัตริย์ทมิฬที่ไม่รู้ศาสนาอื่นแต่บางพระองค์ก็ทำให้เกิดความยากลำบากศาสนิกชนต่างศาสนา เมื่อกษัตริย์ชาวสิงหลที่เป็นพุทธศาสนิกชนขึ้นมาอำนาจบางครั้งก็ขัดแย้งรุนแรงกับศาสนจักรจนในที่สุดพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมและเกือบสูญหายไปจากแผ่นดินลังกา ภายหลังกษัตริย์วิชัยพาหุได้ขึ้นครองราชย์ช่วง พ.ศ. 2282 - 2290 จึงได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ในตอนนั้นเมื่อสำรวจทั่วเกาะลังกาไม่ปรากฏว่า พบพระภิกษุ มีเพียงสามเณรชื่อว่า สามเณรสรณังกร เท่านั้น

ที่เหลืออยู่ พระองค์จึงได้ส่งราชทูตมาประเทศไทย หรือสยาม ณ ขณะนั้น เพื่อขอพระภิกษุสงฆ์ไทยไปบวชสามเณรสรณังกรและกุลบุตรศรีลังกาให้เป็นพระภิกษุ โดยสยามขณะนั้นอยู่ในช่วงในกรุงศรีอยุธยา ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระองค์ได้ทรงส่งพระสมณทูตนำโดยพระอุบาลีมหาเถระไปบวชให้แก่กุลบุตรชาวสิงหล จนเกิดนิยายสยามวงศ์สืบทอดมาตราบปัจจุบัน นอกจากนี้ในเวลาต่อมาก็ได้มีการเกิดนิยายอมรปุรจากพระภิกษุชาวลังกาที่ไปอุปสมบทจากประเทศพม่า และรามัญนิยาย จากพระภิกษุชาวลังกาที่ไปอุปสมบทจากเมืองมอญ แม้จะมีถึงสามนิยายแต่พุทธศาสนาในศรีลังกาได้ฟื้นฟูขึ้นมาจนเจริญรุ่งเรือง ความที่พุทธศาสนาสยามวงศ์ซึ่งมีต้นมาจากทางสยามนั้นมีแต่พระภิกษุ ไม่มีพระภิกษุณี ย่อมไม่มีการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกาขึ้นมาได้ จึงต้องถือว่า ภิกษุณีสงฆ์สังฆสังส์ไปโดยปริยาย เช่นเดียวกับนิยายอื่นที่ได้รับมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ก็ไม่มีวงศ์ภิกษุณีเช่นกัน (दनय प्रिषा पैम प्रसिथी, 2565) แต่ยังคงมีภิกษุณีในสยามหายานที่เจริญรุ่งเรืองในดินแดนที่นับถือพุทธแบบมหายานอย่าง เกาหลี จีน และไต้หวัน และภิกษุณีมหายานจะได้มีบทบาทเมื่อเกิดมีการเรียกร้องให้ฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาใหม่ในศรีลังกาอีกครั้ง

การรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์และสถานการณ์ของภิกษุณีในศรีลังกา

สำหรับภิกษุณีในสายเถรวาทนั้น เริ่มมีความพยายามในการฟื้นฟูขึ้นที่ศรีลังกา พ.ศ. 2446 เมื่อนาง แคเธอรีน เดอ อัลวิส (Catherine de Alwis) ได้เดินทางไปบวชในประเทศพม่าและเริ่มต้นการมี “ทศศีลมาตา” ขึ้นในศรีลังกา เมื่อเดินทางกลับมาแล้วได้รับการอุปถัมภ์จากภรรยาข้าหลวงชาวอังกฤษ โดยการสร้างอารามให้อาศัยเป็นจุดกำเนิดให้สตรีชาวศรีลังกาเข้ามาบวช (Suvira Bhikkhuni, 2021) อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ยังไม่รับรองสถานภาพ อันเนื่องจากสถานภาพที่ไม่ชัดเจน หนึ่งในผู้ที่มีบทบาทต่อการฟื้นฟูภิกษุณีในศรีลังกา คือ ท่านภิกษุณี ดร.โกโลนาเว กุสุมา ซึ่งได้เริ่มการพัฒนาสถานภาพของทศศีลมัตตานี้ก่อนจะพัฒนาไปสู่เรื่องภิกษุณีในภายหลัง ความคิดที่จะฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกาของภิกษุณีกุสุมาจึงไม่ใช่ความคิดชั่ววูบ แต่เริ่มจากความสนใจที่จะส่งเสริมสถานภาพของ “ทศศีลมาตา” ปัญหาอุปสรรคสำคัญขณะนั้น คือ ศรีลังกากำลังอยู่ในภาวะ “สงครามกลางเมือง” ความไม่สงบขยายจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้ไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศ รวมทั้งความเชื่อที่ว่า “ภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกานั้นสูญสิ้นไปและไม่สามารถฟื้นคืนชีพมาได้อีกแล้ว ต้องรอจนถึงยุคพระศรีอริยเมตไตรย” ต่อมาภิกษุณีกุสุมาได้เข้าพบประธานาธิบดี (ไม่ได้บอกชื่อในการให้สัมภาษณ์แต่น่าจะเป็น ประธานาธิบดีคนที่ 2 Junius Richard Jayewardene ครองตำแหน่งระหว่างปี พ.ศ. 2521 - 2532) ซึ่งตอบตรง ๆ ว่า “ผมคงไม่เข้าไปยุ่งในเรื่องนี้” แต่ก็ไม่ยอมแพ้เสนอว่า อย่างน้อยกระทรวงพุทธศาสนาควรมีแผนที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง ในที่สุดประธานาธิบดีก็หาทางออกโดยการให้ภริยาของท่านเข้ามารับรู้ดูแลเรื่องนี้ สามเดือนต่อมาได้รับหนังสือจากประธานาธิบดีให้ไปพบรัฐมนตรีกระทรวงพุทธศาสนาและผู้เกี่ยวข้อง ผล คือ สถาบันการศึกษาของพระสงฆ์ซึ่งเดิมเปิดรับเฉพาะภิกษุสงฆ์เท่านั้นจึงเปิดให้แม่ชีเข้าไปศึกษา (BSV Dhamma Talks, 2017)

ถึงทศศีลมาตาจะได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่สตรีที่มีจิตศรัทธาบางคนได้ทบทวนรูปแบบการบวชอื่น โดยย้อนพิจารณาไปถึงการบวชแบบดั้งเดิม คือ การบวชเป็นภิกษุณี ดังนั้น รูปแบบการบวชเป็นภิกษุณีจึงได้เริ่มขึ้น โดยใน พ.ศ. 2531 มีทศศีลมาตาจำนวน 11 รูปเดินทางไปอุปสมบทเป็นภิกษุณีที่วัดซีโหล

ลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา ต่อมาใน พ.ศ. 2536 ได้มีการประชุมสตรีชาวพุทธนานาชาติที่ประเทศศรีลังกา จากการประชุมครั้งนี้ได้จุดประกายให้ทศศีลมาตาและสตรีชาวศรีลังกามุ่งสู่การบวชภิกษุณี จนใน พ.ศ. 2539 ทศศีลมาตาจำนวน 10 รูปเดินทางไปรับการอุปสมบทที่สาธารณรัฐอินเดียโดยจัดโดยคณะของภิกษุและภิกษุณีชาวเกาหลี จากนั้น พ.ศ. 2541 ทศศีลมาตาจำนวน 20 รูปเดินทางไปอุปสมบทที่พุทธคยา ประเทศอินเดียโดยคณะภิกษุณีได้หวนจากวัดโพทงซันเป็นผู้จัดการบวชให้ และในปีเดียวกันนี้พระสุมังคลมหาเถระ เมืองดัมบุละ ประเทศศรีลังกาได้จัดอุปสมบทภิกษุณีปีละ 2 ครั้ง ๆ ละ 30 รูป และ พ.ศ. 2543 ทศศีลมาตาจำนวน 30 รูปเดินทางไปอุปสมบทเป็นภิกษุณีที่วัดโพทงซัน ในช่วงแรกที่กล่าวไปนั้นมีการจัดบวชในที่ที่ต่างกัน ไป ดูราวกับไม่อาจจะรวมให้เป็นภิกษุณีสงฆ์แห่งลังกาได้ อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกาเริ่มกล่าวได้ว่า มีความสำเร็จ เมื่อมีการบวชต่อเนื่องกันทุกปีโดยมีพระสุมังคลมหาเถระ เจ้าอาวาสวัดดัมบุละนิกายสยามวงศ์เป็นประธาน พระเถระรูปนี้ถือเป็นพระเถระที่มีความคิดที่แตกต่างไปจากพระสยามนิกายในศรีลังกา เช่น การปฏิเสธชนชั้นวรรณะ เพราะแม้พุทธศาสนาไม่มีเรื่องของวรรณะ และพุทธศาสนาสยามนิกายที่ได้รับการช่วยเหลือกรุงศรีอยุธยานั้นจะเป็นประเทศที่ไม่มีเรื่องของชนชั้นวรรณะ แต่ศรีลังกาได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์ฮินดูเป็นเวลานานจึงมีการสวณการบวชไว้ให้กับคนในวรรณะสูง พระสุมังคลมหาเถระพิจารณาเห็นว่า ไม่สมควร ไม่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาจึงจัดการบรรพชาอุปสมบทโดยไม่จำกัดชั้นวรรณะ เมื่อท่านเห็นว่าทศศีลมาตาปรารถนาจะบวชเป็นภิกษุณีจึงได้จัดการอุปสมบทภิกษุณีสงฆ์ขึ้นเอง แม้จะได้มีความพยายามจนสามารถจัดการบวชภิกษุณีได้แล้วก็ตาม ไขว่คว้าปัญหาเกี่ยวกับเรื่องภิกษุณีจะจบไปทันที ความเห็นเรื่องภิกษุณีในประเทศศรีลังกา มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่คัดค้านต่อเนื่องกันมาเป็นทศวรรษแล้ว ที่น่าสนใจ คือ เสียงค้านมักจะจำกัดอยู่ในเอกสารภาษาสิงหล ส่วนเสียงสนับสนุนนั้นมีเอกสารให้อ่านเป็นภาษาอังกฤษมากพอควร อีกทั้งในการศึกษาข้อมูลของเสียงค้านก็มักจะได้จากเอกสารของผู้สนับสนุนนั่นเอง เช่น การคัดค้านการบวชภิกษุณีของพระภิกษุชื่อ คันโคทวิน โสมะ จากบทความเรื่องสนับสนุนสังฆเภท อันมาจากบริบทที่รัฐมนตรีกระทรวงศาสนาได้กล่าวขึ้นชมการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ที่เกิดขึ้นในศรีลังการาวกับว่า รัฐบาลยอมรับภิกษุณีสงฆ์แล้ว ข้อความบางส่วนมีอยู่ว่า ไม่ว่าสงฆ์ฝ่ายใดที่เพิกเฉยละเลยต่อข้อห้ามของคณะมหานายก (เทียบเท่ามหาเถรสมาคมของไทย) ทำสังฆกรรมภายในเขตสีมาเท่ากับทำสังฆเภทให้เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ความผิดนี้ร้ายแรงเทียบเท่าอนันตริยกรรม กล่าวคือ ท่านโสมะอ้างว่า การรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์นั้นขัดต่อคณะมหานายกขัดต่อพระธรรมวินัยเป็นสังฆเภทการสนับสนุนของรัฐมนตรีเท่ากับเป็นการสนับสนุนให้เกิดสังฆเภท โดยท่านปัญญาสาระอ้างถึงเรื่องนี้ในบทความของท่านเรื่อง ผู้ขัดขวางภิกษุณีสงฆ์ ตัวท่านได้ว่า ข้ออ้างเหล่านี้ถูกตีตกไปหลายครั้งแล้วในอดีตที่ผ่านมาด้วยเหตุผลของพระธรรมวินัยการที่พระโสมะจ้วงจาบมหาเถระที่สนับสนุนการแบบภิกษุณีนั่นไม่ถูกต้องพร้อมทั้งยกรายชื่อของพระมหาเถระที่สนับสนุนภิกษุณีมาจำนวนหลายรูปมีทั้งผู้ที่เป็ดอกเตอร์ เป็นอาจารย์และผู้มีพรรษากาลมาก ฉะนั้นแล้วถือได้ว่า การอุปสมบทภิกษุณีสงฆ์นั้นมีมหาเถระของศรีลังการวมถึงพระภิกษุจากประเทศอื่น ๆ เข้าร่วมรับรองเป็นสักขีพยาน การประณามพระเถระเหล่านี้ว่า เป็นพระที่โง่งเงาตาบอดอย่างที่คุณโสมะกล่าวถึงนั้นจะเป็นการเกินเลย ท่านปัญญาสาระชี้ว่า พระเถระ ในคณะมหานายกที่ชี้แจงไม่ให้รัฐบาลยอมรับการบวชภิกษุณีนั้น มีชื่อและมีประวัติในทางอนุรักษนิยม ไม่ยอมรับการปฏิรูปอาจจะเป็นอันตรายต่อประโยชน์ของตน

ไม่ว่าจะเป็นการยกเลิกวรรณะ การครอบครองที่ดินและการกีดกันสตรี โดยยกข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์บางส่วน เช่น การที่สมัยก่อนคัดค้านนิกายอมรปุระ เพราะเป็นนิกายที่บวชให้แก่วรรณะต่ำ ซึ่งในเวลานั้นศรีลังกาอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ แต่พระสงฆ์ส่วนหนึ่งก็ได้ทำหนังสือร้องเรียนถึงผู้สำเร็จราชการของอังกฤษให้เพิกถอนการก่อตั้งนิกายอมรปุระโดยให้เหตุผลว่า “ขัดกับศาสนาและพระราชประเพณีของกษัตริย์” แต่การคัดค้านนั้นก็ตกไป เพราะเมื่อเกิดคณะรามัญนิกายขึ้นก็มีการทำหนังสือขึ้นไปอย่างผู้ปกครองประเทศให้ยับยั้งนิกายใหม่เช่นกัน แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนอง รามัญนิกายนี้ก็เจริญรุ่งเรืองสืบมาเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่า เป็นนิกายที่ 3 ของพุทธศาสนาในศรีลังกา ธัมมันทาสามณเริ (ปัจจุบันคือ ภิกษุณีธัมมันทา) ได้หยิบยกการห้ามบวชคนในวรรณะต่ำของมหานายกศรีลังกาศัยก่อน ที่อ้างว่าไม่สามารถกระทำได้ตามข้อเรียกร้อง เพราะเป็นเงื่อนไขที่สืบมาจากพระราชประเพณีในอดีต การปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงพระนิพพานนั้นไม่จำเป็นต้องบวชก็ได้ แม้เป็นฆราวาสหากปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ก็จะได้ถึงความหลุดพ้นเช่นกัน ดังนั้น คนในวรรณะต่ำจึงไม่ควรเสียใจหรือสูญเสียศรัทธาในพระพุทธศาสนา ควรจะเป็นโอกาสที่จะได้ฝึกความอ่อนน้อมถ่อมตนเพื่อจะได้เป็นบุญกุศลส่งให้ไปเกิดในวรรณะสูงในชาติหน้าและจะได้มีโอกาสบวชในบรรพพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งทัศนะเช่นนี้ก็ถูกนำมาใช้กับเรื่องของการบวชภิกษุณี ในการประชุมของคณะมหานายกที่พุทธสวนพุทธศาสนานานาชาติที่อัสสิริยามหาวิหารเมืองแคนดี วันที่ 10 เมษายน 2541 เป็นการประชุมเพื่อหาจุดยืนที่จะปฏิเสธการอุปสมบทภิกษุณีสงฆ์ที่ดัมบุลละ มหานายกต้องการให้ทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชนหลีกเลี่ยงการให้การสนับสนุนภิกษุณีสงฆ์ จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า แม้แต่ในศรีลังกาเองก็ยังไม่มีความไม่ลงรอยกันในเรื่องของการบวชภิกษุณี คือ มีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ซึ่งผู้ที่ไม่เห็นด้วยนั้นดูจะมีอำนาจและอิทธิพลในคณะสงฆ์ศรีลังกามากกว่า อีกทั้งแสดงท่าทีชัดเจนว่า จะไม่ยอมให้มีภิกษุณี (ธัมมันทาสามณเริ, 2544)

แม้กระทั่งในเมืองดัมบุลละเองที่วัดของพระสุมังคละมหาเถระตั้งอยู่นั้น พระภิกษุบางรูปก็ได้แสดงความเห็นคัดค้านเช่นกันอย่างเช่น พระมันตาภาณี กล่าวกับปีซีปี 2541 “แม้พระพุทธเจ้าอนุญาตให้มีการบวชภิกษุณีได้ แต่พระองค์ทรงลังเลอย่างมาก เพราะสตรีเพศในโลกใบนี้ นั้นอ่อนแอ และถูกรังความจากผู้อื่น” และกล่าวอีกว่า “ภิกษุณีสงฆ์ไม่อาจรื้อฟื้นเพราะได้สาบสูญไปจากโลกนี้แล้ว” (Susannah Price, 2024) การต่อต้านภิกษุณีมีผลสำเร็จเมื่อทางการระงับบัตรประชาชนของภิกษุณีในหกปีต่อมา ซึ่งแม้จะไม่ได้อธิบายในแหล่งที่มาว่า เป็นผลจากการประชุมของคณะมหานายกที่เมืองแคนดีหรือไม่ แต่ก็มีความเป็นไปได้ว่าเป็นผลจากมติของที่ประชุมคราวนั้น การระงับบัตรประชาชนนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะในขณะที่ชาวโลกมองว่ามีคณะภิกษุณีเถรวาทที่ศรีลังกา แต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น กลับมีการกีดกันผ่านกระบวนการทางกฎหมายและอาศัยความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐโดยกลุ่มผู้ที่คัดค้านการบวชภิกษุณี ถึงกระนั้น การที่ประเทศศรีลังกามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ไม่มีการปกครองที่รวมศูนย์แบบมหาเถรสมาคมของไทย และพระสงฆ์ศรีลังกายังแบ่งการปกครองออกเป็น 3 นิกาย การบังคับเรื่องภิกษุณีนี้นิ่งต่างจากของไทยที่มีคำสั่งของพระสังฆราชบัญชาห้ามไว้โดยตรง ดังที่ปรากฏในกรณีที่น่าย่นรินทร์ ภาจิต ให้ลูกสาว 2 คน คือ น.ส.สาระวัย 18 ปี และ ด.ญ.จงดี้ วัย 13 ปี ออกบวชเป็นภิกษุณีและสามเณรีในปี 2471 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 11 จึงมีรับสั่งห้ามมิให้มีการบวชภิกษุณี สิกขมานา และสามเณรี ซึ่งยังคงเป็นสิ่งที่คณะสงฆ์ไทยยึดถือมาจนถึงปัจจุบัน (ฉัตรสุมาลย์, 2551)

บทความต่างประเทศที่กล่าวถึงการอุปสมบทภิกษุณีในศรีลังกานั้น มีท่าทีที่เห็นด้วยกับการได้บวชเป็นภิกษุณีของสตรี อันอาจเป็นผลจากความคิดแบบสตรีนิยมที่เข้มแข็งในโลกตะวันตก เช่น นักข่าวสตรีจากบีบีซีที่เมืองโคลอมโบได้เขียนข่าวถึงภิกษุณีกุสุมา ผู้รายงานข่าวมีความเห็นอกเห็นใจต่อภิกษุณีอย่างเห็นได้ชัด และอธิบายว่า เหล่าภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นชายนั้น ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ภิกษุณีเป็นเหมือนกบฏที่ไม่ยอมรับอำนาจ และเห็นว่า การที่ภิกษุณีที่มีความรู้และบวชมานานต้องอยู่ต่ำกว่าพระบวชใหม่นั้นไม่ถูกต้อง ซึ่งนี้อาจสะท้อนได้ว่า ผู้สื่อข่าวเองนั้นไม่เข้าใจถึงบริบทของภิกษุณีว่า เป็นอนุปสัมบัน (Frances Harrison, 2024) การละเลยต่อการพิจารณาความเห็นของฝ่ายภิกษุเถรวาทอันเป็นเรื่องของการปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดที่เป็นจุดยืนของฝ่ายเถรวาท รวมทั้งนักวิชาการบางส่วนซึ่งมีแนวคิดที่ปฏิเสธครุธรรม 8 ว่าเป็นของที่ถูกแต่งขึ้นมาภายหลังนั้นก็เป็นการปฏิเสธความน่าเชื่อถือของหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญที่สุดอย่างพระไตรปิฎกไปโดยสิ้นเชิง

ในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการแสดงความเห็นในเรื่องการอุปสมบท แต่กล่าวถึงสถานะที่เกิดขึ้นกับภิกษุณีในศรีลังกาได้สะท้อนสถานะของภิกษุณีในศรีลังกาได้ว่า ค่อนข้างยากลำบาก และถูกปฏิเสธโดยไม่เป็นทางการแต่อาศัยกลไกอื่นเพื่อบีบคั้น รวมถึงการที่สตรีศรีลังกาบางส่วนเองก็ปฏิเสธการเข้าอุปสมบทเป็นภิกษุณีเช่นกัน เพราะพวกเขารู้สึกว่า การเป็นทศศีลมาตานี้ก็ให้ความเท่าเทียมต่อพวกเขาได้เพียงพอแล้ว (HARVARD DIVINITY SCHOOL, 2018) ข้อมูลจากชาวต่างประเทศทำให้ภาพของภิกษุณีศรีลังกาในมุมที่ไม่ได้ถูกถ่ายทอดจากภิกษุณีไทยปรากฏขึ้นมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ในประเทศศรีลังกาที่พวกเขาได้ไปเข้ารับการอุปสมบทนั้นภิกษุณีไม่ได้ถูกรับรองโดยสมบูรณ์ (BBC, 2019)

ในขณะที่การยอมรับในความเป็นภิกษุณินั้นยังมีปัญหาอยู่ในศรีลังกา ถึงแม้ผู้คัดค้านไม่เห็นด้วยแต่ก็มีผู้ที่พยายามต่อสู้เพื่อภิกษุณีอยู่เช่นกัน ในอัตชีวประวัติของนาง รันจนี ดา ซิลวา ได้กล่าวอ้างว่า ภิกษุณีมีความสำเร็จในการได้รับความศรัทธาจากชาวบ้าน จากการทํางานสังคมสงเคราะห์ให้แก่ผู้ศรัทธา จนได้รับการชื่นชมในสื่อสารมวลชนของศรีลังกา เธอเชื่อมั่นในการสนับสนุนของชาวบ้านทั่วไปว่า คือ หนทาง อย่างที่สื่อสารมวลชนของศรีลังกาได้สนับสนุนภิกษุณี และในปี 2562 (2019) รัฐบาลได้มีการช่วยเหลือด้านงบประมาณการศึกษาแก่ภิกษุณีเช่นเดียวกับภิกษุ สามารถจัดตั้งศูนย์ศึกษาแก่ภิกษุณี 11 แห่งในศรีลังกา (Suvira Bhikkhuni, 2021)

ผลกระทบจากการบวชภิกษุณีในศรีลังกาต่อประเทศไทย

การรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกานั้นไม่ได้เพียงส่งผลกระทบในศรีลังกาเท่านั้นแต่ยังรวมถึงประเทศไทยด้วย โดยอาจนับเริ่มได้จากการที่มีการรื้อฟื้นภิกษุณีในไทยมีขึ้นอีกครั้งเป็นระลอกที่สองต่อจากสมัยที่นายอินทร์ ภาษิต ทำการอุกอาจให้ลูกสาวของตนครองผ้าเป็นบรรพชิต ในครั้งนี้นางวรรมย์ กบิลสิงห์ ได้สมทานศีล 8 แล้วเดินทางไปอุปสมบทที่ประเทศไต้หวันกับภิกษุณีสายมหายาน เมื่อกลับมาได้สร้าง “วัดทรงธรรมกัลยาณี” เป็นวัดสำหรับพระผู้หญิงขึ้นเป็นแห่งแรกในไทย ซึ่งก็ไม่สามารถเรียกว่า “วัด”

ได้เนื่องจากกฎหมายไม่อนุญาต ต่อมาเมื่อบุตรสาว คือ รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ได้ไปบวชที่ศรีลังกา เพื่อจะเป็นภิกษุณีเถรวาท แต่มหาเถรสมาคม (มส.) ซึ่งเป็นสถาบันที่กำกับดูแลคณะสงฆ์ไทย มีความเห็นไม่รับรองสถานะภิกษุณี (BBC NEWS ไทย, 2017)

เรื่องภิกษุณีในประเทศไทยนั้นแม้จะมีการถกเถียงในนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องอยู่บ้าง แต่ไม่เป็นเรื่องที่กระทบต่อสังคมไทยมากนัก นอกจากจะมีกระแสขึ้นมาเป็นระยะเมื่อเกิดเหตุการณ์บางอย่างขึ้นมา โดยเมื่อราวสิบปีก่อนได้มีการอุปสมบทให้แก่ภิกษุณีที่ภาคใต้ของไทยโดยคณะสงฆ์ต่างชาติ งานอุปสมบทครั้งนั้นมีการเชิญหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ทั้งภาครัฐระดับท้องถิ่น รวมทั้งภาครัฐจากส่วนกลาง มีการทำหนังสือแจ้งไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี อีกทั้งมีการทำหนังสือขอพระราชทานพระกรุณาจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการบวชที่เปิดเผยอย่างเป็นทางการ โดยการอุปสมบทภิกษุณีนี้เกิดขึ้น ณ เขตพัทลุงของ “ทิพยสถานธรรมภิกษุณีอาราม” อันเป็นสำนักภิกษุณีตั้งอยู่ที่เกาะยอ จ.สงขลา มีคณะสงฆ์สองฝ่ายทั้งอุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุและอุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุณีมาร่วมประกอบพิธีการบวช อุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุ คือ พระมหาสังฆนายกมหินทวงศ์ สังฆราชแห่งนิคมอมรปุระจากประเทศศรีลังกา มีพระกรรมวาจาจารย์ หรือพระคู่สวด มีปวัตตินีหรืออุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุณี จากศรีลังกา (คมชัดลึก, 2557) การกระทำนี้มีการตอบโต้จากมหาเถรสมาคมโดยในการประชุมมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ 11 ธ.ค. 2557 ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องการบวชภิกษุณีในประเทศไทยแล้วเห็นว่า พระพุทธศาสนาสายเถรวาทไม่อาจบรรพชาสามเณรีและอุปสมบทสตรีเป็นภิกษุณีขึ้นได้อีก พร้อมกับมีมติให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ กวดขันให้มีการถือปฏิบัติตามประกาศพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณพระสังฆราชเจ้า เรื่องห้ามพระเณรไม่ให้บวชหญิงเป็นบรรพชิต พ.ศ. 2471 และพระวรธรรมคติของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก และมติมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2545

ความเกี่ยวเนื่องเรื่องของภิกษุณีในศรีลังกากับไทยนั้น ปรากฏกรณีตัวอย่างของภิกษุณีปลาย หรือ หมอปลาย ซึ่งเป็นหมอดูที่มีชื่อเสียงในแวดวงชาวสารอยู่ช่วงหนึ่ง เมื่อเธอได้ไปบวชภิกษุณีที่ศรีลังกา แต่เมื่อเธอได้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณสาธูปก็ได้ก่อให้เกิดข้อครหาได้แม้จากผู้ที่ต้องการให้คณะสงฆ์มีการปรับปรุงให้ก้าวหน้าเข้ากับสถานการณ์ เช่น ไพรวลัย วรรณบุตรที่ได้ออกมาตำหนิการขายของของภิกษุณีปลายอย่างจริงจัง (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2565) ซึ่งก็มีการโต้แย้งความเห็นของไพรวลัย โดยสุรพศ ทวีศักดิ์เช่นกัน อย่างไรก็ตามจากการอธิบายเรื่องความจำเป็นที่ต้องออกมาช่วยขายของโดยภิกษุณีปลายก็ได้ทำให้ทราบถึงสถานการณ์บางส่วนที่ภิกษุณีศรีลังกาต้องเผชิญด้วย เช่น จากคำอธิบายที่ว่า

“สงฆ์ไทยบิณฑบาต มีคนขับพอร์ตตลอด มีอาหารดี ๆ ฉัน มีทุกอย่างทำให้หมด มีแม่ครัว มีโรงครัว แต่ที่นั่นแม้แต่ที่ทานข้าวยังไม่มี ต้องนั่งพื้น อีกอย่าง คือ ชาวบ้านแถวนั้นไม่มีเงิน ที่จะแบ่งข้าวให้ภิกษุณีและพระสงฆ์ เพราะฉะนั้นเราจะต้องทำกันเอง ต้องซื้อผัก ต้องซื้ออาหาร ต้องซื้อตุ๋น ที่วัดไม่มีตุ๋น ทำให้ไม่สามารถถนอมอาหารได้ ผักเน่า มันมีช่วงที่เราหารออกไปนอกวัดไม่ได้ 5 วัน ต้องไปขุดมันมาฉันแทนข้าว อันนี้ไม่มีใครรู้นะคะ แล้วก็คิดว่า ภิกษุไทย คงงั้นน่าจะเจอสภาพที่ทรมาณขนาดนี้ แล้วก็บอกตรง ๆ ว่า ไม่คิดว่าจะไปเจอสถานการณ์แบบนั้นเหมือนกัน โยมที่ไปวัดเขาเอาดอกไม้ไปถวาย ไม่ได้มีสังฆทานเหมือนบ้านเรา

ไม่มีการถวายปัจจัย วันดีคืนดีอาหารที่ภิกษุณีไม่มีฉัน ชาวบ้านก็มาขอเราก็กินต้องอดไปเลย 1 วัน เพื่อที่จะเอาอาหารใช้ชาวบ้าน นี่คือปัญหาที่จะต้องออกมาทำแบบนี้” (ผู้จัดการออนไลน์, 2565)

ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นได้ด้วยเหตุผลว่า ประเทศศรีลังกากำลังอยู่ในภาวะที่เลวร้ายอย่างรุนแรงทางด้านเศรษฐกิจทั้งจากกับดักหนี้ที่รัฐบาลก่อและสถานการณ์เรื่องไข้หวัดโควิด-19 กำลังระบาดไปทั่วโลก ถึงกระนั้นสิ่งที่ภิกษุณีปลายได้เล่ามาก็สะท้อนภาพบางอย่างที่แตกต่างของประเทศไทยและประเทศศรีลังกาได้เช่นกัน

ภิกษุณีเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้เสด็จไปกราบทูลขอพระราชทานแสดงครุธรรม 8 ประการ เป็นเงื่อนไขให้รับปฏิบัติก็ทรงยินยอม หลังจากมีการตั้งสถาบันภิกษุณีแล้วผู้หญิงจำนวนมากได้เข้ามาสู่คณะสงฆ์ ภิกษุณีจำนวนมากได้บรรลุนิพพานในระดับต่าง ๆ ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาได้เผยแผ่มาสู่ศรีลังกาครั้งแรกในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระมหินทเถระได้ชักจูงพระเจ้าทวานัมปิยติสสะ กษัตริย์ศรีลังกาให้ทรงนับถือศาสนาพุทธ ทำให้ต่อมาภิกษุณีสงฆ์ก็กำเนิดขึ้นในแผ่นดินศรีลังกา จนในที่สุดพุทธศาสนาก็เสื่อมโทรมและเกือบสูญหายไปจากศรีลังกา ทำให้ต้องมีการฟื้นฟูพุทธศาสนาขึ้นใหม่ แต่ไม่มีการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกาขึ้นมาได้ จึงต้องถือว่า ภิกษุณีสงฆ์สิ้นวงศ์ไปโดยปริยาย ก่อนที่จะเกิดมีการเรียกร้องให้ฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาใหม่ในศรีลังกาอีกครั้งอย่างจริงจังในยุคปัจจุบัน ทั้งจากอุบาสกผู้มีชื่อเสียงอย่าง อนาคตริทธรรมปาละ จนมีการจัดตั้ง ทศศีลมาตารึ้นมา จนเมื่อประมาณเกือบสามสิบปีก่อนจึงเริ่มต้นการฟื้นฟูภิกษุณีขึ้นมา ถึงอย่างนั้นความเห็นเรื่องภิกษุณีในประเทศศรีลังกานี้ไม่ได้ถูกสนับสนุนจากทุกฝ่าย จริงอยู่ว่า มีผู้สนับสนุนทั้งจากต่างประเทศเช่นกลุ่มภิกษุมหายานและพระหัวก้าวหน้าที่มีอยู่ในศรีลังกา แต่ฝ่ายอนุรักษนิยมที่มีอิทธิพลในสังคมก็ได้แสดงความไม่เห็นด้วยเช่นกัน ทำให้เรื่องภิกษุณีนี้มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่คัดค้าน ซึ่งกลุ่มที่คัดค้านนั้นแม้จะไม่ได้มีชื่อเสียงออกมาสู่ภายนอกมากนัก แต่ก็เห็นได้ว่า กลุ่มอนุรักษนิยมเช่นนั้นได้มีการกดดันด้วยกลไกด้านสิทธิพื้นฐานอย่างบัตรประชาชนหรือการที่ไม่ได้รับความสนับสนุนด้วยปัจจัย 4 ดังที่เห็นในข่าวจากต่างประเทศ ต่างจากภาพของภิกษุสงฆ์ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ลังกา แม้จะมีความขัดแย้งเช่นนี้ก็ตามแต่การที่คณะสงฆ์ศรีลังกาไม่มีการปกครองที่รวมศูนย์แบบมหาเถรสมาคมของไทย การบังคับเรื่องภิกษุณีจึงต่างจากของไทยที่มีคำสั่งของพระสังฆราชบัญชาห้ามไว้โดยตรง ถึงกระนั้นภาพของการสนับสนุนภิกษุณีศรีลังกาจากกลุ่มที่สนับสนุนในต่างประเทศและข่าวสารที่ผู้คนทั่วไปได้รับว่า มีการรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์เถรวาทในศรีลังกาได้ก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมออกไปสู่สตรีบางส่วนที่ต้องการออกบวชในพุทธศาสนาด้วย ดังเช่น ในประเทศไทย รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ไปบวชเป็นสามเณรีที่ศรีลังกา ก่อนจะบวชต่อมาเป็นภิกษุณี ภายหลังก็ได้มีผู้อื่นที่เจริญรอยตามและมีบางส่วนที่สามารถถึงขั้นที่สื่อมาได้ทำให้เรื่องการบวชภิกษุณีที่ลังกาเป็นที่รับทราบของประชาชนมากขึ้น แต่โดยรวมทัศนคติและการปฏิบัติต่อภิกษุณีในไทยไม่เปลี่ยนมากนัก การบวชภิกษุณีเป็นเรื่องต้องห้าม เพราะมหาเถรสมาคมไม่รับรองสถานะภิกษุณีว่า เป็นนักบวชในคณะสงฆ์ไทย

องค์ความรู้ใหม่

ภิกษุณีสงฆ์ในประเทศศรีลังกามีประวัติศาสตร์ยาวนานที่เริ่มต้นตั้งแต่การวางรากฐานพุทธศาสนาในประเทศนี้ ภิกษุณีสงฆ์ได้รับการก่อตั้งครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ส่งพระนางสังฆมิตตาเถรีมาจากอินเดียเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาและก่อตั้งภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกา อย่างไรก็ตาม สถานการณ์เปลี่ยนไปเมื่อศรีลังกาต้องเผชิญกับการรุกรานโดยต่างชาติที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนา ทำให้ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เสื่อมสิ้นไป ไม่นานหลังจากนั้นพุทธศาสนาได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่โดยคณะสงฆ์เถรวาทแต่ไม่มีการฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์กลับขึ้นมาอีก

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีความพยายามในการรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาโดยกลุ่มภิกษุสงฆ์บางนิกายที่เห็นถึงความสำคัญของการมีภิกษุณีสงฆ์ในพุทธศาสนา แม้ว่าจะมีการอุปสมบทให้ภิกษุณีสงฆ์ขึ้นมาใหม่และมีการสนับสนุนจากหลายฝ่าย แต่ก็ยังมีเสียงคัดค้านจากบางกลุ่มเช่นเดียวกัน ภิกษุณีสงฆ์ในปัจจุบันยังคงต้องเผชิญกับปัญหาขัดแย้งทั้งภายในและภายนอก เช่น การไม่ได้รับการรับรองสถานภาพอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลศรีลังกาและการขัดแย้งระหว่างภิกษุสงฆ์ต่างนิกายกัน

วิถีชีวิตของภิกษุณีในประเทศศรีลังกายังไม่ได้รับสิทธิและความเป็นนิกบวชทุกประการเท่ากับภิกษุสงฆ์ การรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ยังคงเป็นประเด็นที่ต้องการการการสนับสนุนและการยอมรับจากทุกฝ่ายเพื่อให้ภิกษุณีสงฆ์สามารถปฏิบัติกิจของตนได้อย่างเต็มที่และมีศักดิ์ศรี นอกจากนี้ การให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภิกษุณีสงฆ์ยังเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความยอมรับและการสนับสนุนจากชุมชนพุทธศาสนิกชนทั้งในศรีลังกาและทั่วโลก

เอกสารอ้างอิง

- दनय प्रिषा पैम प्रसथी. (2565). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉัตรสุมาลย์. (2551). *สืบสานและเติมเต็ม เรื่องราวของภิกษุณีวันวานและวันนี้*. เชียงใหม่: วนิดาเพรส.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (แปล). (2553). *คัมภีร์ทีปวงศ์*. นครปฐม: บริษัทส่งเสริมการค้า.
- พระมหาอุเทน ปัญญาปริทัตต์. (2558). *กรณีภิกษุณี*. กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- พระศรีปริยัติโมลี. (2542). *สตรีในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *ตอบ ดร.มาร์ติน พุทธวินัยถึงภิกษุณี*. กรุงเทพฯ: หจก. สามลดตา.
- มนตรี สิริโรจนานันท์. (2562). *สตรีในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2562). *ภูมิปัญญาอินเดียโบราณ: ประวัติศาสตร์และปรัชญา ทางสายกลางแบบ พุทธพราหมณ์ เชน*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- วัชรระ งามจิตเจริญ. (2561). *พุทธศาสนาเถรวาท*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ธัมมชันทา สามเณรี. (2544). *การสืบสายภิกษุณีสงฆ์ในศรีลังกา*. กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยามจำกัด.
- ธัมมชันทา ภิกษุณี. (2547). *เรื่องของภิกษุณีสงฆ์*. กรุงเทพฯ: บริษัทเคล็ดไทยจำกัด.
- Suvira Bhikkhuni. (2021). *Walking in the Sunshine of the Bhikkhunis*. Dehiwala: Buddhist Cultural Centre.
- BBC ไทย. (11 กุมภาพันธ์ 2017). *รำลึกมาฆะ มารู้จักภิกษุณีที่ กม.ไทยไม่รับรอง*. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2567, จาก <https://www.bbc.com/thai/features-38941983>
- ผู้จัดการออนไลน์, (28 กันยายน 2565). *“ภิกษุณีปลาย” รับลืมหืมว่า เป็นพระตอนไลฟ์ขายสบู่ โตคนปากแจ้วไล่ไปสัก เชือด “ศรีสุวรรณ” อาจจะมีแสงอยากฝากสบู่ไปให้ใช้*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2467, จาก <https://mgronline.com/entertainment/detail/9650000093340>
- คมชัดลึก. (20 ธันวาคม 2557). *บวชภิกษุณีครั้งแรกที่เกาะยอ*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567, จาก <https://www.komchadluek.net/amulet/198018>
- TCIJ. (4 สิงหาคม 2560). *จับตา: คำชี้แจง พศ. 'คณะสงฆ์ไทยไม่อาจรับรองการบวชภิกษุณี'*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567. จาก <https://www.tcijthai.com/news/2017/8/watch/7218>
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (30 กันยายน 2564). *ศาสนากับความเป็นมนุษย์: แพร่และภิกษุณีปลาย*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2567, จาก <https://prachatai.com/journal/2022/09/100766>
- BSV Dhamma Talks. (27 February 2017). *Bhikkhuni Resurrection - The Revival of Bhikkhuni Ordination in Sri Lanka*. Retrieved February 2, 2024, from <https://www.youtube.com/watch?v=C-UNR6JnePA>
- Susannah Price. (9 November 1999). *World: South Asia Sri Lanka's nuns make a comeback*. Retrieved May 29, 2024, from http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/493236.stm
- Frances Harrison. (29 January 2004). *'Rebel' nuns battle monks' scorn*. Retrieved May 29, 2024, from http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3431217.stm
- Harvard divinity school. *The Ordination of Nuns in Sri Lanka*. Retrieved May 29, 2024, from <https://rpl.hds.harvard.edu/religion-context/case-studies/gender/ordination-nuns-sri-lanka>
- BBC. (22 December 2019). *The nuns not recognised by Sri Lanka*. Retrieved May 29, 2024, from <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-50877082>